

Kjønnsstradisjonelle valg i yrkesfaglig opplæring

En studie av kjønnsforståelser og holdninger til likestilling hos yrkesfagelever på Agder

Linda Velure

Veileder

Turid Skarre Aasebø

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

Universitetet i Agder, 2013
Fakultet for Humaniora og Pedagogikk
Institutt for Pedagogikk

Sammendrag

Hensikten med denne studien har vært å få en forståelse av tenkemåter og holdninger til likestilling hos elever som har valgt kjønnsradisjonell yrkesfaglig opplæring på Agder. Dette ønsket jeg å belyse i forbindelse med det er kjent at mange jenter og gutter i Norge velger kjønnsradisjonelle yrker, i tillegg til at Agders omdømme i sammenheng med likestilling har vært relativt omstridt.

Undersøkelsen springer ut ifra et sosialkonstruksjonistisk perspektiv med fokus på hvordan språk konstruerer virkelighet, og i datainnsamlingsprosessen har jeg intervjuet elever fra kjønnsradisjonelle yrkesfag i grupper, med henholdsvis to grupper fra bygda med ei jente- og en guttegruppe, samt to grupper fra byen med ei jente- og en guttegruppe.

I undersøkelsens analysekapitler, kommer det frem hvilke forståelser gruppene har av hva som er mannlig og kvinnelig både i generelle forhold og knyttet til yrker, i tillegg til hvor grensene for hvordan en kan utøve en feminin eller maskulin rolle går. Det siste analysekapittelet i undersøkelsen, setter lys på strukturelle forhold som hvilke forventninger eller forståelser gruppene har av kjønnes roller i familie og arbeidsliv.

Forord

I forbindelse med denne oppgaven, ønsker jeg å rette en stor takk til veileder, Turid Skarre Aasebø, som ikke kun med sin kunnskap har vært en inspirasjon for meg i min tid som Pedagogikkstudent, men som også har vært en enestående veileder som gang på gang har gitt meg gode tips og konstruktive tilbakemeldinger under prosessen. Takk for inspirerende samtaler og for å ha gitt meg motivasjon underveis!

Jeg vil også si takk til de flotte elevene som har vært med i gruppesamtaler. Å snakke med så mange yrkesfagelever var både en lærerik og morsom opplevelse.

Sist men ikke minst vil jeg takke alle som har oppmuntret og hjulpet meg mens jeg har skrevet, enten med hundepass eller med godt selskap. En spesiell takk til Magnus som har bidratt med praktisk hjelp.

Kristiansand, 15.11.2013

Linda Velure

Innholdsfortegnelse

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og tema for oppgaven.....	1
1.2 Oppgavens formål.....	1
1.3 Interessen for studien og hvorfor den er aktuell.....	2
1.4 Kort om studiens innhold.....	3

2 Teori- og kjønnsperspektiver

2.1 Det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet.....	4
2.1.1 Yrker og status.....	5
2.1.2 Yrkespreferanser hos gutter og jenter og årsaker til ulikhetene.....	6
2.2 Måter å forstå kjønn på	8
2.2.1 Kjønnforskjeller som følge av biologi.....	8
2.2.2 Det sosialt konstruerte.....	9
2.2.3 Sosialisering og bevegelige kjønnsforståelser.....	10
2.3 Likestilling i en sørlandsk kontekst.....	12
2.4 Oppsummering.....	13

3 Metode og gjennomføring av undersøkelsen

3.1	
Metode.....	14
3.1.1 Kvalitativ metode.....	14
3.1.2 Sosialkonstruksjonistisk vitenskapsperspektiv.....	15
3.1.3 Gruppesamtaler.....	15
3.2 Utvalg av grupper.....	16
3.2.1 Fremgangsmåte.....	17
3.2.2 Min bakgrunn i møte med gruppene.....	18
3.3 Samtalene.....	20
3.3.1 Sted for samtalene.....	20

3.3.2	Intervjuguide/tema og oppgaver.....	21
3.3.3	Min rolle under samtalene.....	22
3.3.4	Båndopptaker og transkribering av samtalene.....	23
3.4	Analyse.....	24
3.5	Validitet og reliabilitet	25
3.6	Etiske overveielser.....	26

4 Analyse

4.1	Karakteristikk av gruppene som deltok i samtalene.....	28
-----	--	----

5 Det kvinnelige og det mannlige

5.1	Rene og pene eller skitne og uforfengelige: Utseende, hygiene og kropp.....	30
5.1.2	«Vi vasker oss jo mye mer».....	30
5.1.3	«Jeg barberer meg jo og pusser tennene men... er ikke stort mer».....	32
5.2	Dramatiske og kranglete jenter versus enkle og greie gutter.....	33
5.3	Det er jo bevist at menn blir sterkere enn ei dame.....	35
5.4	«Menn skal se fotball og drikke øl».....	37
5.5	Psykisk svake versus psykisk sterke	39
5.6	Oppsummering.....	41

6 Å krysse kjønnsgrenser

6.1	Fortellinger om noen som har krysset kjønnsgrenser.....	42
6.1.1	«Spørs hvor mandig han er.»	42
6.1.2	Frisørmonsteret med tatoveringer og piggsveis.....	43
6.1.3	Guttejenter, jentejenter og guttetyper.....	45
6.2	Kulturelle betingelser i spillerom for hvor kjønnsgrensene går.....	47
6.3	Å forestille seg et utradisjonelt valg.....	49
6.3.1	«Kan ikke ligge under en bil med stor mage».....	49

6.3.2 «Vennene mine hadde ledd av meg»	52
6.3.4 «Mamma hadde falt i bakken»	54
6.3.5 «Det ser jo dumt ut»	56
6.4 Gutter, omsorg og seksualitet	57
6.4.1 Mannlig pleie i omsorgsyrke.....	58
6.4.2 Gutter, følelser og kameratslig omsorg	60
6.4.3 Jenter på verkstedet: en trussel mot heteroseksualiteten?.....	62
6.4.4 Gutter har omsorg i seg under spesielle omstendigheter	63
6.5 Oppsummering	64

7 Strukturelle føringer på kjønn

7.1 I familien.....	65
7.1.1 «Damene kan jo ikke bare slappe av»	65
7.1.2 «Har jo alltid vært sånn at pappaen jobbet og mammaen var hjemme».....	67
7.1.3 Å ta seg av barn.....	68
7.1.3.1 «En mekanikerfar vil jo lære ungen opp til å bli som han selv».....	69
7.1.4 «De har mer støv på hjernen enn menn»	70
7.2 På jobb.....	72
7.2.1 «Det er jo naturlig at menn er sjef»	72
7.2.2 «På gamleheimene heller de ansatte kaffe og slapper av».....	75
7.2.3 «Damene kan gjøre det administrative så bygger mannen»	76
7.2.4 «Du har de kvinnelige lærerne på helsefagene og de mannlige lærerne på guttelinjene».....	78
7.3 Jentenes evner i mannstradisjonelt yrke.....	79
7.3.1 «Det er bra med flere jenter på verkstedet... Men de kan ikke like mye».....	80

7.3.2 «Jeg hadde nok blitt sett på som den dumme».....	81
7.4 Oppsummering.....	84
8 Avslutning.....	85
8.1 Kjønnstradisjonelle trekk.....	85
8.2 Endring.....	88
8.3 Diskusjon.....	88
Bibliografi.....	91
Vedlegg 1 Informasjon og samtykke.....	96
Vedlegg 2 Intervjuguide.....	97
Vedlegg 3 NSD.....	99

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og tema for oppgaven

Selv om Norge regnes som et land som befinner seg i verdensklasse når det gjelder likestilling, er det fortsatt slik at vi har et kjønnssegregert arbeidsmarked. Selv om en i nyere tid har sett relativt store endringer knyttet til jenters valg av høyere utdanning og inntreden i yrker som tradisjonelt har vært dominert av menn, er det fortsatt slik at kjønnsstradisjonelle valg består. I yrkesfag sverger gutter også i dag til tradisjonell opplæring innen bygg- og anleggsteknikk, elektrofag og teknikk og industriproduksjon, mens jenter dominerer helse og sosialfag, design og håndverk og musikk, dans og drama (St. Meld. 6 2010-2011). En ser ikke tegn til jevnere kjønnsbalanse i disse fagene. Studier tilsier at jo mindre kjønnsstradisjonelt et land er, jo større forskjeller har det vist seg at det er i forhold til hvilke yrker kvinner og menn velger (Teigen, 2006). Likestillingstanken i dagens Norge sier som kjent i teorien noe om at gutter og jenter skal ha like rettigheter til å være som de vil og jobbe med hva de vil ut ifra egne ønsker og interesser. En ser imidlertid at unge fortsatt velger kjønnsstradisjonelt. Med ønske om å utforske dette nærmere, valgte jeg denne problemstillingen for oppgaven:

Hvordan henger kjønnsforståelser sammen med valg av kjønnsstradisjonell yrkesopplæring på Agder?

Det er kjent at Agder kommer relativt dårlig ut statistisk på landsbasis i forhold til likestilling, og i analysene i denne oppgaven vil jeg i tre deler ta for meg hva mine funn viste; hva elevene anså som mannlig og kvinnelig, hva det innebærer å krysse kjønnsgrenser, i tillegg til deres forståelser av forhold mellom kjønne i familie- og arbeidsliv.

1.2 Oppgavens formål

For å undersøke temaet om unge og kjønnsstradisjonelle yrkesvalg nærmere, har jeg hatt gruppesamtaler med gutter og jenter som har valgt kjønnsstradisjonelle yrkesfag. Gruppedeltakerne kommer fra to skoler i Agder, der den ene holder til i byen, mens den andre holder til på bygda. Likestillingsindikatorer tilsier at jo lenger vekk en kommer fra sentrum,

dess verre står det til med likestillingen (Statistisk sentralbyrå, 2013). Formålet med oppgaven vil være å få mer kunnskap om tenkemåter på Agder, og nærmere bestemt ut ifra hva slags kjønnsforståelser gutte- og jentegruppene i bygd og by uttrykker, og om disse er preget av moderne eller tradisjonelle holdninger til likestilling. Er det greit å velge yrker som er utradisjonelle for ens eget kjønn?

1.3 Interessen for studiet og hvorfor det er aktuelt

Når det gjelder å velge kjønnstradisjonelle yrker, er det et tema som i aller høyeste grad angår meg selv, da jeg har bakgrunn som førskolelærer, og i tillegg over flere år har hatt en deltidsjobb innen omsorgssektoren med nesten utelukkende kvinnelige kollegaer. Jeg har vokst opp i et hjem der arbeidsoppgaver har vært kjønnsdelte, med jentene som fikk tildelt oppgaver inne i huset, og far og bror som ofte var ute og skrudde i garasjen. Min søster og min bror har i likhet med meg selv valgt kjønnstradisjonelle yrkesveier. I årenes løp har jeg lurt mer og mer på hvorfor det har blitt slik at jeg selv og andre har valgt yrker som vi har gjort, og hvor fritt valget og mulighetene egentlig har vært. Det er mye som har endret seg med tiden i forhold til forventninger til kjønnene, og mange vil si at alle kan gjøre det en vil i dag, og at alle har like rettigheter og muligheter. Barn og unge i dagens Norge har på mange måter andre oppvekstforhold enn barn hadde for noen tiår siden. Familiene er gjerne mer preget av politiske likestillingstiltak, og mange barn og unge vokser i dag opp i familier som står i kontrast til den tradisjonelle kjernefamilien der mødre var hjemmeværende og fedre var forsørger. I dag kommer familiene i mange varianter, og det innebærer i tillegg til den tradisjonelle mor og far, mange ulike typer foreldre. Det er i tillegg nokså vanlig i dag at både kvinner og menn jobber, og at fedre tar del i barnas liv. Til tross for at familiepraksisen- og rollene endrer seg, ser en riktignok fortsatt en tydelig, kjønnpraksis rundt i samfunnet, både på arbeidsplasser, i familiers fordeling av oppgaver, i reklame og ikke minst i leketøysindustrien som spiller på svært stereotypiske forståelser av kjønn som det ikke er usannsynlig at vil ha konsekvenser for barns kjønnsidentitet og utvikling. Å forholde seg til en stereotypisk forståelse, vil innebære at en anser alle medlemmer i en gruppe for å dele de samme karakteristikker (Kimmel, 2004). Det er sannsynlig at dette vil ha konsekvenser for jenters og gutters kjønnsidentitet- og utvikling.

Debatten om kjønn, likestilling og muligheter er aktuell, og det går nærmest ikke en dag uten at diskusjonene raser i mediene, enten det handler om pappaperm, kvinnelige ledere,

kvotering, fordeling av husarbeid eller familiespørsmål. Forventninger, praksiser og meninger knyttet til kjønn kommer opp og frem i lyset, og de store spørsmålene gjelder ofte hvor stor frihet en kan tillate seg å ha når en utøver en kjønnsrolle. Det er tydeligvis mange følelser knyttet til hvordan en skal forstå kjønn og handle deretter. Når det gjelder tidligere forskning på ungdom og yrkesvalg, er det gjort en del kvantitativ forskning. Når data er kvantitative, uttrykkes de i form av rene tall eller andre tallmengder (Grønmo, 1996). Forklaringer på yrkesvalg kan dermed vise seg som statistiske årsaksforhold, mens de ikke har avdekket de mer subjektive, dypereliggende forklaringene til hvorfor elever velger som de gjør. Det å gå litt mer i dybden i denne kvalitative undersøkelsen er det jeg ønsker for bedre å få frem ungdommenes egne forklaringer og refleksjoner. Denne kvalitative undersøkelsen kan dermed bidra til fyldigere forklaringer på hvilke kjønnsforståelser ungdom som velger kjønnsstradisjonelle yrker sitter inne med, og det er et mål å få en bedre forståelse av hvilke årsaker elever har valgt som de gjør, og hva som eventuelt begrenser de i å vurdere eller velge utradisjonelt.

1.4 Kort om studiens innhold

Hvilke forventninger, kjønnsforståelser, normer og diskurser gruppene forholder seg til i forhold til valgfrihet i yrke, er et gjennomgående tema i denne undersøkelsen. Oppgavens oppbygging vil bestå av at jeg i kapittel 2 redegjør for utvalgt teori der jeg viser til forhold i det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet og mulige årsaker til at kvinner og menn nettopp vurderer og velger ulik inne. Jeg vil også fra et kjønnsperspektiv vise ulike måter å forstå kjønn på, både ifra et sosialt konstruert- og et biologisk ståsted. Avslutningsvis i del kapittel 2, vil jeg gå litt nærmere inn på forskning om likestilling på Agder. I oppgavens kapittel 3 viser jeg hvordan jeg har gjennomført undersøkelsen i forhold til metode, vitenskapsperspektiv og ellers overveielser i prosessen rundt datainnsamlingen med hensyn til blant annet gruppene, samtalene, tema, egen rolle og analyse. I kapittel 4, 5, 6 og 7 som er oppgavens analysedel, viser jeg hva jeg fant ut av i samtalene med gruppene der de diskuterte yrker, kjønn, hva som er legitimt og ikke for kjønnene å foreta seg, samt tanker om egne og andres forventninger til de i forbindelse med arbeid.

2 Teori- og kjønnsperspektiver

I dette kapittelet vil jeg legge frem den teoretiske bakgrunnen for studiet mitt, og den har jeg valgt å dele opp i tre deler. Den første retter fokus mot det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet og aktuell forskning som beskriver årsaker til kjønnsstradisjonelle valg og makten som ligger i en slik kjønnsdelt struktur. Den andre delen redegjør for kjønnsteorier jeg finner aktuelle i tilknytning til oppgaven, og som springer ut ifra et sosialkonstruktivistisk perspektiv som min problemstilling hviler på. I den tredje delen i dette kapittelet, presenterer jeg forskningsresultater som viser hva slags tendenser en har sett på Agder hva gjelder likestilling.

2.1 Det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet

En har de siste tiårene sett store endringer i arbeidsmarkedet, og da særlig fordi kvinner i økende grad har inntatt arbeidsmarkedet. Den tradisjonelle og kjønnsdifferensierte familien der mor var hjemme og far arbeidet, stod sterkt på 1950-tallet, og i dag er det svært vanlig at både kvinnen og mannen jobber. Forklaringer på at kvinner i økt grad deltar i arbeidslivet, er blant annet økt behov for arbeidskraft, lettere tilgang på prevensjon, færre barnefødsler og et høyere utdanningsnivå som har gjort kvinner både mer tilgjengelige og mer ettertraktet som arbeidskraft. I tillegg har de nye jobbene i stor grad kommet innen service- og tjenestesektoren og omsorgstjenester og undervisning, noe som «passer» kvinner i forhold til oppgaver de tradisjonelt har utført (Steen Jensen, 2004). Selv om kvinner i dag altså utgjør omtrent halve arbeidsstyrken, kanaliseres menn og kvinner i høy grad inn i forskjellige utdanninger og yrker (Teigen, 2006). I privat sektor og innen industrirelatert virksomhet og i lederstillinger er menn i flertall, og i offentlig sektor og innen omsorgsykker og i administrative stillinger finner en flertallet av kvinner (Christensen & Syltevik, 2009). Mangelen på endringer i kjønnsrelasjoner er altså et sentralt særpreg ved det norske arbeidsmarked, og det samtidig som kvinner har inntatt nye og viktige stillinger innen politikk og utdanning. En vet også at kvinner i økende grad har begynt å gå inn i tradisjonelle mannsyrker, mens menn i svært liten grad går inn i tradisjonelle kvinneyrker (Solbrække, 2006). Til tross for en stor endring på arbeidsmarkedet i de siste tiårene, blant annet ved kvinners arbeidskraft og at utdanningsretninger som tidligere var mannsdominerte nå også

velges av kvinner, er arbeidsmarkedet i Norge fortsatt blant de mest kjønnssegregerte i Europa (Bæck, 2006).

2.1.1 «En-kjønnede» yrker og status

Når en hører yrkestitler, så danner man seg gjerne bilder i hodet sitt om hvilke mennesker som tilhører yrket. På en byggeplass forventer en antakeligvis å se en majoritet av mannlige arbeidere, og på et gamlehjem forventer en mest sannsynlig å se en majoritet av kvinnelige arbeidere. En assosierer ofte yrkestitler med bestemte mennesketyper- eller grupper, og de forbindes gjerne med en type normalitet i sammenheng med at væremåter og verdier innen disse blir tatt for gitt. At mennesker som ligner hverandre rekrutteres eller søker seg til de samme profesjoner, blir gjerne betegnet som homososial reproduksjon (Leseth & Solbrække, 2011). Det at en i det moderne samfunn har tillagt betydning av kjønn med at en sier om en kvinne at hun er kvinnelig og om en mann at han er mannlig, forutsetter at en også gjør det som «passer seg» for sitt kjønn. En forbinder gjerne manne- eller kvinnekroppen som bærer av mannlige og kvinnelige væremåter. Fra et kjønnsteoretisk perspektiv vil det handle om sosiale tilskrivninger av slike betydninger, og det har på grunnlag av denne typen tenkning, fra et kritisk maktperspektiv som nyere kjønnsforskning bygger på, blitt vist til hvordan sammenligninger mellom kvinner og femininitet og menn og maskulinitet har ført til sosiale hindringer og ulikheter basert på kjønn. Når stereotypiske forestillinger preger sammenheng mellom biologisk kjønn og bestemte typer arbeid, kan det kalles kjønnspreging av arbeidsoppgaver, og slike forestillinger vil legge føringer på valg. Det er noe av forklaringen på at kvinner og menn i Norge har ulike yrker. Det at kjønn er blant de mest stabile strukturene vi har, gjør at unges valg av utdanning og yrke vil legge sterke føringer på sosial status, livssituasjon og økonomi på senere tidspunkt i livet. Hva slags yrke og utdanning en velger henger med andre ord sammen med status, penger og makt (Bæck, 2006). Når en ser at kvinner og menn er konsentrert i ulike yrker, bransjer og sektorer, kaller en det horisontal segregering. Når menn og kvinner segregeres til ulike posisjoner i stillingshierarkiet, selv innenfor samme yrke, kaller en det vertikal segregering. Selv om kvinner utgjør om lag halvparten av alle sysselsatte, finner en for eksempel kun en av tre kvinnelige ledere, og disse

varierer mellom sektorer og bransjer (NOU 2008 6, 2006). Fortsatt er det også slik at de yrkene som er mannsdominerte generelt er mer høytlønnede enn de som kvinner dominerer¹

En del feministiske forskere har problematisert konsekvensene av kjønnssegresjon i arbeid i forhold til lønnsforskjeller, og at verdsetting av ferdigheter avhenger av om det er kvinner eller menn som utfører dem. De profesjoner som er mannsdominerte pleier altså ofte å være høylønnede, og profesjoner som er kvinnedominerte pleier å være lavlønnede. Selv om en kan prøve å forklare dette med karakteristikkene for jobben, kan en likevel se mønstre for at når kjønnsstrukturene i yrket forandrer seg, forandrer også lønnsutbytte seg i den forstand at hvis kvinner i større grad inntar et yrke som historisk sett har vært høytlønnet og mannsdominert, vil yrkesstatusen og lønnen blir lavere. Det har dermed vært tendenser til at yrkesstatus har fulgt kjønne mønstre, og at kvinner og menn har blitt evaluert etter ulike standarder (Kimmel, 2004). Pierre Bourdieu (2000) mener at grunnen til at flest menn finnes i høystatusyrker, mens lavstatusarbeid hovedsakelig utføres av kvinner, skyldes at ethvert yrke rangeres høyere når det utføres av menn. Når kvinner systematisk lønnes dårlige for arbeid enn menn lønnes for arbeid de gjør, kaller Skjeie og Teigen (2003) det for «verdsettingsdiskriminering», og de nevner «kodifisering» som et begrep som viser til hvordan kjønn kan bli bundet til «verdi» i ulike sorterings- og rangeringsprosesser kulturelt og institusjonelt.

2.1.2 Yrkespreferanser hos gutter og jenter og årsaker til ulikhetene

Av hvilke grunner velger så gutter og jenter så ulikt, når de i likestillingslandet Norge tilsynelatende har blitt oppdratt under tilnærmet like forhold og med den samme frihet til å velge? Undersøkelser viser at tradisjonelle kjønnsroller tydelig kommer til uttrykk når jenter og gutter oppgir deres motivasjon for yrkesvalg. En spørreundersøkelse foretatt i Troms kommune med elever i videregående skoler, avdekket tendenser til hva jenter og gutter har ønsker om å oppnå i en karriere. For jenter viste emosjonell sikkerhet seg å være viktig og det

¹ Tall fra statistisk sentralbyrå viser at menn i Norge i 2010 hadde en gjennomsnittlig bruttoinntekt på 433 200 mot kvinners 285 600. I 2011 hadde menns gjennomsnittlige bruttoinntekt steget til 453 300 mot kvinners tilsvarende 299 900 (Statistisk Sentralbyrå, 2013).

å kunne gjøre noe for andre, mens det for gutter ble lagt større vekt på karriereorienterte verdier og økonomisk sikkerhet. I undersøkelsen kom det frem at yrkesvalg var knyttet til personlige interesser, og i tillegg viste det seg også at det for jenter var viktigere enn for gutter at yrket lot seg kombinere med familieforpliktelser (Bæck, 2006). Også i den nasjonale spørreundersøkelsen «Ung i Norge 2002» kom det frem at det er kjønnsforskjeller i jenters og gutters yrkespreferanse, og at langt flere jenter enn gutter ønsker å gjøre noe for andre i en jobb. I tillegg viste den at flere gutter enn jenter var opptatt av økonomiske forhold og prestisje, og det viste seg også her at begge kjønn ønsker å bruke sine spesielle evner i en jobb (Rossow, 2003). Av hvilke grunner de ulike yrkespreferansene viser seg, kan være mange, og på den ene siden har det vært hevdet at ulik verdsetting kan handle om biologiske forskjeller. Andre forklaringer på ulike yrkespreferanser hos elever har å gjøre med sosialisering, oppdragelse og identitetsdannelse. Holdninger i samfunnet, påvirkning fra foreldre, samt at noen fag vil anses som «mannlige» eller «kvinnelige» med de verdier og omgangsformer de innebærer og basert på hvilket kjønn som tradisjonelt har dominert faget, er antakeligvis viktige årsaker (St.meld. nr 6 2010-2011, 2010)

En masterundersøkelse som tok for seg hvordan Agder-rådgivere i ungdomsskolen forstår egen rådgiverrolle i forbindelse med ungdom og utdanningsvalg, viste at enkelte rådgivere anser kjønnstradisjonelle yrkesvalg som noe naturlig. Mens flere av rådgiverne i denne undersøkelsen hevdet at de syns kjønnstradisjonelle yrkesvalg kan være utfordrende, var det også en av rådgiverne som uttrykket sitt syn på jenter som «omsorgspersoner i større grad», mens andre hevdet at de syns måten samfunnet er organisert på er naturlig (Cummings, 2013). Hva barn og ungdom ser rundt seg i samfunnet, oppmuntringer, begrensninger og hva som nærmest blir ansett som naturalisert, kan altså være bidragsfaktorer til ulike valg. I tillegg kan en så vel anta at gutters og jenters erfaringer, og der igjen selvtillit, vil kunne være en forutsetning for yrkesvalg. Tradisjonelt er for eksempel ikke jenter blitt oppmuntret til å interessere seg i teknologi og naturvitenskap, og mange jenter har dermed ikke fått opplæring i hvordan en bruker verktøy eller maskiner. Det kan problematiseres hvordan jenter skal kunne vite om de ønsker å bli elektriker dersom de aldri har fått anledning til å jobbe med elektrisitet, og hvordan gutter på samme tid kan vite om de ønsker et omsorgsyrke dersom de ikke har erfaring med å utøve ansvarsfull omsorg for andre (Lea, 1990)

2.2 Måter å forstå kjønn på

I denne oppgaven er det ikke interessant, eller mulig, å finne ut i hvilken grad gutter og jenter er forskjellige og hvor grensene for arv og miljø begynner og slutter. Det som er av interesse, er å utforske hvilke kjønnsforståelser som vil kunne spille inn i ungdoms valg av yrkestradisjonell opplæring og holdninger til likestilling. Likestillingsbegrepet er litt uklart med tanke på at det ikke er en entydig definisjon på det, men ulike forståelser. For det første er det noen som tenker på det sosiale kjønn som politisk skapt, og at menn og kvinner egentlig er like. Den biologiske måten å forstå kjønn på, er at en er ulike, men at en lever i et fellesskap der kjønnene skal ha likeverdige forhold. En tildeler gjerne kjønnene ulike roller med tanke på genetiske forutsetninger. En tredje måte å forstå likestilling, er at menn og kvinner er like, men ulike, i den forstand at de utgjør en komplementær relasjon i kulturskapingen av sosiale prosessen. En forklarer forskjeller mellom kjønnene som kulturelt betinget, mens biologien er konsekvent kun i form av de ulike rollene som spilles i reproduksjonen (Askland 2009b). Skjeie og Teigen (2003) beskriver deres forståelse av likestillingens rettighetsperspektiv som frihet fra diskriminering og lik rett til deltakelse, der likestillingen står i et motsetningsforhold til tvungen kjønnssortering både av arbeidsoppgaver, ansvar og privilegier. Jeg vil i det følgende presentere noen relevante kjønnsperspektiver som har vært vanlige måter å betrakte kjønn på historisk og i nåtid.

2.2.1 Kjønnsforskjeller som følge av biologi

Da to-kjønnhetsmodellen på 1700-tallet ble presentert ved hjelp av medisinske tegninger og filosofiske fortolkninger, ble manne- og kvinnekroppen fremstilt som overordnede motsetninger. De medisinske tegningene satte fokus på de kroppslige forskjellene, og heteroseksualiteten ble ansett som den legitime seksualitet. I kjølvannet av to-kjønnhetsmodellen, kom blant annet komplementaritetsteorien som gikk ut på at kjønnene supplerer hverandre ved å være forskjellige, blant annet at mannens rasjonalitet komplementerer kvinnens følsomhet og at morskapet komplementerer farskapet (Knudsen, 2010). At mennesker har blitt delt inn i de to kategoriene mann og kvinne, har betydning for blant annet hvordan kvinner og menn skal forholde seg til hverandre, hvordan samfunnet har blitt strukturert og organisert, samt moral og normer, lovverk og utforming av arkitektur med for eksempel kjønnsdelte toalett (Bondevik & Rustad, 2006). Tradisjonelt sett har det vært slik at menn og kvinner har hatt to ulike sfærer å forholde seg til. Mens den selvstendige og

autonome mannen ble linket til den offentlige verden med arbeid og oppnåelse av resultater som sitt domene, knyttet en den intuitive og avhengige kvinnen til den private, hjemlige sfæren preget av omsorg og harmoni (Maynard, 2005). Forskere har til alle tider vært uenige om hvorvidt det er store forskjeller mellom kjønn, og hvilke forskjeller som er store. Mange har hevdet at det finnes visse arvede og medfødte biologiske forskjeller mellom jenter og gutter som på naturlig vis fører til mannlig dominans. Årsaker til disse argumentene har dreiet seg om først og fremst formeringsprosessen og det at kvinner på grunn av graviditet og fødsel ikke kan delta like fritt som menn hva angår viktige politiske beslutninger, eller forsørge og forsvare seg selv. Noe annet som har vært vanlig å påstå, er at menn er logiske og rasjonelle, mens kvinner styres av intuisjon og følelser (Thurèn & Sundman, 1997).

Blant annet evolusjonspsykologer har omfavnet forståelsen av menn og kvinner som forskjellig fra naturens side, med den begrunnelse at menneskelig, kjønnatferd ble utviklet for millioner av år siden for best å overleve. Kjønnforskjellene anses for å være programmert i oss fra gammelt av (Francis & Skelton, 2005). Per i dag gir riktignok ikke biologi et entydig bilde av forholdet mellom vår atferd og vår biologi, og det må heller stilles spørsmål rundt moral, politikk og samfunnsvitenskap vedrørende menneskers forskjeller i evner, atferd, rettigheter og oppgavefordeling i samfunn, mener Aalen (1996). Hun viser til at det i biologiene er avdekket visse funksjonelle forskjeller i kvinners og menns hjerner, og at forskjellig produksjon av kjønnshormoner kan antas å ha en effekt. Det er imidlertid vanskelig å avgjøre om prestasjoner som opparbeides ved læring er et resultat av gener eller biologi, da jenter og gutter utsettes for ulike stimuli i deres oppvekst som igjen medfølger forskjeller i oppdragelse og forventninger.

2.2.2 Det sosialt konstruerte

Kjønnets betydning har alltid vært av interesse, og forklaringer på kjønnenes atferd har vært mange, mens begrensninger for kjønnene historisk også har vært mange både i forhold til juridiske lover og normer for hva som «passer seg» å gjøre og ikke for kjønnene. Ifølge Goode (2011) har mennesker alltid og i alle samfunn opprettet og kjempet imot normer i forhold til hva som er tillatt og ikke tillatt, og han beskriver en norm noe som anses som riktig, og i det ligger også forventninger om at en kan bli irettesatt om en bryter med det som er normen. Hva gjelder betydningen «konstruert», kan det være hensiktsmessig kort å redegjøre for den sosialkonstruksjonistiske tenkning. Innen denne kan en finne en rekke

bidrag som alle bygger på noen grunnleggende perspektiver på hvordan kunnskap utvikler seg, og en kan dermed ikke si at den utgjør en tradisjon med ferdigutviklet konsensus rundt begrepssett og forståelsesmodeller. En vil fra et sosialkonstruksjonistisk ståsted være opptatt av prosesser, og med et primært fokus på språkets konstruerende funksjon og interaksjonen mellom mennesker. Den overordnede interessen er å fokusere på den sosiale virkelighet som konstruert av mennesker, og utfordre de modernistiske vitenskapsidealer og realismen og essensialismen (Søndergaard, 1996). Det å «gjøre kjønn» er bakgrunnsteppe for teori som vender bort ifra biologisk kjønnsdeterminisme, og som retter fokus mot det konstruktivistiske. I denne forståelsen av kjønn, rettes oppmerksomheten på at kjønn ikke er noe man har eller er, men at det er skapt gjennom handlinger i forhold til eksisterende kjønnsnormer. En forhandler hele tiden kjønn ut ifra om en «gjør det» etter det konforme eller det utradisjonelle, og omgivelsene avgjør om en er forståelige som representanter for sin kjønnskategori (Knudsen, 2010). Jeg vil utdype dette i følgende avsnitt som tar for seg kjønns sosialisering og hva som vil spille inn i det.

2.2.3 Sosialisering og bevegelige kjønnsforståelser

Når et barn blir født og i dets første leveår, opplever det ikke selv kjønn eller fargene rosa og blått som interessant, men dets identitet dannes gradvis i samspill med andre mennesker som vil fortolke barnets atferd og sinnsstemninger innenfor rammen om det er gutt eller jente. En kan oppfatte barn som forskjellige i kraft av deres kjønn, og reagere ulikt på samme atferd hos en jente eller gutt uten å være klar over det. Biologisk kjønn blir dermed til sosialt kjønn (Nielsen & Rudberg, 1989). Også Michael Kimmel hevder at foreldre vil konstruere hva et jentebarn er, hva et guttebarn er, og hva en kan forvente av de ulike kjønnene. Foreldre har både håp og ideer om hva slags roller deres barn vil ha som voksne, og i tillegg observerer og oppmuntrer voksne det de anser som «typisk atferd» for gutter og jenter på deres eget barns alder (Kimmel, 2004). Barnet er likevel ikke en fullstendig passiv leirklump som bare venter på å bli formet, men det vil også være en aktiv part i egen utvikling. Blant annet medfødte disposisjoner, ulike læringsstrategier og omgivelsenes verdier og påvirkninger vil nok spille inn i hva barn tar til seg som sitt eget, og hvordan det uttrykker seg som kjønn. Også gjennom bekræftelser eller korrigeringer fra rollemodeller en identifiserer seg med, vil en finne frem til sine måter å være jente og gutt på (Askland 2009a).

For mange er kjønnsforskjeller noe naturlig og selvsagt. Betydninger av hva som er «jentete» og «guttete» både når det gjelder egenskaper, stil eller evner tas ofte for gitt. «Alle vet» at man er enten gutt eller jente, dame eller mann. Bronwyn Davies (2003a) hevder at hvordan og hvorfor barn blir maskuline eller feminine, handler om på hvilke måter kjønn er sosialt konstruerte og om hvordan en lærer å bli gutt og jente på riktig måte. Gjennom klær, hårfrisyre, aktiviteter og talemåter lærer barn å gjøre seg sosialt identifiserbare som enten eller i den sosiale orden. Når voksne kler opp jentebarnet i kjole, vil det bidra til å markere at kjønn er en vesentlig del av hvem det er, og barnet lærer også å posisjonere seg fysisk som gutt eller jente. Hvordan en fører kroppen sittende og i aktivitet, handler i stor grad om hvilket kjønn en er født som i forhold til at en lærer å bevege seg ut ifra hva som er tillatt som jente og gutt. En kan lese to menneskers identiske sittestilling som uttrykk for forskjellige ting, med eksempelvis en gutt og ei jente som sitter på helt lik måte med knærne spredt fra hverandre. Mens gutten kan oppfattes som selvsikker og dominant, kan jenta oppfattes som provoserende på en seksuell måte (Davies, 2003a).

Siden begge kjønn ønsker å være en del av et sosialt fellesskap og bli anerkjent, vil de også prøve å oppfylle de rolleforventninger omgivelsene har til dem, og disse forventningene generaliseres etter hvert til mer sammensatte handlingsmønstre. Når ei jente har forstått at det å like rosa, å være huslig og å pynte seg, er en del av det å være jente, vil hun gjerne oppføre seg i tråd med dette for på den måten å styrke sin egen identitet og gjøre verden litt mer begripelig. Man fokuserer på tilpasningssiden når en forklarer kjønnsroller ut ifra kjønns sosialisering, og med det menes at jenter har blitt jentete og gutter har blitt guttete fordi de har fått oppmuntring og ros for dette fra omgivelsenes side. Motsatt kan en risikere ikke å bli møtt med anerkjennelse dersom en oppfører seg feil i forhold til normer og holdninger til kjønnsroller. Denne læringsprosessen er en måte å forklare kjønnes ulike atferd (Nielsen & Rudberg, 1989). En forholder seg dermed til en kjønnsorden der en plasserer seg, eller blir plassert, ut ifra om en konstruerer seg selv som maskulin eller feminin med det en signaliserer til omverdenen, med for eksempel klesstil. En kjønnsorden oppstår ikke biologisk, men sosialt, og det gjennom kraften fra de strukturer som begrenser individers handlinger. Av den grunn kan det virke som at kjønnsordenen er uforanderlig. En forholder seg utelukkende til kategoriene mann-kvinne eller gutt-jente, og en går på ulike toalett og har ulike rollemønstre. Selv om menneskelig praksis hele tiden skaper nye situasjoner og strukturer som utfordres, kan den sosiale ordenen virke så naturgitt at det kan vekkes reaksjoner dersom noen trer over «grensene» for sitt kjønn (Connell, 2002). Det er imidlertid åpenbart at betydningen en

tildeler kjønn er foranderlig, og varierer ut ifra hvor i verden en bor, i hvilken kultur en inngår i og i hvilken tid. Det er kun noen tiår siden en generelt hadde helt andre forventninger til kjønn og familieliv, men ettersom tidene har forandret seg i form av at feminister har jobbet for like rettigheter for kvinner og menn, og kvinner har brutt ut av deres tradisjonelle hjemlige sfære og inntatt det lønnede arbeidsmarkedet, har også familiestrukturen blitt forandret og betydningen av feminitet redefinert. Som en følge av dette har også menn måtte redefinere sin maskulinitet (Maynard, 2005). Som en oppfølging til disse forståelsene, vil jeg i i følgende avsnitt se nærmere på Ander sine utfordringer hva gjelder kjønnslikestilling.

2.3 Likestilling i en sørlandsk kontekst

27.9.13 stod det å lese en artikkel i Fædrelandsvennen der den profilerte sørlendingen, Einar Øgrey Brandsdal², står frem og forsvarer kvinners deltid. Han er en av flere mektige, sørlandske menn som i den siste tiden har gått ut offentlig og frontet mødres plass hjemme med barn. I nevnte artikkel uttrykker Brandsdal at han synes det er naturlig at menn og kvinner velger ulike yrker, og at kvinner oftere enn menn velger deltid, som han mener handler om at menn og kvinner er forskjellige ved blant annet at kvinner har et eget morsinstinkt. I den samme artikkelen konfronterer Stortingsrepresentant Kari Henriksen fra Ap utspillene til Brandsdal med å hevde at Kristiansand har mye å gå på når det gjelder likestilling, og at det er et vanlig argument å bruke på Sørlandet at kjønnsroller er naturgitt når det er snakk om makt utenfor privatsfæren (Reite, 2013) Også sørlendingen May Lill Vestly har gjort seg markert i den offentlige debatten etter at hun gikk til frontalangrep på den rødgrønne regjeringen og den barne- og kvinnefiendtlige feminismen hun mener at opphøyes. Vestly er leder for mammanettverket «Tid for barn», og mener hun og andre kvinner i nettverket representerer en ny type feminisme som kjemper for å ivareta og anerkjenne de biologiske forskjellene mellom kjønnene og for mors rett til å være hjemme med barna (Michaelsen, 2011). Holdninger som dette har altså satt sitt preg på Sørlandet, og landsdelen har på mange måter vært rammet av et dårlig rykte når det gjelder likestilling og det å omfavne tradisjonelle kjønnsroller innen familieliv og yrkesdeltakelse. For eksempel viser tall at kvinner er underrepresenterte på offentlige arenaer på Agder, både i tilknytning til arbeidsliv, kvinner i lederstillinger og kvinner i kommunestyrene (Magnussen mfl., 2005). I denne landsdelen jobber kvinner oftere deltid og tjener langt mindre enn menn, og de tjener også mindre enn kvinner på landsbasis. I

² Netthandelen- gründer (Reite, 2013)

tillegg tar fedre på Sørlandet ut kortere permisjoner mens mødre er lengre hjemme med barn på Sørlandet (Ellingsen, 2010), og det har ellers vist seg at det er en antatt større skepsis mot likestilling på Agder enn det er i resten av landet (Ellingsen & Lilleaas, 2010). Det er gjort målinger i forhold til fordeling av husarbeid, barneoppdragelse, og kvinners yrkesdeltakelse, som viser at menn på Sørlandet i større grad omfavner tradisjonelle verdier enn menn ellers i Norge. Det kan se ut til at et mer likestilt samfunn blir ansett som en kontrast til «det gode liv» som leves på Agder. De som skiller seg ut som konservative, er ikke i flertall i Agder, men likevel har de klart å prege den sørlandske identitet på et vis. Også kvinner i Agder støtter i noe større grad oppom tradisjonelle verdier enn ellers i landet (Ellingsen, Lilleaas, 2010). Kulturelle faktorer nevnes av Magnussen mfl. (2005) som sentrale i forklaringen på hvorfor Agderkvinner har en relativt svak arbeidstilknytning, og på hvorfor landsdelen fortsatt preges av tradisjonelle holdninger om at barn har godt av å være mye hjemme og at mor er den som bør tilpasse seg andres behov, være tilgjengelig og ikke jobbe «for mye». I tillegg til den tradisjonelle kjønnsrolledelingen på Sørlandet, hevder Ellingsen (2010) at permisjonsdelinger er noe som også kan sees i lys av de store lønnsforskjellene mellom menn og kvinner. Når det gjelder undersøkelser om tradisjonelle yrkesvalg og unge i Agder, viser indekser for ssab at ungdom i Agder ikke velger mer kjønnsstradisjonelt enn i resten av landet, men at ungdom i periferikommunene velger mer tradisjonelt enn i de i sentrum. (Ellingsen, 2010). Det kommer i tillegg frem at flere unge i Agder enn ellers i landet har et tradisjonelt syn på likestilling (Ellingsen, Lilleaas, 2010).

2.4 Oppsummering

Jeg har i dette kapittelet redegjort for teori om det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet og ulike måter å forstå kjønn på, i tillegg til å presentere Agder sin likestillingsstatus som avdekker at Agder er preget av tradisjonelle holdninger til kjønn.

3 Metode og gjennomføring av undersøkelsen

3.1 Metode

Min interesse i denne undersøkelsen var å undersøke hva slags holdninger elever på kjønnstradisjonelle yrkesfag fra bygd og by på Agder gir uttrykk for i spørsmål om kjønnsroller og likestilling. Jeg vil i dette kapitlet gjøre rede for det metodiske og vitenskapelige perspektivet jeg har støttet meg til i undersøkelsen, i tillegg til etter hvert å beskrive ytterligere fremgangsmåten min i det empiriske arbeidet.

3.1.1 Kvalitativ metode

Innenfor kvalitativ metode ønsker en å utforske hvordan sosial erfaring er skapt og gitt mening, i motsetning til med kvantitativ metode der en ikke vil undersøke prosessene, men kausale forbindelser mellom variabler (Denzin & Lincoln, 2008). Min interesse var å utforske og få en dypere innsikt i hvordan mennesker forholder seg til sin livssituasjon, samt å utvikle forståelsen av fenomener knyttet til personer og situasjoner i deres sosiale virkelighet (Dalen, 2004). Når det gjelder hvordan en innhenter kunnskap på kvalitativt vis, tar en hensyn til forskers bakgrunn og valg. Det at forskere har ulike erfaringer, i så måte at de er ulike kjønn, fra ulike klasser og med ulike kulturelle og etniske bakgrunner, vil påvirke forskers ontologiske forståelse, altså hvordan forsker ser verden. Dette vil igjen påvirke hvilket syn forsker har på kunnskap, og hvilke spørsmål forsker stiller seg, som utgjør den epistemologiske forståelsen (Denzin & Lincoln, 2008). Ifølge Postholm (2010) kan en betrakte all type kvalitativ forskning arbeid som utført innenfor et konstruktivistisk paradigme, da kvalitativ forskning innebærer at kunnskap og forståelse blir skapt i sosial interaksjon. Dette på grunn av det nære samarbeidsforhold mellom forsker og intervjudeltaker(e), samt at det forskes på prosesser i sin naturlige kontekst. Jeg vil i det følgende avsnitt kort nevne trekk ved det konstruksjonistiske vitenskapssynet som også ble presentert innledningsvis i teorikapitlet.

3.1.2 Sosialkonstruksjonistisk vitenskapsperspektiv

I denne oppgaven er den sosialkonstruksjonistiske tenkningen helt sentral, og forskning med et kvalitativt, konstruksjonistisk utgangspunkt er hensiktsmessig nettopp når en vil utforske hvilke forståelser som skapes i sosiale fellesskap. Verdier, konsepter og tro i det samfunnet en vokser opp i, vil påvirke hvordan en tenker og vurderer på ideologiske måter (Burr, 1995). Hva som fremstår som meningsfullt, vil nettopp være kontekstavhengig, og et begrep kan dermed være av en felles forståelig betydning blant en gruppe mennesker på et avgrenset sted, mens det samme begrepet ikke trenger å oppfattes likt av folk fra et annet sted. Basert på kulturelle forståelser av hva ting betyr, blir kunnskap legitimert gjennom dialog og sosiale prosesser (Gergen, 1995).

Sosialkonstruksjonisme faller inn under det konstruktivistiske paradigmet (Guba & Lincoln (1994), der forskerens ontologiske forståelse går ut på at virkeligheter er foranderlig, kontekstavhengig og skapes i møte mellom mennesker, mens det epistemologiske ståstedet vil innebære at funn forskeren gjør i møte med «den andre», vil skapes mens interaksjonen pågår. En fordel med det konstruksjonistiske vitenskapssynet er at det kan utfordre det tradisjonelle synet på hva som er objektiv og etablert kunnskap (Gergen, 1985). Ved å innta et sosialkonstruksjonistisk perspektiv på studiet, kan jeg dermed studere deltakernes kommunikasjon, og hvilke tradisjonelle forståelser som kommer til uttrykk eller ble skapt i gruppene i forbindelse med temaet kjønn og yrker. Jeg vil i det neste avsnitt beskrive nærmere gruppesamtaler som metode.

3.1.3 Gruppesamtaler

Mennesker er ikke isolerte individer, men heller sosiale vesener som inngår i språklige og kulturelle sammenhenger (Brandth, 1996). Gruppesamtaler³ handler om at grupper i diskusjon skal utforske noen spesifikke temaer, der gruppeleder oppmuntrer deltakerne til å være aktive i diskusjon og kommentere hverandres uttalelser. Når deltakere i grupper kan dele sine synspunkt fritt, får en som forsker anledning til å utforske hvordan gruppenormer kommer til uttrykk, samt hvordan synspunkter, kunnskap og språklige uttrykk konstrueres og behandles i en gitt kontekst og i forhold til spesifikke tema. Det interessante i en slik type forskning er

³ Som jeg har valgt å kalle det i denne oppgaven, med støtte fra teori som omtaler både gruppesamtaler og fokusgruppesamtaler

selve gruppeinteraksjon, hevder Barbour & Kitzinger (2001). Når en driver med gruppesamtaleforskning, er det minst like viktig hvordan samtale- og diskusjonsprosessene foregår, som informantenes svar på det som stilles (Johannessen & Tufte, 2002). Det at gruppeinteraksjonen er det interessante, betyr samtidig at gruppeleder bør oppmuntre deltakerne til å diskutere sammen og kommentere hverandres synspunkt, fremfor at gruppeleder sitter og spør en og en om spørsmål. Samhandlingen mellom deltakerne i gruppene stimulerer både tanker, ideer og minner, og erfaringer blir delt og meninger og historier blir supplert eller korrigert, i tillegg til at gruppene gjerne vil avspeile diskurser i deres omgivelser (Brandt 1996). Dersom en klarer å utnytte gruppeintervjuets potensiale, vil det kunne åpne opp for innhenting av verdifull kunnskap på de epistemologiske spørsmålene som dreier seg om hvordan og på hvilke måter deltakerne vet det de vet, i tillegg til prosessen rundt som innebærer hvordan forsker egentlig får innpass til deltakers holdninger og selv er delaktig i konstruksjonen av den informasjonen som kommer til overflaten (Waterton & Wynne, 2001).

3.2 Utvalg av grupper

Det vanlig i kvalitative intervjustudier, er at en gjør små, hensiktsmessige utvalg knyttet til fokuset for studiet (Dalen, 2004). Det er viktig at temaet passer for deltakerne som er med, at de er kjent med det som skal utforskes, og at de vil kunne bidra til å avkrefte eller bekrefte det bildet forskeren har av det som utforskes (Brandth, 1998). Da hensikten min med prosjektet, var å undersøke Agderungdoms kjønnsforståelser, og nærmere bestemt kjønnsforståelser hos de som har valgt kjønnsstradisjonelle yrkesfag, var jeg dermed ute etter å snakke med først og fremst jenter og gutter som var under en slik opplæring i Agder. Gruppene ble valgt ut fra studieretningene Teknisk og industriell produksjon med en generell andel gutter på rundt 89 %, og fra Helse- og oppvekstfag med henholdsvis 85% jenter (Statistisk sentralbyrå, 2013). Når det gjelder størrelser på grupper i gruppeforskning, kan det variere ut ifra hva slags studie en skal foreta seg, og mens noen foretrekker så få som tre deltakere i gruppa, vil andre kunne syns at det er hensiktsmessig med 12 (Kitzinger & Barbour, 2001). Gruppene jeg snakket med bestod av to guttegrupper og to jentegrupper med seks deltakere i hver gruppe. Årsaken til dette var ikke kun at klassene omtrent var kjønnshomogene, men hovedsakelig fordi jeg ønsket jeg å snakke med de som hadde foretatt et kjønnsstradisjonelt valg, og måtte dermed nødvendigvis snakke med kjønnshomogene grupper. Jeg var i tillegg interessert i å sette

sammen grupper med jenter og grupper med gutter som gikk i samme klasse. Grunnen til dette, er at når de allerede kjenner hverandre, er det større sjanse for at de har erfart en del sammen, i tillegg til at de mer sannsynlig kan være trygge på hverandre når det gjelder å forhandle meninger, irettesette eller støtte opp om. Jeg var ute etter den reelle konteksten så langt det lot seg gjøre, da disse i større grad kunne representere en etablert diskurs, fremfor sannsynlighetsutvalgte grupper som er kontekstløse (Brandth, 1998). Som nevnt innledningsvis, har Sørlandet gjort seg markert på en uheldig måte i spørsmålet om likestilling, da flere kommuner i fylkene slår dårlig ut på indikatorer for kjønnslikestilling. Jeg ville dermed snakke med ungdom som gikk på skole både i en kommune der indikatorene er relativt gode (byen), og med ungdom som kommer fra kommuner der statistikken viser negative tendenser (bygda). Jeg valgte dermed å kontakte skoler jeg anså som aktuelle for å komme i kontakt med elever til mitt formål. Utvalget mitt består dermed av fire grupper; en jentegruppe fra helse- og oppvekstfag fra bygda, en jentegruppe fra helse- og oppvekstfag fra byen, en guttegruppe fra teknikk og industriproduksjon fra bygda, samt en guttegruppe fra teknikk- og industriproduksjon fra byen

3.2.1 Fremgangsmåte

Måtene jeg kom i kontakt med elevene på, varierte noe fra skole til skole og klasse til klasse. Målet mitt var hovedsakelig å få med til samtale en gruppe med seks elever fra hver av de aktuelle klassene. Da jeg etablerte kontakt med skolen i byen for første gang, for å forsøke å få innpass til en klasse innen helse- og oppvekstfag, ringte jeg henholdsvis avdelingsleder for helse-avdelingen. Hun var positiv til å hjelpe, og vi avtalte et møte der jeg skulle komme til skolen og presentere prosjektet mitt for alle lærerne på helsefag, før lærerne deretter skulle avgjøre om jeg kunne få «innpass» til klassene deres. En lærer sa seg villig til dette, til tross for at det var en hektisk tid med eksamener for elevene i klassen. Læreren og jeg avtalte så en dag jeg kunne komme til klassen og presentere prosjektet for å høre om noen ønsket å delta, og da jeg traff denne klassen, var det seks elever som meldte seg som frivillige til å bli med. Da jeg ønsket å komme i kontakt med en guttegruppe på samme skole i byen, ringte jeg også avdelingsleder for teknikk og industriell produksjon. Denne avdelingslederen var positiv til prosjektet, og sa at han selv kunne informere den aktuelle klassen og læreren om prosjektet (ved hjelp av mine tilsendte informasjonsskriv, vedlegg 1), for deretter å sette sammen en gruppe til meg med seks stykker som ønsket å delta. Vi avtalte en dag jeg skulle komme til

skolen for gruppesamtale, og den aktuelle dagen jeg kom for å møte deltakerne, viste det seg at guttenes klasseforstander hadde glemt å informere klassen om dette prosjektet, slik at guttegruppen i «hui og hast» ble satt sammen av lærer som henvendte seg direkte til seks stykker med spørsmål om de ønsket å bli med i samtale, hvorpå alle sa ja. De hadde dermed ikke fått annet enn kort og rask informasjon om prosjektet, med minimal betenkningstid, før de ble «kastet inn i det», og på hvilket grunnlag læreren henvendte seg til akkurat disse seks elevene, er uklart.

Da jeg tok kontakt med administrasjonen på skolen i bygda jeg ønsket å ha med elever fra, ble jeg satt over til rektor for videre samarbeid. Rektor var positiv til prosjektet, og ordnet en avtale for meg der jeg kunne møte en helseklasse for å presentere prosjektet mitt, og høre om noen ønsket å delta. Den aktuelle dagen jeg var i klassen, informerte jeg disse, og da jeg spurte om noen ville bli med på samtale, la klassekontakten til at de som ikke ville delta, kunne hjelpe henne å rydde. Det var overhode ikke ønskelig for meg at noen skulle bli «presset» til deltakelse, og jeg la dermed til at det var frivillig å bli med, og at de selvsagt måtte ville det selv. Seks deltakere rakk opp hånda og ga beskjed om at de kunne stille opp. Når det gjaldt fremgangsmåten for å få med en guttegruppe fra bygda, var jeg i kontakt med assisterende rektor på det tidspunktet. Også denne var samarbeidsvillig, og ønsket å hjelpe meg ved selv å gå inn i den aktuelle klassen jeg ønsket fra teknikk og industriell produksjon, informere klassen om prosjektet, for deretter se om seks gutter ønsket å delta. Da assisterende rektor hadde fått med seg seks gutter som hadde meldt seg frivillig, ga vedkommende meg en beskjed, før vi avtalte dato jeg skulle komme til skolen for gruppesamtale. I møte med disse guttene, og ved spørsmål om de hadde fått informasjon om prosjektet, ga de uttrykk for det, og virket svært forberedte, i motsetning til byguttene (og for så vidt jentegruppene) som deltok mer spontant.

3.2.2 Min bakgrunn i møte med gruppene

I møtet med de to jentegruppene, anså jeg det som hensiktsmessig å nevne at jeg selv er førskolelærer, som er et yrke dominert av kvinner. Dette gjorde jeg bevisst for å fortelle litt om meg selv, i tillegg til også forsøke å ufarliggjøre settingen litt ved å gi dem beskjed om at jeg selv er en del av det jeg var ute etter å finne ut mer om. Det at jeg hadde noe til felles med jentegruppene, både ved at jeg selv og de har valgt yrker som er kvinnetradisjonelle, anså jeg som en fordel i så måte at jeg kanskje kunne virke eksempelvis mindre «kritisk» til deres valg

ved diskusjon om kjønn og blant annet yrkesvalg. De visste hensikten med prosjektet, og jeg sa også til dem at jeg selv lurte på hvorfor gutter og jenter velger så kjønnsstradisjonelt.

At jeg er førskolelærer, unnlot jeg å nevne til de to guttegruppene, da jeg fryktet at det kunne øke «avstanden» i sosial bakgrunn ytterligere mellom oss siden jeg både var kvinne og en noe eldre universitetsstudent. Jeg hadde på forhånd en bekymring om hvorvidt guttene ville avvise meg på bakgrunn av kjønn. Vogt (2007) har beskrevet sine gruppesamtaler med gutter i yrkesfag, der humor på bekostning av kvinner og homofile virket som en sentral måte å snakke på for guttene. Han opplevde at denne typen humor også virket som et middel mot anspent stemning i gruppesituasjonen, og Vogt erfarte dermed at han i kraft av sitt kjønn (og antatte heteroseksualitet) ble inkludert i guttegruppa, og i så måte fikk etablert kontakt med guttene. Hva gjelder informasjonen jeg fikk fra guttene, er det selvfølgelig mulig at denne kunne vært en annen, dersom en mann hadde snakket med dem om temaet kjønn. Larsson (2005) nevner i forbindelse med validitet i kvalitativ forskning, hvordan eksempelvis forskers kjønn kan være utslagsgivende for resultater, og at en bør være klar over dette. Jeg opplevde begge guttegruppene som generelt høflige og respektfulle mot mitt oppdrag, og ingen benyttet seg heller av en humor som ekskluderte meg eller var ubehagelig. Det kan selvsagt hende at guttegruppene tok noe hensyn til meg på grunn av mitt kjønn, og at de ellers kunne ha snakket annerledes og mer «grovt» og stereotypisk, men det er naturligvis ikke lett å konstatere, og informasjonen en mann eventuelt kunne fått, er heller ikke nødvendigvis sannere. Andre faktorer som gruppekjemi, kjemi med gruppeleder (uavhengig av kjønn), trygghet innenfor rammene og så videre kan tross altså spille inn i hva slags informasjon en får i kvalitativ forskning.

Jeg ville for øvrig også prøve å få noe til felles med guttegruppene, for egentlig å ha noe å bryte isen med og snakke litt om før vi startet intervjuet. Mens jeg med jentene bevisst brukte det at jeg selv er førskolelærere, nevnte jeg til guttene at jeg har en bror som har gått på samme yrkeslinje som dem selv, og forsøkte dermed å få i gang en liten samtale om yrkeslinjen- og mulighetene deres på bakgrunn av dette, før vi startet med å gå gjennom intervjuguiden. På det viset kunne de forklare meg noe som jeg ikke visste fra før av, slik at jeg ikke kun «grillet» dem. Generelt forsøkte jeg ellers å være blid og litt humoristisk der jeg kunne i møte med gruppene, i tillegg til å gi uttrykk for nysgjerrighet og det at de oppriktig kunne hjelpe meg med sine bidrag i samtalen. Når det gjelder stil prøvde jeg også å fremstå som avslappet og «ungdommelig», da det var en avslappet stemning jeg ønsket å ha i samtalen med gruppene, og jeg møtte gruppene med skolesekk på ryggen og musikk-headset

rundt halsen for å fremstå som om jeg ikke var så formell og seriøs. En tanke jeg gjorde meg, var at jeg i møte med guttegruppene antakeligvis var *mer* opptatt av å gi uttrykk for at jeg ikke tok prosjektet høytidelig enn det jeg var med jentene, og jeg benyttet meg av et litt mer røft språk med guttene, slik som eksempelvis «da fyrer jeg opp båndopptakeren». Dette kommer antakeligvis av at jeg hadde en forforståelse av at det var vanskeligere å få guttene engasjerte i et prosjekt som handlet om kjønn, og særlig med en kvinnelig gruppeleder. Det handlet dermed om hva jeg på forhånd antok om gutter som går på den yrkesfaglige linjen som den de gikk på, og hadde ikke nødvendigvis noen rot i virkeligheten. Hva slags forforståelse en sitter inne med, kan bygge både på egne erfaringer knyttet til forskningstema, teoretiske tankeganger eller andre undersøkelser (Holter, 1996)

3.3 Samtalene

Samtalene varte alle i rundt en time, og et par samtaler varte noe lengre. Jeg vil i de neste avsnittene beskrive disse nærmere.

3.3.1 Sted for samtalene

Ifølge Barbour & Kitzinger (2001) er det ikke noen steder som er nøytrale, og en må heller ta i betraktning hvilke beskjeder rommet kan gi deltakerne som er plassert der. Med jentene i byen, foregikk gruppesamtalen i deres eget klasserom, som lærer hadde foreslått. En stor fordel med dette, var at jentene virket trygge her i omgivelsene som var «deres», og konteksten bar preg av å være mindre formell. En ulempe med å sitte i dette rommet, var at vi opplevde å bli forstyrret av noen som enkelte ganger gikk inn og ut av klasserommet. Det medførte at jentene ble ukonsentrerte, men de hentet seg likevel fort inn igjen. Innledningsvis i samtalen med jentene, spurte jeg om ting forbundet med klasserommet deres, slik at de viste og forklarte meg noe som jeg ikke visste. Dette var for å bli litt varme i trøya og få en naturlig flyt i samtalen, i tillegg til at jeg ønsket å etablere en god kjemi med jentene. Denne jentegruppa bar generelt preg av å være avslappede og pratsomme, og når de spøkte om noe, lo eller smilte også jeg stort sett. Det hadde vært merkelig hvis jeg hadde forsøkt å være «nøytral» i gruppa, noe som i og for seg ikke er mulig. Mitt mål i gruppesituasjonene, var å legge til rette for at deltakerne kunne snakke som de pleier, så langt det lot seg gjøre da en intervju situasjon selvsagt ikke vil være uformell.

Også under samtalen med guttegruppa fra byen, satt vi i et klasserom vi ble tildelt av deres lærer. Dette var riktignok ikke deres eget klasserom, og også her opplevde vi ved ett tilfelle å bli forstyrret da noen banket på døra, og kom inn i klasserommet for å hente skolesekker som lå der. Stemningen i denne gruppa bar preg av å være mer anstrengt enn med jentegruppa, og dette kan ha noe å gjøre både med rommet vi satt i, gruppesammensetningen og selvsagt nervøsitet eller usikkerhet rundt situasjonen i seg selv. Disse elementene gjenspeilet seg også i samtalen jeg hadde med guttegruppen, da de var mindre pratsomme enn de andre tre gruppene, de diskuterte mindre seg imellom og svarte mer på direkte spørsmål fra meg, slik at jeg dermed ble mer aktiv enn jeg var i de andre gruppene. Denne gruppa benyttet seg heller ikke av mye humor slik de andre gruppene gjorde, slik at jeg selv vurderte det som hensiktsmessig å spøke litt ekstra selv med disse og le med de der jeg kunne, med tanke på at humor kan være viktig for å løse opp anstrengt stemning. Hadde denne gruppen sittet eksempelvis i sitt eget klasserom, er det mulig at de hadde følt seg mer på hjemmebane og avslappede, men det kan også være at rommet i seg selv ikke var utslagsgivende for stemningen.

Under samtalen med bygdegruppene, brukte vi det samme rommet i samtalen, som lignet et møterom, med et langt bord, stoler og tavle. Rommet bar preg av en mer formell setting. Hvordan guttegruppa- og jentegruppa fra bygda forholdt seg her, var svært forskjellig. Mens jeg til å begynne med opplevde en noe anspent stemning med jentegruppa, før den gradvis løste seg opp, merket jeg meg at guttegruppen fra bygda «eide» rommet fra de gikk inn der, og de ga heller ikke uttrykk for å være tydelig nervøse, da de fra første stund spøkte og ubeskjeden forsynte seg av snacks og drikke jeg hadde med til dem, i motsetning til de andre gruppene som generelt var mer forsiktige. I dette møterommet som jeg satt i med bygdegruppene, ble vi ikke på noe tidspunkt forstyrret, og det var en stor fordel i så måte å ha en ro rundt seg i samtalen.

3.3.2 Intervjuguide/tema og oppgaver

Når en utarbeider aktuelle spørsmål som skal belyses gjennom intervjuene, er det tema og problemstillinger som danner bakteppe for utformingen (Dalen, 2004). Med bakgrunn i dette, utformet jeg min intervjuguide ved hjelp av teori jeg hadde lest om kjønn og yrkesvalg/preferanser, samt likestilling på Sørlandet og nærmere bestemt kjønnsroller i arbeidsliv og hjemme, deltidsarbeid, lønn og så videre. Slik teori i tillegg til problemstillingen

for oppgaven, altså hvilke kjønnsforståelser Agderungdom i kjønnsstradisjonell yrkesopplæring sitter inne med, bidro dermed til utformingen av min intervjuguide (vedlegg nr 2). Videre bestod denne av spørsmål, påstander om kjønn, samt det å vise bilder av kvinner og menn i ulike yrker som jeg ønsket at gruppene skulle diskutere mens jeg også observerte hvordan de reagerte på bildene. Jeg vurderte på forhånd nøye hvilke bilder jeg ville vise deltakerne, da ulike mennesketyper kan signalisere ulike ting. Jeg prøvde i hovedsak å gå for bilder av folk som ikke markerte seg veldig i forhold til en «skrikende» stil, da jeg fryktet at det kunne stjele fokus fra det jeg egentlig ønsket å diskutere. Jeg er likevel klar over at mennesker kommer i «alle typer», i tillegg til at både alder, stil og utseendet til menneskene på bildene kunne spille en viss rolle for gruppedeltakernes tilbakemeldinger, slik at også bildene gruppene så signaliserte *noe*.

Jeg viste altså deltakerne bilder mest av mennesker i utradisjonelle yrker for sitt kjønn, men passet også på å få med noen bilder av mennesker i nokså kjønnsnøytrale yrker eller noe kjønnsstradisjonelle for best å få med gruppenes varierte refleksjoner. I tillegg til dette, skreiv jeg ned på stor blokk/tavle ulike yrkestitler som jeg ønsket at elevene skulle si noe om i forhold til hva de visste om dem, og om de tenkte at dette var jobber de mente egnet seg best for menn eller kvinner og i tilfelle hvorfor. Det å benytte seg av gruppeøvelser og se på bilder kan være nyttig, da det kan stimulere til diskusjon uten at gruppeleder selv involverer seg for mye muntlig (Kitzinger & Barbour, 2001). Det forekom noen små endringer i intervjuguiden etter den første gruppesamtalen jeg hadde, som var med byjentene. Disse endringene kom som følge av at jeg syns øvelsen med å diskutere ulike yrkestitler trakk ut litt i tid, slik at jeg tok vekk noen yrkestitler, i tillegg til at jeg omrokkerte noe på intervjuguiden. Under den første gruppesamtalen diskuterte gruppa påstander sist, men denne oppgaven anså jeg som så viktig at jeg dermed byttet rekkefølge og satt den aktiviteten jeg anså som minst viktig til sist. Dette i tilfelle noen deltakere ville bli rastløse, ukonsentrerte eller kjede seg etter en stund.

3.3.3 Min rolle under samtalene

For mange kvalitative forskere handler kontakt mellom forsker og deltakere om at en lager en felles konstruksjon av mening (Holter, 1996). Da jeg ønsket å være åpen for nye og uventede fenomener, fremfor å søke lukkede og kategoriske svar fra deltakerne, forsøkte jeg under samtalene å jobbe i tråd med det Kvale (1997) kaller bevisst naivitet. Jeg stilte meg dermed kritisk til egne hypoteser, i tillegg til at jeg var nysgjerrig og benyttet meg av en god del

oppfølgende uttrykk eller spørsmål (Postholm, 2010) dersom det var noe jeg anså som interessant å få nærmere forklaring på. Det kunne være av typen «mm?», «hvordan mener du?» eller «hva tenkte du da?», og på den måten oppfordret jeg deltakerne til å utdype, oppklare eller beskrive reaksjoner eller opplevelser i noe de ellers beskrev generelt.

Jeg ville ikke fremstå som en ekspert på området, men heller ydmyk, i tillegg til at jeg ønsket å oppmuntre alle deltakerne til å engasjere seg i diskusjon med hverandre (Kitzinger & Barbour, 2001), da det var deres synspunkt jeg var ute etter, og ikke at de skulle bekrefte mine. Jeg ga dermed beskjed til deltakerne at de ikke måtte være redde for å svare det som falt de inn, og at det ikke var noen forhåndsbestemte riktige eller gale svar. Det er selvsagt mulig at noen likevel var usikre med hensyn til hva jeg egentlig var ute etter.

Når det gjelder meg selv som aktiv eller mindre aktiv, måtte jeg i gruppa med byguttene passe godt på ikke å bli for dominerende og stille ledende spørsmål, da deltakerne jevnlig svarte på spørsmål med «vet ikke», «har ikke peiling» eller lignende. Da jeg eksempelvis presenterte for de påstanden «gutter og jenter er veldig forskjellige», var det kun to deltakere som responderte med at de nok er det, men at de ikke kunne begrunne ytterligere. Etter noe stillhet spurte jeg så om det ikke var *noen ting* gutter og jenter er forskjellige på, før en deltaker svarte «renslighet». Det at jeg ved dette tilfellet prøvde å «fremtvinge» meninger, var noe problematisk da det å stille ledende spørsmål lett kan komme i strid med intensjonen i kvalitativ forskning, som er å løfte frem deltakernes perspektiv, og ikke sitt eget (Postholm, 2010). At samtlige gutter ga uttrykk for at de synes det var vanskelig å begrunne sine svar, var i seg selv informasjon. Mangelen på respons fra flere i denne gruppa, og stillhet, kunne altså gjøre meg noe «oppgitt» eller at jeg følte lett ubehag til tider. Dersom jeg hadde holdt noen av disse pausene lengre, er det en mulighet for at jeg kunne fått mer informasjon, i og med at deltakerne også hadde fått mer tid til å tenke seg om på.

3.3.4 Båndopptaker og transkribering av samtalene

Jeg benyttet meg som nevnt av båndopptaker under samtalene, med samtykke fra deltakerne. Deltakerne var åpenbart oppmerksomme på båndopptakerens tilstedeværelse under samtalen, og eksempelvis sa den ene gruppa ved et tilfelle at jeg ikke måtte vise samtalen til læreren deres, under en diskusjon hvor de snakket om vedkommende. I en annen gruppe spøkte

deltakerne seg imellom, mens de så lo litt av at «dette kom med på båndopptakeren». Jeg følte dermed et stort behov for å tydeliggjøre ovenfor gruppene at kun jeg skulle høre lydfilene.

For å gjøre det lettere for meg selv å identifisere hver enkelt deltaker ved transkribering, ba jeg hver deltaker innledningsvis om å presentere seg med navn og hvilken kommune de kom fra (Barbour & Kitzinger, 2001). Jeg hadde på forhånd også en plan om å ta i bruk notatblokk for å notere kroppsspråk og annet nyttig datamateriale underveis i samtalene, men fant ut at det å skulle notere og samtidig være oppmerksom og tilstede i gruppa, ble for krevende. Jeg ønsket heller ikke å tiltrekke meg oppmerksomhet ved å notere, og endte opp med å notere ned i etterkant av samtalene observasjoner eller tanker jeg gjorde meg. De innspilte samtalene ble transkribert ikke lenge etter at gruppesamtalene var gjennomført. Jeg valgte å omskrive bygdegruppene sine dialekter til bokmål, da jeg anså det som litt vanskelig å fange disse i skrift, i tillegg til hensyn til anonymitet. Ulempen med å omskrive til bokmål, var at ikke alle deres dialektord direkte kunne gjengis til nøyaktig samme bokmålsord, samt at noe av «sjarmen» og gruppepreget forsvant.

3.4 Analyse

Hvis en får til en vellykket analyse, kan en oppleve at det resulterer i en ny måte å se virkeligheten på, hevder Larsson (2005). Når en skal analysere fokusgruppeintervjuer, er det sentralt å finne mønster, se etter gjentakelser og sammenligne ulike data med hverandre (Wibeck, 2010).

Da jeg satt meg ned for å analysere datamaterialet jeg satt med, var jeg til å begynne med usikker på hvor jeg skulle begynne. Jeg fant for eksempel tema som hadde å gjøre blant annet med hva elevene mente om de ulike yrkene, men dette var ikke nødvendigvis det som var det mest interessante i forhold til mitt forskningsspørsmål. Etter en god prat med veileder, gikk det tydelig opp for meg at det spesielt interessante i datamaterialet, var på hvilken måte deltakerne argumenterte, og hvilke begrunnelser de ga for at et yrke eventuelt var «mandig» eller «kvinnelig», akseptabelt eller ikke akseptabelt, i tillegg til hvordan de trakk inn personlige hensyn i forhold til generelle synspunkt. Jeg så også etter hvilke tema som åpenbarte seg i alle eller flere av gruppene, i tillegg til at jeg undersøkte om noen tema dukket opp hyppig i én gruppe. I tråd med dette, hevder Johannessen og Tufte (2002) at det er viktig i et analysearbeid å lete etter interessante og sentrale temaer som dukker opp når en leser

gjennom hele materialet, og at en noterer seg hovedtema fremfor å henge seg opp i detaljer. Ellers foretok jeg sammenligninger på tvers av gruppene, både mellom jentegruppene, mellom guttegruppene, mellom jente- og guttegruppene, i tillegg til mellom bygd og by. Det var et mål for meg under prosessen å prøve å beskrive hvordan interaksjonen og konteksten (Wibeck, 2010) i gruppene foregikk, blant annet om noen deltakere stilte hverandre spørsmål, protesterte, støttet opp om, unngikk å svare, om de egentlig svarte på det samme og så videre. I tillegg måtte jeg tenke over kroppsspråk og reaksjoner jeg noterte meg etter gruppesamtalene, samt at jeg også la merke til eksempelvis fnising, tonefall, taushet eller lignende på lydfilene som også kunne gi viktig informasjon.

Jeg benyttet meg ellers av en beskrivende analyse (Wibeck, 2010) som i korthet går ut på at den rådataen jeg hadde tilgjengelig ble sortert ut i noen kategorier. Jeg benyttet meg av egne kommentarer til dataene, og presenterte også siterte eksempler fra disse. Barbour & Kitzinger, 2001) hevder at en i analyse av gruppesamtaler, må starte med å analysere hele gruppen fremfor enkeltindivid/utsagn, for deretter å sammenligne «hele bildet» med hva gruppa sier og hvordan enkeltindivider markerer seg. Dette forsøkte jeg dermed å gjøre, men det var selvsagt utfordrende blant all dataen å velge ut hva som var viktigst å presentere. Jeg var klar over at analysene vil preges av mine egne perspektiver, erfaringer, opplevelser og subjektive teorier (Postholm, 2010), selv om jeg selvsagt prøvde å la disse farge analysene minst mulig.

3.5 Validitet og reliabilitet

Mens kvalitative data tidligere ofte ble sett på bakgrunn av definisjoner utviklet ved kvantitative undersøkelser, som da ble antatt som de presise, representative og objektive, blir den kvalitative forskningens gyldighet i dag behandles ut ifra dens egne begreper om validitet (Holter, 1996). Også Østerud(1998) nevner det problematiske med å tolke metodereglene «validitet» og «reliabilitet» i kvalitativ forskning, da de er utviklet med hensyn til det positivistiske paradigmet. Jo nærmere en kommer det kvalitative forskningsdesignet, jo vanskeligere blir det ifølge Østerud å oppfylle kravet til reliabilitet, som handler om hvorvidt funn kan bli gjentatt eller reprodusert av andre forskere. Dette vil være problematisk da et møte mellom forsker og deltaker(e) er en unik og tidsbestemt situasjon (Postholm, 2010). Fremfor å generalisere til enheter slik en gjør i kvantitativ forskning, forslår Bjerrum Nielsen (1994) at en i kvalitativ forskning derimot fremstiller en meningsammenheng som kan gjøre et fenomen mer forståelig, da en kvalitativ forsker først og fremst skal formidle gjennom tekst

og ikke gjennom tall. Hun legger til at tekst har sine forføriske elementer, da den formidler mening og autentisitet gjennom regisering, og det med konsekvensen at den har et tvilsomt forhold til sannhet. En forfatters tekst vil nødvendigvis være et resultat av konstruksjoner og hvor i den sosiale verden forfatteren skriver fra. Larsson (2005) er innom noe av det samme, og nevner i tillegg at ens forskning bør være tilgjengelig for kritisk granskning. For eksempel gjelder dette å redegjøre for egne erfaringer og forforståelser på en begrenset måte, da «alt» i så måte kan påvirke arbeidet. Larsson hevder at grensen mellom kvaliteten i arbeidet og validitet i resultatene kan være noe flytende, da måten en fremstiller arbeidet er en sentral del også av resultat. Han nevner riktignok argumentasjon i seg selv, eller diskurskriteriet, som handler om hvorvidt et argument klarer seg når det blir prøvd mot andre påstander og argumenter. For at det skal være mulig for andre å vurdere og diskutere gyldighet, bør en sikte mot å oppgi en presis redegjørelse for hva som utgjorde «den levende tekst», og der igjen sørge for best mulig dokumentasjon av tolkninger (Bjerrum Nielsen, 1994)

3.6 Ethiske overveielser

I den nasjonale forskningsetiske komitè for samfunnsvitenskap, humaniora, jus og teologi (NESH, 2006) omtales spesielle området som handler om etiske hensyn en skal ta i et forskningsarbeid. Blant annet skal deltakere ikke presses til samtykke til deltakelse, i tillegg til at de skal informeres om prosjektets hensikt, og om at de kan trekke seg uten problemer. I NESH sine retningslinjer står også kravet om konfidensialitet som sentralt å ta hensyn til, da ingen enkeltpersoner skal risikere å bli hengt ut på noe vis.

Da jeg traff gruppene, hadde jeg på forhånd sendt informasjonsbrev (vedlegg ?) rettet mot lærere og elever, der det stod beskrevet blant annet at deltakelse var frivillig og at de når som helst kunne trekke seg, at deltakere ville bli anonymiserte, at det ville bli brukt båndopptaker og hvorfor, samt at informasjonen fra denne ville bli slettet etter prosjektlutt, i tillegg til at ingen andre enn meg selv skulle høre gjennom lydfilene i etterkant. I de to (jente)klassene jeg selv besøkte og informerte om prosjektet, presenterte jeg dette muntlig i klassen. Også da jeg traff guttegruppene som allerede var dannet som grupper, informerte jeg om det som stod i informasjonsskrivet som de også hadde fått utdelt, og jeg oppfordret alle gruppene til å spørre dersom de lurte på noe angående gruppesamtalen eller prosjektet.

Når det gjelder informasjonen jeg ga til klassene/gruppene om hensikten med prosjektet, informerte jeg disse naturligvis om hovedhensikten som omhandler å finne ut mer om hvorfor gutter og jenter så hyppig velger typiske manns- og kvinneyrker, og hvorfor det er så få som velger utradisjonelt, og at jeg ønsket å prate med dem om dette. Jeg beskrev likevel ikke oppgavens konkrete problemstilling, om at jeg ville utforske elevenes kjønnsforståelser i tillegg til å observere hvordan de pratet på sammen eller reagerte på eksempelvis bilder eller påstander. Dette fordi jeg ikke ønsket at elevene skulle være opptatte av å vektlegge ord, eller at det skulle få en effekt på reaksjoner de viste. Så langt det lot seg gjøre, ville jeg oppmuntre de til å være seg selv og føle seg frie til å snakke og diskutere spontant.

Hva angår intervjuguiden, hadde jeg ikke notert meg spørsmål eller tema i denne som kunne anses å være av privat eller sensitiv karakter, og dette informerte jeg også deltakerne om på forhånd. Da den ene deltakeren i en gruppe imidlertid tok opp far-sønn-relasjonen i forbindelse med oppvekst, fulgte jeg dette opp spontant ved å spørre om deltakerne om deres fedre jobbet med praktiske yrker, men la fort til at de ikke trengte å svare på det. For alt jeg visste, kunne det være at noen deltakere ikke hadde fedre i livene sine, og jeg kunne i verste fall ha satt deltakere i en ubehagelig situasjon.

4 Analyse

Som nevnt i oppgavens metode- og gjennomføringskapittel, har jeg analysert datamaterialet mitt ved å forsøke å få en oversikt over temaer og begrunnelser som har kommet frem i alle eller noen grupper, og om disse er dominerende eller representerer unntak. I tillegg har jeg forsøkt å fange opp hvordan interaksjonen i gruppa har foregått i forhold til hvordan deltakere svarer på hverandres meninger, hvem som sier hva, samt kroppsspråk, stillhet, latter eller lignende. Jeg har også sammenlignet gruppene holdninger på tvers, både jenter- jenter, jenter- gutter, gutter- gutter og bygd- by. Før jeg presenterer de neste kapitlene som vil bestå av analyse av datamaterialet, vil jeg gi en kort beskrivelse av hvordan jeg opplevde de fire gruppene, og deres syn på likestilling og generelle holdninger og forventningene til kjønnene.

4.1 Karakteristikker av gruppene som deltok i samtaler

Jentegruppe fra byen: I denne gruppa var alle deltakerne relativt aktive. Dette var den gruppa som klart diskuterte og konkluderte med kvinners og menns egenskaper på mest stereotypiske måter. Ingen i gruppa skilte seg ut som mer konservative eller liberale enn andre, og selv om de forhandlet innimellom, virket det som om disse var (og ble) ganske enige i diskusjoner. Jeg fikk inntrykk av denne gruppa som den av de fire som var mest konservative i forhold til likestilling og kjønnsroller, og som i høyest grad ga uttrykk for å oppvurdere det de anså som mannlige egenskaper (fysisk og psykisk styrke) og nedvurdere det de anså som kvinnelige egenskaper. Med unntak av noen yrker, hevdet gruppedeltakerne at de foretrakk menn/syns menn passet best i et stort flertall av yrker som ble diskutert. Det forekom generelt sjeldnere i denne gruppa enn i de andre, at gruppedeltakerne var enige om at kvinner og menn også er individuelt forskjellige.

Jentegruppe fra bygda: Også i denne gruppa var alle deltakerne relativt aktive. Her virket ikke deltakerne så opptatte av om noen kjønn er overlegne fysisk eller psykisk, men på den andre siden benyttet disse seg ganske hyppig av begreper som «guttejente», «jentejenter», og lo stadig av noen de visste om i kjønnsutradisjonelle stillinger som de syns var rare eller «ikke jentete/guttete». Jentegruppa fra bygda vekslet noe mellom å fremstille kjønn på stereotypiske måter og å hevde at jenter og gutter egentlig ikke er så forskjellige som «alle skal ha det til». Mens byjentene gjerne karakteriserte menn som fysisk eller psykisk sterkere enn kvinner, virket bygdejentene mer opptatte av at en yrkesposisjon i seg selv var mandig eller kvinnelig,

og at dette dermed kunne gjøre personen i stillingen umandig/ukvinnelig, alt ettersom. Deltakerne lo svært mye når de snakket om folk de anså som umandige eller ukvinnelige, og generelt benyttet deltakerne seg av mye humor under samtalen. Det forekom litt flere forhandlinger i denne gruppa enn i de andre.

Guttegruppe fra byen: I denne gruppa var deltakerne generelt mindre pratsomme enn i de andre. Disse uttrykket seg mindre som gruppe og mer individuelt, og jeg som gruppeleder ble dermed automatisk mer aktiv i denne gruppa enn i de andre. Det forekom svært sjelden at noen av deltakerne korrigerste hverandres meninger. De to deltakerne som var mest aktive, fremstod som de to i gruppa med mest likestillingsorienterte synspunkt («det burde stort sett være likt»). To andre deltakere snakket litt innimellom, og også disse ga uttrykk for at en ikke skal dømme folk som velger annerledes, men de virket samtidig litt mer preget av at det tross alt ikke er vanlig å velge utradisjonelt. Dette ga de uttrykk for ved eksempelvis å kommentere hvor åpenlyst det var at folk ville reagert hvis de hadde valgt et kvinnetradisjonelt yrke, i motsetning til de to førstnevnte som virket noe mer avslappet til det. Ytterligere to deltakere deltok svært lite i samtalen. Når den ene først sa noe, var det stort sett noe kontroversielt («damer skal være hjemme og vaske og passe unger»). Den andre av de to, svarte veldig knapt, og kun på direkte spørsmål, og jeg la merke til at han stammet litt da han presenterte seg selv innledningsvis, slik at han eventuelt kan ha vært nervøs eller ha hatt vanskelig for å uttrykke seg. I likhet med byjentene, hadde også denne gruppa tendenser til å omtale gutter og jenter på stereotypiske måter, og gjerne til guttenes fordeler. Enkelte i guttegruppa var likevel noe mer opptatte av at det kan være individuelle forskjeller mellom kjønnene, enn det byjentene ga seg ut for. Disse guttene ga ikke uttrykk for å reagere like negativt som de andre gruppene på bilder av menn i «feminine» yrker eller posisjoner.

Guttegruppe fra bygda: bestod av en gruppe der alle deltakerne var aktive, og de diskuterte mye seg imellom, brukte mye humor, svarte ivrig på temaer eller spørsmål som ble tatt opp. Gruppa bar preg av å være avslappede og trygge på hverandre og i gruppesituasjonen, og de fortalte hverandre og meg morsomme historier, slik at jeg selv fikk en mindre fremtredende rolle som gruppeleder. Det hendte jeg måtte «spore inn igjen» på intervjuguiden, og det respekterte deltakerne. Dette var den gruppa jeg fikk inntrykk av at var mest avslappede og positive til kvinner i mannstradisjonelle yrker. Samtidig var dette den gruppa som ga uttrykk for å være mest «strenge» på hvordan menn/de selv kan tillate seg å utøve en maskulin rolle på riktig måte.

5 Det kvinnelige og det mannlige

Mitt utgangspunkt da jeg snakket med gruppene, var å få frem hvilke yrker de syns var kjønne, hva de syns var typiske for kjønne og hvorfor. Fremfor å presentere gruppens besvarelser på dette i to avsnitt der jeg tar for meg det typisk kvinnelige i ett, og det typisk mannlige i et annet, har jeg valgt å slå dette sammen. Det er fordi jeg opplevde at gruppene gjerne beskrev det ene kjønn ved å sammenligne med det andre. Gruppene gjorde selvsagt ikke dette hele tiden, og det hendte stadig at noen deltakere trakk frem individuelle forskjeller, men på et generelt nivå observerte jeg at når gruppene skulle beskrive et kjønn, sammenlignet de med det andre som typisk kunne være det motsatte. Francis & Skelton (2005) beskriver nettopp kjønn som noe relasjonelt konstruert, der maskulinitet og feminitet hele tiden konstrueres i relasjon til hverandre. Det å plassere folk som menn eller kvinner, betrakter Davies (2003b) som så fundamentalt at det anses som naturlig, fremfor noe en har lært å anse som naturlig. Det at ord som han og hun, gutt og jente og mann og kvinne er begreper som høres sammen i en motsetningsfull pakke, gjør at disse begrepene også behandles som enten eller (Davies 2003a), og jeg vil i de neste avsnitt presentere hva gruppene mente er mannlige og kvinnelige både på et generelt plan og i sammenheng med yrker.

5.1 Rene og pene eller skitne og uforfengelige: Utseende, hygiene og kropp

5.1.2 «vi vasker oss jo mye mer»

Å være opptatt av utseende og hygiene, var noe alle gruppene jeg snakket med nevnte som sentralt for hva det innebærer å være jente, og hos jentene kom det til uttrykk ved at de for eksempel syns enkelte bilder av jenter i mannstradisjonelle yrker var ekle av årsaker som at de ikke tenker på hvordan de ser ut, at de var «tjasne» eller ekle, og at de ble skitne, stinket og kanskje ikke dusjet så mye. Hygiene og egenpleie var dermed noe som viste seg å være viktig for hvordan gruppene forstod feminitet og maskulinitet, og også i forhold til å ivareta en riktig yrkesidentitet. Ei av jentene fra byen nevnte at det å være nydusjet, ha stelte negler og pleie eget utseende var en forutsetning når en skulle treffe andre mennesker i den jobben hun skal ut i, og flere påpekte at de selv vasker seg mer enn guttene på «guttelinjene» gjør.

Jentene fra bygda var svært opptatte av at det å være «jentete» er linket til det å være opptatt av eget utseende. De sa at de visste om noen jenter som gikk på både bygg og tip [teknikk og

produksjon], og at de syns de var rare og spesielle fordi disse ikke brydde seg om hvordan de så ut. De nevnte imidlertid at jentene på bygg var mer jentete enn jentene på tip.

Begrunnelsene de oppga for det, var at jentene på bygg gikk i rosa arbeidsbukse og ble mindre skitne enn jentene på tip som gikk i vanlig arbeidsbukse og brydde seg mindre om hvordan de så ut. Fargen rosa er i våre dager den fargen som muligens betraktes som symbolet på feminint, og det at jentene på bygg dermed kompenserte med å gå kledd i rosa og utsette seg for mindre skitt i sine utradisjonelle yrkesvalg, gjorde at denne jentegruppa anså de som mer jentete og forståelige i en ellers maskulin fagtradisjon. Vi kan se på et utdrag fra en samtale med bygdejentene der de ville forklare for meg ei jente de visste om som er rørlegger, og de opplevde det tydeligvis som rart hvor «jentete» hun fremstod:

E: jeg syns det er rart #

A: jeg ser ikke akkurat for meg hun som rørlegger

C: (overlapping) men hun er jo skikkelig jentete

E: hun er skikkelig jentete... så rart

GL: men hvis hun er skikkelig jente... hvordan er hun da?

C: blondt hår

E: bryr seg om hvordan hun ser ut

F: mye sminke

C: (overlapping) og silikonpupper

B: rosa negler

GL: da er hun opptatt av hvordan hun ser ut?

Flere: ja (jentegruppe fra bygda)

Å være skikkelig jentete, eller å bry seg om utseendet, fremstod for denne gruppa nærmest å være uforenlig med å være rørlegger eller andre yrker der en kan bli skitten og utseendet ikke blir ivaretatt. Også guttegruppene nevnte at det som er jentete er å bry seg om utseendet sitt og å være rein, og at dette nok er en vesentlig grunn til at mange jenter ikke velger typiske mannsyrker, i og med at de da kan risikere å bli skitne på hendene og til og med «knekke neglene». Selv om guttene nevnte dette som typisk jentete, virket det som om det var jentene selv som var mest opptatt av det selv om de ikke snakket om at det direkte gjaldt dem selv. Da jentene konkluderte med at det vanlige er at jenter tenker mer på hygiene og utseende enn gutter, la enkelte også til i en spøkefull tone at de ikke selv var noe «fine på det». Særlig jentene fra bygda spøkte om at de selv ikke brydde seg om hvordan de så ut, men de viste

samtidig negative reaksjoner på jenter de visste om eller så bilder av som de omtalte som rare eller motbydelig fordi de ikke ivaretok utseendet eller hygiene på en «jentete» måte.

I tillegg til hygiene og utseende, kom det også frem i samtalen med jentegruppene at flere av deltakerne tenkte på hvordan kroppen deres ser ut eller er posisjonert. Dette kom frem da de diskuterte et bilde av en mannlig yogatrener, og om de eventuelt ville foretrukket en mann eller en kvinne som trener. Mens noen av deltakerne sa at det var det samme for dem, diskuterte tre deltakere fra byen at de kunne risikert å føle seg ubekvem der de skulle stå med «rompa i været» foran en mann. De nevnte at hvis det hadde vært en mann, måtte de hele tiden prøvd å se litt bedre ut, og tenke på at «alt henger fint», mens med en kvinnelig yogatrener hadde ikke brydd seg. Også bygdejentene var inne på dette da de så bildet av en mannlig yogatrener. Som nevnt i kapittel 2, hevder Davies (2003a) at hvilket kjønn en er født som, i stor grad vil avgjøre hvordan det er tillat å bevege seg som gutt eller jente. Mens gutter eksempelvis kan tillate seg å sitte i naturlige stillinger der knærne er fra hverandre, slik at de fremstår både som dominante og selvsikre, kan en jente bli oppfattet som provoserende på en seksuell måte dersom hun sitter på samme måte. Davies nevner også seksualitet som sentralt i prosessen med å konstituere seg selv som kvinne, med at kvinnelig seksualitet er konstruert på den måten at prosessen innebærer at jenter gjør seg selv til objekter for andre, noe som kan forklares med at seksualitet anses som et område der menn dominerer og kontrollerer. Også Bourdieu (2000) mener at en maskulin dominans konstituerer kvinner som symbolske objekter som gjør at kvinner lever i en konstant kroppslig usikkerhet med forventninger om å være blant annet tiltrekkende, og han bruker begrepet heteronomi om disposisjoner som eksempelvis ønsket om å tiltrekke seg oppmerksomhet og behage. Jeg vil nevne at det i hovedsak var menn jentene ønsket å «ta seg sammen» for, da ingen uttrykket bekymring over hvordan de kunne risikert å prestere eller posisjonere seg selv fremfor en kvinnelig yogatrener.

5.1.3. «jeg barberer meg jo og pusser tennene men... er ikke stort mer»

I motsetning til jentene som ga uttrykk for at det er viktig å passe på hvordan en ser ut når en er jente, ga guttegruppene ikke uttrykk for å reagere særlig negativt på jenter som ikke var helt «jentete» fordi de var skitne eller posisjonert i tradisjonelt maskuline yrker. Noen av guttene foreslo at jentene kanskje bare ikke «gidder» å bli skitne, mens det for gutter ikke er så nøye om de blir det. Særlig bygdeguttene opplevde jeg at var tydelige i sin formidling på

det å skulle ta avstand til forfenglighet, og gjerne i forbindelse med det å være soss eller femi som de forbandt med byen. Ved ett tilfelle fortalte den ene deltakeren at han hadde vært i en klesbutikk i byen, og der hadde sett gutter som stod foran speilet og fikset sveisen. Gruppen lo av historien, og ble enige i at de selv ville gått rett ut av klesbutikken igjen og heller inn på Felleskjøpet for å handle bukse. Guttene fra bygda ga klart og tydelig uttrykk for at det siste de bekymret seg over var utseendet. Mens en deltaker sa at han barberer seg og pusser tenner, men at det ikke er stort mer, sa en annen at han jo hadde noe voks i håret, men at det ikke var sånn at han «gikk rundt og tenkte på det hele dagen heller». En annen la til at så lenge han var rein og ikke luktet drit hele tiden, så burde det holde. Ingen gutter sa rett ut at de bryr seg om hvordan de ser ut, selv om en deltaker la til at en jo kan kle seg fint, uten å se ut som en soss, homo eller femi. Illeris mfl. (2009) hevder at gutter i høyere grad enn jenter er klar over farene ved å iscenesette seg selv for ukonvensjonelt utseendemessig, da det estetiske tradisjonelt er blitt forbundet med noen umaskulint. De peker på at gutter i høyere grad er opptatte av å avgrense seg mot det feminine enn jenter er opptatte av å avgrense seg mot det maskuline, da guttene har en tradisjonell sterk posisjon å forsvare i form av sin maskulinitet. Jentene som tradisjonelt har vært i en underlegenhetsposisjon, har derimot ikke hatt like mye å tape på å utforske utenfor det avgrensede feminine.

5.2 Dramatiske og kranglete jenter versus enkle og greie gutter

Et av temaene som tydelig steg frem i samtalen med tre av gruppene, var meninger om at jenter er kranglete og gutter rolige. I begge jentegruppene kom det frem som en begrunnelse om hvorfor ikke flere gutter velger helsefag, at dramatiske jenter kan skremme bort guttene. De anså det også som sannsynlig at dersom de likevel hadde hatt flere gutter i klassen, ville det bidratt til et bedre klassemiljø og mindre intriger. Da jeg spurte på hvilken måte gutter kunne bidratt til mindre drama og intriger, virket de usikre og en av deltakerne i bygruppa henviste til at allmennklassene har jevn fordeling av kjønn, og at det jo ikke er drama der. Bygdejentene nevnte også jenteprat og gutteprat som viktige forskjeller i jentenes og guttenes miljø, og jenteprat karakteriserte de med det «å snakke skit» eller baksnakke, mens de beskrev guttepraten som å snakke om sine interesser, slik som mekking, bilcross, snøscootere og så videre. Selv om bygdejentene beskrev slik gutteprat som dørgende kjedelig, fremstilte de likevel jenteprat mer negativt, også i form av det å prate bak ryggen, mens de mente at guttene pratet mer høyt om ting.

At jenter er kranglete og dramatiske, var noe også byguttene ga uttrykk for. Da jeg presenterte påstanden «jenter og gutter er egentlig ikke så forskjellig» for dem, responderte E svært raskt med at jenter lager *mye* drama. Flere av de andre deltakerne bekreftet «E» sin bemerkning og fulgte opp med at jenter skal gjøre små ting til store mens gutter gjør ting mer enkelt, og jeg anså det dermed som viktig å spørre mer:

GL: ja hva slags drama er det de lager holdt jeg på å si... jentene

D: de er alltid uenige om alt

?: (overlapping) mm

D: uansett hva det er ... vil alltid diskutere

E: ja er de ikke enige så... blir det diskusjon

A: og de skal alltid ha rett

GL: mens dere guttene er mer sånn#

D: «la gå»

A: «har det skjedd så har det skjedd»

E: (overlapping) «ja bare tro det du» (bittert tonefall) (gutter fra byen)

Byguttene beskriver jenter som alltid uenige, alltid ute etter å diskutere, at de alltid skal ha rett og at de gjør små ting til store (negativt), mens gutter gjør det enkelt og greit (positivt). Det som er interessant her, er at «E» går inn i (og til og med starter) diskusjonen med stort engasjement. Han snakket svært lite under hele samtalen, fremstod relativt uinteressert i samtaleemnene og han skilte seg også ut fra de andre gruppedeltakerne ved at han uttrykket seg kontroversielt i forhold til kjønn (eks: «damer skal være hjemme og vaske og passe barn»). «A» og «D» fremstod generelt som ganske nyanserte og moderne i sine meninger om kjønn, og de hevdet gjentatte ganger at det som regel er individuelle forskjeller det kommer an på og at folk er forskjellige. At det er hva de stort sett sa, betyr selvsagt ikke at det er akkurat det de nødvendigvis mente. Det var riktignok interessant å se hva det gjorde med disse to sine meninger og diskusjonen helhetlig når «E» først engasjerte seg i en diskusjon. Karakteristikkene av jenter som kranglete og gutter som enkle og greie, kom ikke på noe tidspunkt opp som et tema hos guttegruppa fra bygda, og slik sett skilte de seg ut fra de andre gruppene.

Selv om disse karakteristikkene ikke har direkte med yrker å gjøre, var dette temaet noe gruppene selv tok opp som vesentlige forskjeller i måten å snakke på og forholde seg til

hverandre i kvinnemiljøer og mannsmiljøer. Nettopp det at de tre gruppene mente at gutter og jenter har så ulike måter å kommunisere på ut ifra hvilket kjønn klassen eller arbeidsplassen domineres av, ble av noen nevnt som problematisk i forhold at jenta eller gutten som er i minoritet ikke kan passe inn. Ei jente fra byen beskrev det også på den måten at det ville vært kjipt for den gutten som kom alene inn på en arbeidsplass dominert av kvinner, og møtt det hun beskrev som kvinneprat som gjerne handlet om babyer og ellers uinteressant snikk-snakk.

5.3 «det er jo bevist at menn blir sterkere enn ei dame»

Å være fysisk sterk i visse praktiske yrker, var noe alle gruppene var relativt opptatte av at er en fordel. I tre av gruppene så jeg tendenser til at deltakere innledningsvis i diskusjoner hevdet at menn i enkelte yrker har en fysisk fordel, mens andre svarte at det nødvendigvis ikke er tilfellet, med påfølgende forhandlinger. Jeg opplevde det dermed som ganske typisk i flere av samtaleene at deltakerne korrigerte og supplerte hverandres utspill. En samtale kunne på den måten ende med en helt annen konklusjon enn den startet med, og jeg så dermed hvordan gruppene konstruerte nye meninger.

Jentene fra byen skilte seg noe ut fra de andre ved at disse generelt var mer stereotypiske i sine forklaringer av kjønn, og som regel til menns fordel. De nevnte svært ofte at menn er sterkere enn kvinner fysisk, og dermed passer best i typiske mannsyrker. Det hendte riktignok at en og annen av byjentene også protesterte på dette. I følgende utdrag har jentene sett bilde av en kvinnelig brannbetjent og diskuterer hvorvidt de ville følt seg trygget med en mannlig:

D: men det er fordi man tenker automatiske at mennene er sterkere... mer mandige

B: mm

E: og de tåler mer... sånn generelt

C: mer smerte... tåler de... og mere psykisk...

D: njaa.. (tvilende tone)

C: psykisk tåler de mer

D: det kommer helt an på

B: (overlapping) ja det gjør det

D: jeg mener... enkelte mannfolk er sånn der... forkjøla... og så er det som du ligger for døden... jentegruppe fra byen)

«D» møter nokså sterk motstand idet hun hevder at det kan komme helt an på hvem som «tåler mest» av kvinner og menn, både fysisk og psykisk, og denne gruppa skilte seg som nevnt litt ut fra de andre gruppene ved at de flere ganger uttrykket enighet om at menn oftere er sterkere enn kvinner både fysisk og psykisk. Da flere i gruppene mente at fysiske og psykiske utfordringer ofte hang sammen i et yrke (eks: «i et slikt yrke må du være forberedt på det verste»), dukket disse også parallelt opp med hverandre, også i denne samtalen. Det at «D» i diskusjonen benytter seg av den stereotypiske antakelsen om menns forkjølelse som en nær-døden-opplevelse, gjør hun tilsynelatende for å få frem at også menn kan være «svake», og at det ikke nødvendigvis alltid er enten- eller. Mer om byjentenes syn på psykisk styrke vil jeg komme nærmere inn på i avsnitt 5.5.

Helhetlig opplevde jeg det som at begge jentegruppene, og særlig de fra byen, var mer opptatte enn guttegruppene av fysisk styrke som en begrensning for jenter i yrkesvalg. Jeg opplevde at byjentene gjerne overdreiv hvor mye styrke som kreves i visse mannsdominerte yrker, og da byjentene diskuterte et bilde av en kvinnelig byggingeniør, betvilte fire av jentene om en kvinne ville klart et slikt arbeid. Mens en av deltakerne foreslo at en kvinne heller kunne gjort lettere arbeid (administrativt), la en annen til at en kvinne ville klart arbeidet, men dårligere og tregere. En tredje deltaker argumenterte med at det er bevist at en mann blir sterkere enn ei dame, og at det å bære planker og sekker med sement jo er tungt. Ingen av jentene kom med motforslag til at menn er de som passer best til å utføre fysiske arbeidsoppgaver. Til kontrast diskuterte bygdejentene at de tenkte at kvinner kan være vel så gode byggingeniører som menn, om ikke bedre. Bygdejentene var ikke opptatte av at fysisk styrke legger premisser for denne typen jobb, men tvert imot hevdet de at jenter muligens kan være mer nøye enn gutter, og dermed gjøre arbeidet bedre, noe som står i kontrast til byjentenes antakelser om kvinner som dårligere og (negativt) tregere. Det interessante med jentegruppa fra bygda var at de, i motsetning til byjentene, visste om ei jente som var byggingeniør. Der bygdejentene stilte spørsmålstegn ved jenters fysiske styrke som problematisk, var det ble reist spørsmål om yrker som politi og befal er noe både menn og kvinner kan jobbe som. En deltaker nevnte da at hun ville vært redd for å være for svak dersom noen skulle angrepet henne, og dermed være i en utsatt posisjon i sammenheng med slåssing. Jeg kommer nærmere inn på dette i kapittel 7.

Også byguttene trakk inn fysisk styrke som en forutsetning i enkelte jobber, slik som det å være ambulansesjåfør og å måtte bære pasienter, og at de muligens syns det var mer vanlig og mest naturlig med menn i yrker som angivelig krever muskelstyrke. Samtlige deltakere i denne gruppa hadde likevel tendenser til å legge til at så lenge en kan jobben så går det bra, og at folk må drive med det se selv vil. Guttene fra bygda ga uttrykk for å være lite opptatte av fysisk styrke som en forutsetning i yrker, eller at jenter kommer til kort på dette området, og det å måtte kunne bære i yrker var nærmest et ikke-tema i denne gruppa. Til gjengjeld var bygdeguttene opptatte av «å kunne det praktiske arbeidet» som en forutsetning i yrker, og særlig når det ble sammenlignet med teoretiske utdanninger. Dette temaet kom opp eksempelvis da gruppa så bilde av en kvinnelig byggingeniør. Fremfor å diskutere kvinnen på bildet eller at en slik jobb krever fysisk styrke, slik byjentene gjorde, diskuterte bygdeguttene at dersom en ikke kunne praktisk arbeid, eller «så vidt visste hva en hjullaster var» når en kom til et anlegg og skulle bestemme, hjalp det overhode ingenting å ha en lang utdanning. De la til at dette gjaldt både kvinner og menn.

5.4 «Menn skal se fotball og drikke øl»

Av temaene jeg tok opp med gruppene, var det noen som vakte sterkere reaksjoner enn andre, og stort sett var det de som handlet om å krysse kjønnsgrenser, noe jeg vil komme nærmere inn på i kapittel 6. Blant annet viste jeg gruppene et bilde av to menn som sitter og strikker, og dette var et bilde som fremkalte både latter, overraskelse og uro, og enkelte av gruppene følte en trang til å forklare hvorfor det de så på bildet ikke stemte overens med deres kjønnsforståelser. Enkelte av byjentene begynte å le da de så dette bildet, og en deltaker uttalte at «mannfolk sitter ikke og strikker», mens en annen fulgte opp med å si at det gutter pleier, er å ha guttekvelder med fotball og øl. Da guttene fra bygda så bildet av to menn som strikker, brakte også disse på bane at fotball og øl er det som passer for menn:

D: strikking er mer sånn jente... det kan gjerne... en kopp te og så beina på bordet en lørdagskveld og noe lys.... gutter det er... ja... chips og brus og...

F: øl og

C: brennevin

D: fotballkampen på og... det er ikke... det er ikke tid til noe strikking

A: (overlapping) strikking kan være gøy det også altså (humoristisk tonefall)

F: jeg kan fingerhekle

D: ja jeg kan strikke... du har strikking for gøy... men du har... litt sånn av og til... for gøy da... for drit... ikke for å kose deg men bare for drit

A: nei det er jo ikke akkurat noe jeg setter meg ned og gjør (guttegruppe fra bygda)

Guttene fra bygda begynte spontant å le og si «æsj» da de så bildet, og det var tydelig at det ikke var mennene på bildet sitt utseende de reagerte negativt på, men aktiviteten i seg selv. Diskusjonen deres tok en ny vending da «A» med bruk av humor løste opp stemningen litt ved å si at det kan være gøy å strikke. Interessant nok fulgte deretter noen av de andre deltakerne opp dette med å tilstå at de kan både strikke og fingerhekle. «D» nevner at en jo har strikking av og til for gøy, men forsikrer de andre om at det ikke er for å kose seg. Det mandige for han er fotball, chips og alkohol, mens strikking sammen med lys og en kopp te nevnes som det feminine. Han er konkret i sine forestillinger om hva som er for jenter og for gutter, og både «A» og «D» har behov for å tydeliggjøre at strikking ikke er noe de koser seg med. Aktiviteten strikking anses altså som svært kjønnset, og dette var et bilde alle gruppene reagerte utelukkende negativt på, og refererte til som «ikke riktig». Gruppens negative assosiasjoner til bildet peker i retning av at å gjøre en slik aktivitet som mann, vil kunne forvirre og vekke negative reaksjoner i andre, og til og med rokke ved deres verdensforestillinger. Som den ene byjenta lattermildt sa: «hadde bestefar eller pappa begynt å strikke, så hadde jeg tenkt 'hva skjer med verden?'». På bakgrunn av dette er det ikke vanskelig å forstå hvorfor noen av bygdeguttene var opptatte av å forsikre meg og hverandre om at selv om de kunne strikke og fingerhekle, var det ikke noe de faktisk likte eller koset seg med, og at det som derimot var det riktige for dem, var spesifikt fotball, chips, øl og brennevin.

Om mannekultur og fotball, hevder lektor i idrettssosiologi, Laila Ottesen (Koldbye, 2008), at mange gutter omtrent får dette innprentet allerede fra de ligger i vuggen. Hun viser til at det ikke er uvanlig at engelske menn får i dåpsgave stamkort til det lokale fotballstadium, og beskriver fotball i seg selv som et maskulint fellesskap der guttene lukkes inn. Om menn og fotball, trekker også hjerneforsker Jesper Mogensen (Koldbye, 2008) inn den kulturelle betydningen for menns (angivelige) fotballidenskap. Han hevder at en er født med en hjerne som utvikles etter hvordan den påvirkes, og at dersom det ligger i kulturen at fotball er noe menn interesserer seg for og forstår, i motsetning til kvinner, så vil også hjernen ta til seg et slikt budskap. Med disse forklaringene på linken mellom maskulinitet og fotball som en kan kalle en norm, er det kanskje ikke så tilfeldig at to av gruppene spontant nevnte øl og fotball som det mandige i kontrast til strikking som det feminine. Selv om bildet av to strikkende

menn ikke direkte er knyttet til yrker, var jeg likevel interessert i å få en bedre forståelse for om en slik aktivitet som tradisjonelt er ansett som feminin, kunne være greit for begge kjønn å gjøre i dag. Det viste seg som nevnt at gruppene ikke synes dette var greit for gutter å gjøre.

5.5. Psykisk svake versus psykisk sterke

Jeg vil avslutte dette kapittelet om det mannlige og kvinnelige med et eget avsnitt om psykisk styrke. Flere av gruppene nevnte i samtale med meg at psykisk styrke er en forutsetning i en del yrker, som eksempelvis brannbetjent, ambulansesjåfør, advokat, politi og befal. Det at jenter er psykisk svakere enn gutter var ikke noe som kom direkte frem i tre av gruppene, men jentene fra byen nevnte dette såpass jevnlig i samtalen jeg hadde med dem, at jeg anser det som hensiktsmessig å presentere dette i et eget avsnitt. Jenters svakere psyke (som igjen medførte at de ble mindre profesjonelle) kunne byjentene begrunne med at kvinner kan være hysteriske, upålitelige eller baksnakkende, og det forekom systematisk at de beskrev kvinners egenskaper på nokså stereotypiske måter. På et tidspunkt diskuterte deltakerne eksempelvis hvorvidt de foretrakk mannlige eller kvinnelige personale dersom de var innlagt på sykehus. Fire deltakere virket tilsynelatende enige i at menn var å foretrekke av den grunn at det ville være lettere å betro seg til disse fordi de ikke gikk rundt og «kaklet» og småpratet, eller at en mann ikke gikk rundt og snakket om alle andre, noe de anså som en kvinnelig ulempe og dermed uforenlig med å være trygt og kompetent helsepersonell som de kunne betrodd seg til. En deltaker sa at «vi vet jo hvordan det er å være kvinne» og la til at «munnen går jo fort», noe ingen andre protesterte på.

Generelt uttrykket denne gruppa at de opphøyet det de anså som mannlige egenskaper (positivt og stabilt), og nedvurderte kvinnelige (negativt og ute av kontroll). Dette gjaldt i flere yrker enten det var hvem som passet best til å være yogainstruktør, der de mente at det kunne være mer behagelig å høre på en rolig og mørk mannsstemme enn ei dame som *hyster og skriker*, eller som advokat eller dommer som jentegruppa i det følgende diskuterer:

D: de (menn) er liksom ikke så... de er kanskje ikke så dømmende... på en måte

C: de har kanskje ikke så mange fordommer

D: ja eller det

B: mm

A: vi hadde kanskje blitt litt mer sånn der «jamen herregud hvorfor fikk du unge med han når... han er muslim og vil ta med ungen og omskjære i sitt eget land liksom... hvorfor... ludder liksom»... sånn kunne vi fint begynt å tenke

GL: litt mer dramatisk?

C: men jeg føler egentlig ikke det har så veldig mye å gjøre i en rettssak da... eller sånn

F: de blir jo utdannet til å... være nøytrale i en sak og det er det de skal være eller så har de kanskje ikke noe der å gjøre... og det er jo likt for damer og menn... men at kanskje damene tenker mer på det i ettertid enn menn gjør

C: det er samme som at hvis ei dame hadde hatt... eh... Breivik-saken... så hadde det kanskje slitt mer på henne enn på han som hadde den

F: hjemme ja

C: mm hjemme... etterpå

D: ikke nødvendigvis for du ser... husker ikke hva han... Lippestad var det ikke det... og han har jo gått ut med at... hvor gal... eller ikke sånn men... at det sleit jo på han også

C: jaja... men tenk ei dame kan jo... jeg vet ikke (jentegruppe fra byen)

Mens en av deltakerne fremstiller en advokat- eller dommeroppgave som vanskelig for en kvinne å håndtere nøytralt, er det andre som irrettesetter dette litt med at også kvinnelige advokater blir opplærte til nøytralitet, men at saker nok samtidig kan gå hardere inn på kvinner følelsesmessig. De nevner Breivik-saken som et eksempel for å illustrere hvor hard en slik sak kunne blitt for en kvinne, men de nevner ikke at Breivik også hadde en kvinnelig advokat og at det samtidig var en kvinnelig dommer i retten. Selv om flere av deltakerne tilsynelatende virker enige i at noen ting nok kan gå hardere inn på kvinner følelsesmessig i en rettssak, er det også en deltaker som avslutningsvis skyter inn at det tross alt kan være individuelle forskjeller også her i forhold til hvem som passer yrket. Det å anse kvinner som følelsesmessige, lett påvirkelige eller pratsomme og menn som klart-tenkende, analytiske og rasjonelle har tradisjonelt vært vanlig. Synet på kjønnetes ulike egenskaper har kommet kvinner til gode til tider, men stort sett er disse til menns fordel. Et eksempel på det, er argumenter om at menn passer bedre enn kvinner til eksempelvis å være sjefer av grunnene nevnt ovenfor. Forskning har imidlertid vist at kvinner og menn som grupper ikke er særlig ulike når en har testet dem på en rekke egenskaper innenfor psykologi og andre vitenskaper (Connell 2002).

Jeg vil avslutte kapittelet med også å vise hvor forskjellige syn på det samme bildet to grupper kunne uttrykke. Mens byjentene diskuterte hvorvidt en kvinne kan mestre en jobb som advokat i forhold til om hun ville slitt for mye med følelsesmessige påkjenninger eller det å

holde seg nøytral, mente byguttene på den andre siden at jenters negative egenskaper kunne være en fordel for kvinner i en advokatjobb, og at de dermed muligens ville gjort en bedre jobb enn menn. Dette begrunnet de med at jenter er kranglete og alltid skal ha rett, mens gutter er enkle og greie. Begge gruppene benyttet seg på hver sin kant av stereotypiske forståelser av kjønnes egenskaper for å sortere ut ett kjønn som kunne egne seg best. I begge tilfellene beskrives kvinner med mer negative karakteristikk, til tross for at de i tilfellet med byguttene blir beskrevet å være årsak til at kvinner potensielt kunne gjort en bedre jobb enn mannen. Davies (2003a) refererer i sin bok til studier som viser at når jenter gjør det like bra som gutter i en skolesammenheng, så blir innsatsen deres ofte karakterisert med jenters angivelige negative natur, slik som at de er passiv, underdanig eller opptatte av å behage. Davies hevder at det kan se ut som at dess lenger jenter beveger seg ut av den private sfæren som er hjemmet, og ut i den offentlige sfæren som tidligere var sterkt mannsdominert, dess mer blir en kvinnelig stil dekkreditert. Om dette kan sammenlignes med det byjentene- og byguttene sa da de snakket om kvinnelige advokater kan diskuteres, men interessant er det iallfall at begge gruppene beskrev kvinner i en slik yrkesposisjon på ulikt, negativt vis.

5.6 Oppsummering

Det viste seg i min undersøkelse at gruppene jeg snakket med hadde tendenser til å beskrive kjønn som noe relasjonelt, og gjerne med å sammenligne kvinner/jenter med menn/gutter som det motsatte. Gruppene var stort sett enige i at det som er jentete er å bry seg om utseende å være reine, mens det guttete er ikke å være forfengelige. Andre tendenser som viste seg i tre grupper, var at de anså jenter som dramatiske og kranglete og gutter som enkle og greie, noe samtlige nevnte som problematisk å skulle forene i ett og samme arbeidsmiljø. Jentene fra byen var svært opptatte av fysisk og psykisk styrke som en fordel i flere praktiske yrker, og at menn fortrinnsvis innehar dette. De andre gruppene snakket ikke om at kvinner er psykisk svakere enn menn, men de var gjerne på forhandlernivå når det gjaldt fysisk styrke og yrker som krever muskelkraft. Hva som er «riktig» måte å være mann på, benevnte to grupper at handler om å se fotball og drikke alkohol. Dette kom opp da de så et bilde av to menn som strikker, og dette bildet reagerte for øvrig alle gruppene negativt på og med latter, da de ga uttrykk for at de synes det var svært «feil», kvinnelig og ikke greit for menn å gjøre.

6 Å krysse kjønnsgrenser

Mens jeg i kapittel 5 tok for meg gruppedeltakernes betraktninger omkring hva som er kvinnelig og mannlig, vil det kvinnelige og mannlige også bli drøftet i dette kapitlet, men med mer fokus på det å trå over kjønnsgrenser. I mine samtaler med deltakerne var jeg nettopp interessert i å finne ut hvor langt en kan tillate seg å gå når en utøver sin kjønnsrolle, og nærmere bestemt hva som er greit eller ikke er greit for jenter og gutter å gjøre i atferd, iscenesettelse av seg selv eller generelle valg. Jeg vil dermed kaste lys over deltakeres egne historier om umandighet eller ukvinnelighet, i tillegg til at jeg vil vise hva slags informasjon som kom frem da jeg ba deltakerne om å se for seg å velge et kjønnsutradisjonelt yrke, og hvilke utfordringer det eventuelt kunne bydd på. Sist i dette kapitlet tar jeg opp temaet gutter, omsorg og homoseksualitet.

6.1 Fortellinger om noen som har krysset kjønnsgrenser

Flere av gruppene delte morsomme historier om mennesker som de på en eller annen måte anså som umandig eller ukvinnelig. Dette gjorde deltakerne mens de gjerne lo av hverandres fortellinger, og i det første eksempelet vi skal se under, forteller bygdejentene om læreren sin.

6.1.1 «Spørs hvor mandig han er..»

Jentegruppa fra bygda fortalte meg at deres klasseforstander på helsefag var en mann, og det er i og for seg uvanlig at en mann underviser i dette. Denne læreren kom flere ganger opp som et tema under min samtale med jentene, og da de for første gang fortalte meg at deres klasseforstander var en mann, lo hele gruppa, og ei kommenterte at hun ikke akkurat visste hvor mandig han er. Det at de lo da de konstaterte at de hadde en mannlig lærer, ga meg noen indikasjoner på at det var yrket hans de syns gjorde han umandig, da ingen kommenterte utseendet eller klesstilen hans. Siden denne læreren flere ganger kom opp som et tema hos jentene, benyttet jeg meg av muligheten til å spørre litt mer om hva de egentlig mente når de sa at han var umandig:

GL: når du sa at han ikke var så mannlig... hva #

(latter)

E: han er jo mandig

C: han turte ikke å ta storslegga i Dyreparken (demonstrerende stemme)

(høy latter)

(...)

E: jo men han er jo mandig... jeg er ikke i tvil om hvilken...

C: (overlapping) men han er ikke mandig

E: nei han er kanskje ikke så veldig sånn der...

C: han er rett og slett ikke det (lattermild stemme) (jentegruppe fra bygda)

I tillegg til hva som vises i sitatet, begrunnet flere deltakere lattermildt hvorfor læreren deres ikke er mandig både med at de aldri hadde sett han skitten på hendene, at han ikke er av den røffe typen, at han ikke turte å ta «Storslegga» (karusell) og at han er snill og forsiktig. Ved en anledning sa også en av deltakerne at jeg ikke måtte vise han det de sa om han, fordi han da han nok ville begynt å grine. De overdrev dermed lærerens angivelig stakkarslige måte å være på. I utdraget som vises over fra jentenes samtale, som er forkortet, skiller «E» seg ut i gruppa ved å si at hun synes at læreren er mandig selv om han ikke ville ta «Storslegga», og det virker som at hun forsøker å si at hun tydelig kan se at han er en mann. Likevel avslutter hun med å gi litt etter da engasjementet og enigheten hos alle de andre deltakerne er sterk. Hvorfor gruppa er så opptatte av (u)mandigheten til læreren, viste seg ikke som noen åpenbar grunn, med unntak at han underviste i en kvinnetradisjonell stilling, og i tillegg at han ble beskrevet med «myke» verdier. At de også latterfullt påpekte aldri å ha sett han skitten på hendene, bekrefter det gruppene oppga i kapittel 5 om at skitt er maskulint og at renslighet er feminint.

6.1.2 Frisørmonsteret med tatoveringer og piggsveis

Også frisøryrket ble diskutert i gruppene, da jeg viste disse bilde av en mannlig frisør som klipper hår. Deltakerne i gruppene ga nokså like tilbakemeldinger i at ingen har blitt klippet av en mann før, og kun unntaksvis ble det nevnt at noen hadde sett en mannlig frisør, som av noen ble uttrykket med skepsis. Noen av byjentene hevdet at en jo med en gang tenker om en mannlig frisør at han er feminin og homo, og at de tenker på Jan Thomas (kjent homofil frisør), noe også bygdeguttene var inne på. En av bygdeguttene delte i tillegg en egen historie om en frisør han hadde møtt ved en anledning. Dette var ikke en mannlig frisør, men det betyr ikke at han ikke så på henne som mandig. Vi skal se hva han sa, etter at guttegruppa fra bygda først hadde sett bildet av den mannlige frisøren og reagert:

E: ånei off

A: jan thomas

F: jeg har aldri blitt klippet av mannfolk før

D: nei ikke jeg heller

B: ikke jeg heller

D: men jeg har blitt klippet av ei som så ut som en mann og det var skummelt nok

(latter)

(...)

A: men herregud... jeg har klippet (navn) før og han har klippet meg så (spøkefullt tonefall)

D: for å si det sånn... jeg vil heller bli klippet av en ... en normal mann... enn det der monsteret jeg ble klippet av for litt siden... hun kom ned trappa sånn (gjør store bevegelser) og så med tatoveringer og piggsveis

(latter)

D: jeg var livredd

B: piggsveis

D: så klippa hun så fort... det spruta jo bare

A: jeg liker bedre kvinnelige

D: ja litt sånn der tynne små

A: ja tynne små som har en annen hårfarge for hver gang du er der og klipper deg

D: litt sånn søte og snille ikke vel (guttegruppe fra bygda)

«D» forteller at han ble klippet av ei som så ut som en mann, og at det var «skummelt nok». Han overdriver opplevelsen ved å beskrive henne som et monster og at han var livredd. Frisøren hadde tatoveringer og piggsveis, og han påpekte at han faktisk heller ville bli klippet av en *normal* mann, enn det «monsteret» (unormal) han ble klippet av. Han demonstrerte samtidig med bevegelser hvor ukvinnelig og skremmende hun var. Hun hadde ikke en typisk utradisjonell jobb for sitt kjønn, men det var måten hun så ut på han opplevde som uakseptabel. Det er interessant at «A» også i dette tilfellet bruker humor til å ufarliggjøre et bilde gruppa har reagert negativt på, med å si på en morsom måte at han og en venn har klippet hverandre. Også da tar samtalen en ny vending, med at «D» også ufarliggjør at (riktignok *normale*) menn klipper hår, for å slippe unna et slikt «monster» han var hos. Å gå til en normal, mannlig frisør fremstilles dermed ikke så ille, mens det å gå til ei som henne eller en unormal mann fremstilles som verst. Ifølge Okland (2001) hevder enkelte at det ikke

går an å forholde seg til verden og til mennesker på annet vis enn i kjønnede kategorier, og at de mennesker som oppfattes som kjønnsmessig udefinerbare, kan oppfattes som nettopp «monstre». At guttene avslutter samtalen med å beskrive hvilke frisører de generelt foretrekker, som er de små, tynne, søte og snille frisørene, er i feminin kontrast til monsteret som ble beskrevet på en maskulin måte. Den typen frisør gruppa positivt beskriver, er i tillegg det mange kan assosiere med en ganske typisk frisør. Leseth & Solbrække (2011) hevder nettopp at en ofte assosierer yrkestitler med bestemte mennesketyper- eller grupper, og at det kan betegnes som homososial reproduksjon når mennesker som ligner hverandre rekrutteres eller søker seg til de samme profesjoner. Væremåter og verdier i disse gruppene forbindes dermed med en type normalitet, noe bygdeguttene langt på vei bekrefter i sine forventninger til en frisør.

6.1.3 Guttejenter, jentejenter og guttetyper

Å være guttete, jentete, jentegutt eller guttejente var ord utelukkende bygdejentene benyttet seg hyppig av når de ville fortelle meg om sine tanker om, eller opplevelser med, mennesker i kjønnsutradisjonelle yrker. Jeg vil til å begynne med vise ord noen av bygdejentene tok i bruk da de så et bilde av en kvinnelig lastebilsjåfør:

A: damer som er lastebilsjåfører er vel ikke helt damer heller

D: nei de... jeg vet ikke helt

GL: ja hvordan da tenker du?

A: jeg tenker at de er litt sånn... guttetyper

(latter)

A: jeg vet ikke... jeg er ikke sikker #

D: ja det virker harry #

A: aldri noe jeg hadde valgt iallfall

E: jeg føler heller ikke det er veldig mange jentejenter som kjører

A: nei

D: nei da er de liksom guttejenter kanskje (jentegruppe fra bygda)

Jentene fra bygda tar i bruk flere ord for å beskrive denne dama som de ikke helt klarer å plassere i en kategori. Ord og uttrykk som «ikke helt damer», guttetyper, guttejenter og «ikke

jentejenter» er alle med på å beskrive jentenes inntrykk av hva en kvinnelig lastebilsjåfør egentlig er. Også flere ganger ellers i gruppesamtalen brukte jentene tilsvarende ord. Blant annet sa ei av bygdejentene at hun følte at en mannlig yogainstruktør måtte vært mer «jentete» for å utøve det. I tillegg har jentene fra bygda som vist tidligere assosiert det å være jentete med å være rein og opptatt av sitt eget utseende. Jeg vil i den forbindelse nevne Rossholt (2009) som hevder at noen verdier knyttes til det maskuline, og at kategorien «jente» gjerne bærer i seg visse kroppslige praksiser. Når en dermed skal forklare hvordan noen jenter bruker kroppen sin, og kategorien og praksis ikke helt passer sammen, kan en dermed ty til ord som for eksempel «guttejente».

De tre andre gruppene benyttet seg ikke av ord som dette, slik bygdejentene gjorde, men noen av byjentene sa likevel enkelte ganger at de følte ei jente måtte være litt «barsk» eller «mandig» for å utøve en typisk gutteoppgave- eller jobb, og at de kunne syns det var en blanding både av tøft, unaturlig og rart, avhengig av hvem som svarte. I en britisk undersøkelse om hvordan 16- år gamle arbeidsklassejenter konstruerer hyper-femininitet for å genererer status og kapital (Archer m.fl, 2007), presenteres Melissa som mer gjør en «guttejente»-rolle enn normativ femininitet. Hun er sportslig, konkurrerer og havner i trøbbel, og siden hun opplever at dette kommer i konflikt med andre ting som er viktige for henne, avgjør hun å skifte stil til det hun anser som en «passende jente»; å sminke seg og kle seg i tråd med tradisjonell femininitet. Denne formen for femininitet nevnes det at hun opplevde å bli belønnet for i form av plutselig å få respekt og skryt fra venner, familie og medelever, i tillegg til positive tilbakemeldinger fra skolen. At jenter som inngår i en «guttejente»-posisjon er utsatt for massivt press for å endre seg, hevder Archer mfl. forekommer, da det å være i en slik posisjon Melissa presenterte vil stå i kontrast til den normative feminitet.

Før jeg avslutter dette avsnittet, vil jeg få frem at mens jentegruppene beskrev (kvinnelige) lastebilsjåfører med negative ord, omtalte begge guttegruppene kvinnelige lastebilsjåfører som noe positivt og tøft. Deltakere fra begge grupper brukte ord og uttrykk som «store leketøy», «hun har skjønt det», «kunne gifta meg med ei som kjørte lastebil» og «det er det som er tingen». Selv om en deltaker fra byen og en deltaker fra bygda kommenterte at de syns bildet av den kvinnelige lastebilsjåføren var harry, var begge guttegruppene generelt svært positive til bildet i forhold til jentene. Noe av grunnen til guttenes positive tilbakemeldinger, kan selvsagt være at de selv går på yrkesfag som har å gjøre med kjøretøy og maskineri, og at de dermed betraktet disse «store leketøyene» som positivt og interessant selv. Ingen av guttene kommenterte på noen tidspunkt jenters manglende femininitet i mannstradisjonelt

yrke slik flere jenter gjorde, og særlig bygdejentene. Ingen gutter karakteriserte heller jenter i mannstradisjonelle yrker som mandige eller guttejenter.

6.2 Kulturelle betingelser i spillerom for hvor kjønns grensene går

Connell (2000) hevder at forskning ikke kan gjenkjenne noe mønster for kun én maskulinitet overalt, men at en må snakke om flere maskuliniteter. Ulike perioder i historien og ulike kulturer konstruerer ulike forskjeller av kjønnsidealene. Forskjeller i syn på manndom, eksisterer også i mindre settinger som en skole, en arbeidsplass eller i en etnisk gruppe.

Da jeg pratet med begge gruppene fra bygda, sammenlignet de flere ganger tendenser de mente var typisk for bygda, og hvordan de mente at det var annerledes i byen. Det at jeg selv kommer fra byen, og muligens fremstod som litt «byfis» med min bydialekt, gjorde kanskje at bygdegruppene ble mer fokuserte på å sammenligne by og bygd under samtalene. Mens bygdejentene var opptatte av at det nok var noe mer gammeldags på bygda enn i byen i forhold til eksempelvis at bygdegutter lett kunne bli stempla som homo, var bygdeguttene nokså ivrige i å sammenligne det å være byfis, soss, femi og homo som noe forbundet med hverandre. Dette kom blant annet frem da jeg viste de et bilde av en mannlig yogautøver:

D: (overlapping) det... det er jo litt sånn byfis... det ser du med en gang

F: (overlapping) litt sånn som bor i ei blokk og...

A: (overlapping) ser det på sveisen

C: (overlapping) femi

D: (overlapping) på førsteplassen så ser du på sveisen

F: ja

D: ja litt sånn... barbert hele sidene her og (viser på hodet sitt)

C: ville sagt femi jeg

D: ja

A: sikkert en homo eller noe

E: ikke sokker på seg heller

B: nei

A: nei

GL: så det er ikke bygdetendenser dette her altså?

Flere: nei

D: nei det skjer ikke (bestemt tone)

GL: hvorfor ikke?

E: nei sånn driver vi ikke med

A: nesj

B: vi driver ikke den sporten (guttegruppe fra bygda)

En kan se at gruppa av prinsipp tar avstand til aktiviteten yoga, og at de i første rekke forbinder det med en by-ting, med flere eksempler på hvorfor. Yoga passer ikke inn i deres bilde av hva en mann fra bygda gjør, uten direkte å begrunne det med noe annet enn at de ikke driver med sånt, og det viser dermed at en enkel aktivitet ikke kun kan kobles til kjønn og seksuell legning, men også til kultur. Det var åpenbart at guttene fra bygda ikke synes det var greit at de selv kunne gjort noe slikt, eller hatt en slik «femi» hårsveis. Illeris mfl. (2009) som nevner at flere menn enn før har begynt å bli opptatte av eget utseende i den metroseksuelle trenden som innebærer at flere og flere unge menn er bevisst på hvilke signaler de sender til omverdenen med kropp, utseende og et ønske om å se bra ut, viser også at det først og fremst har blitt betraktet som et storbyfenomen. Da metroseksualitet innebærer det å leke med det feminine, vil det også kunne risikere å komme i konflikt med det maskuline, eller være fare for å sende signaler om homoseksualitet, som igjen kan virke sosialt ekskluderende for unge menn, noe bygdeguttene tilsynelatende fryktet.

Mens bygdeguttene for øvrig reagerte på yogautøverens utseendemessige stil, reagerte guttegruppa fra byen ikke tydelig på dette, og ord som femi, byfis eller homo kom heller ikke på noe tidspunkt opp i denne gruppa. Fremfor å diskutere mannen på bildet og hans utseende, legning eller kulturelle bakgrunn, rettet byguttene fokus mot at de ikke kunne noe om selve aktiviteten og hva det innebærer. De reagerte altså ikke først og fremst på hans (tvilsomme) maskulinitet eller seksualitet, men samtidig kan det at de tydeliggjorde *ikke* å vite noe om det, også ha vært en måte å vise avstand til det på. Byguttene var mer reserverte i måten de snakket med meg på, og jeg opplevde at bygdeguttene var mer komfortable og trygge i gruppesituasjonen, slik at diskusjonene dermed utartet seg mer naturlige. Likevel var dette bildet mest sannsynlig noe som ikke engasjerte byguttene nevneverdig, og det er også sannsynlig at byguttene har et mer åpent spillerom for å utøve sin maskulinitet enn det guttene på bygda har da det er en større aksept for ulike måter å uttrykke seg på i byen, samt at den metroseksuelle stilen antakeligvis er mer utbredt her. Det kan være en årsak til at guttene fra byen rett og slett ikke reagerte negativt på bildet slik bygdeguttene gjorde, fordi det for

byguttene ikke er uvanlig å se flere ulike typer klesstiler og hårsveiser. Selv om begge guttegruppene altså ikke ga uttrykk for å kunne si så mye om selve innholdet i yoga, var det for guttene fra bygda mer viktig å vise skepsis til mannen og at han var noe «annet enn de».

6.3 Å forestille seg et utradisjonelt valg

Da jeg utformet intervjuguiden min, hadde jeg i fokus at jeg gjerne ville få frem gruppedeltakernes refleksjoner rundt det å velge utradisjonelt. Jeg noterte dermed ned spørsmål som handlet om hvorvidt det kunne være problematisk å velge yrker som ikke var typisk for eget kjønn, og om noen (og i tilfelle hvem) ville ansett dem annerledes om de hadde valgt ukonvensjonelt. Også da jeg viste gruppene bilder av yrkesutøvere eller kom med påstander om kjønn, kom det frem tanker i gruppene om det å velge annerledes, noe de neste avsnittene belyser.

6.3.1 «kan ikke ligge under en bil med stor mage»

En vesentlig forskjell i gutters og jenters svar på deres vurderinger av yrke, var at guttene i stor grad svarte at valget de hadde tatt var koblet til det de hadde vokst opp med å gjøre, det de dreiv med på fritiden, og det de interesserte seg for. Jentene på den andre siden kunne svare at de alltid hadde hatt lyst til å jobbe med mennesker eller at de hadde hørt av noen andre at det var «greit». Det viste seg flere ganger i samtalene med jentene at de nevnte familiehensyn (enten direkte eller indirekte) som del av vurdering av deres yrkesvalg. Dette stemmer overens med hva Nielsen & Rudberg (1989) fastslår; jenter er mer usikre og diffuse enn gutter når de uttrykker hva de vil bli, og jenter er nærmest alene om å ta hensyn til en fremtidig familie idet de forestiller seg arbeid, som igjen gjør at et yrkesvalg vurderes etter i hvor høy grad det lar seg kombinere med mann og barn. Også Bæck (2006) viser til at jenter langt oftere enn gutter oppgir at det er viktig at yrket deres lar seg kombinere med et familieliv. Hos enkelte av byjentedeltakerne, ble flere ganger yrkers familievennlighet diskutert, og særlig en deltaker fra byen («F») var opptatt av hvordan graviditet er begrensende for jenters yrkesvalg. I en diskusjon hevdet hun at de kvinnene som har tenkt til å få barn, må ta hensyn til det i yrkesvalg, da en eksempelvis ikke kan være billakkerer og puste inn gass hvis en er gravid. I tillegg nevnte hun det problematiske med å være kvinnelig bilmekaniker da en ikke kan ligge og rulle på tralla under bilen med stor mage, og at mennene

i den forstand er mer frie til å velge. Jeg vil gjerne vise et utdrag fra en samtale der jentegrupper fra byen ser bilde av en kvinnelig brannbetjent. «F» gir også her uttrykk for hvordan graviditet bør tas med i betraktning når en velger yrke, men denne gangen møter hun en stille protest av en annen deltaker:

B: det er faktisk litt fett

E: jeg syns det er litt rart jeg

B: (overlapping) veldig kult

D: uvant

F: hun kan jo ikke jobbe der når hun er gravid da hvis en skal tenke sånn da... hun skal jo ikke ha den røyken og det...

?: (sukking)

F: (hever stemmen litt) ja men man velger jo yrke etter hva man kan

B: mm

C: (overlapping) ja (jentegruppe fra byen)

«B» som her innledningsvis er positiv til en kvinnelig brannbetjent, ender opp med å være enig med «F» i at en kvinne som planlegger å bli gravid ikke bør velge dette yrket. «F» begrunner meningen med at en som kvinnelig brannbetjent ikke kan puste inn den farlige røyken når en er gravid, men tar ikke med i betraktning at brannrøyk kan være skadelig å puste inn også for de som ikke er gravide. To deltakere bekrefter riktignok «F» i at en må velge yrke etter «hva en kan», men resten av gruppa gir ikke direkte uttrykk for å støtte dette, selv om ingen heller protesterer ytterligere.

Graviditet eller hensyn til familie var ikke noe jeg som gruppeleder rett ut tok opp med jentene, men det var noe de på eget initiativ, i motsetning til guttene, begynte å diskutere i sammenheng med hvordan de vurderte ulike yrker. I tillegg til den fysiske begrensningen med å være gravid i yrkene, hendte det også at jentegruppene assosierte et yrke som «greit» i forhold til mulighet for deltid når en har barn. Da byjentene så et bilde av en kvinnelig Rimi-ansatt, nevnte en deltaker hvor «lett, enkel og grei» jobb det var i forhold til lett å kunne jobbe deltid hvis en har unger som var i barnehage rundt tre dager i uka. En annen deltaker bekreftet dette og la til at en i en slik jobb kunne jobbe på dagen og slippe å skaffe barnevakt. Selv om de beskrev denne jobben som positiv med tanke på å være mor, uttrykket de at en slik jobb ellers var helt uaktuell for dem selv. Om morskap som positivt forbundet med det å være

kvinne, hevder Davies (2003a) at dette er noe nærmest universalt anerkjent. Samtidig som det ofte har blitt brukt imot kvinner for å få tilgang til den mannlige sfæren, har det også styrket kvinners makt i familien. Davies mener at en årsak til jenters fascinasjon for morskapet, kan komme av at de som små jenter opplever at den maktposisjonen de kan identifisere seg med, nettopp er det å være mor og ha kontroll i den huslige sfære, da de observerer at det er i denne posisjonen voksne kvinner har makt, og dermed trekker Davies små jenters rollelek med huslige ting inn som en forklaring på dette.

Jeg vil nevne at yrkers familievennlighet også kom opp til diskusjon i jentegruppa fra bygda, og dette er blant det som ble sagt da de så bilde av en kvinnelig lastebilsjåfør:

E: og så når du får familie #

B: så sover du bare på bensinstasjoner

D: ja

E: ja så når du får familie for eksempel så kan ikke akkurat det være et yrke... da må du planlegge å være... holdt på å si ungar eller hva det heter (latter)... fordi at hvis du skal... hvis du kjører så må du jo av og til reise langt og sove vekke og sånne ting

?: mm

E: det er ikke akkurat så veldig#

C: de har jo familie de som jobber i nordsjøen så de kan jo ha familie de som jobber som lastebilsjåfør (latter)

E: ja men ikke hvis det er ei dame... eller du kan jo det altså men det kunne ikke jeg tenkt meg iallfall

C: nei ikke jeg heller (jentegruppe fra bygda)

Mens jentegruppene altså nevnte ulike hensyn til familie i forhold til hvordan de vurderer yrker i henhold til hvem som vil ha hovedansvar hjemme (kvinner), nevnte guttene fra byen ikke på noe tidspunkt hensyn til familie i forhold til yrkesvalg. Det gjorde for så vidt ikke bygdeguttene heller, selv om de flere riktignok uttrykket at det var viktig for dem å ha en «skikkelig» jobb og tjene gode penger. I spørsmål om inntekt og forsørgeransvar i en familie, viste det seg at samtlige gutter hadde en forståelse av at menn er de som skal forsørge *litt mer* enn kvinnen, og inntekt forstod jeg dermed som et indirekte familiehensyn hos enkelte gutter, selv om de fleste guttene virket enige i at både menn og kvinner (i en familie) bør ha en jobb og bidra.

6.3.2 «Vennene mine hadde ledd av meg»

Da jeg spurte gruppene om de trodde andre ville sett annerledes på dem om de valgte et utradisjonelt yrke for deres kjønn, viste det seg at alle gruppene var opptatt av at det var en stor fare for det. Vi kan begynne med å se på byguttene uttalelser i forhold til forventninger om å bli latterliggjort:

F: ledd av oss

D: tror ikke de hadde ledd av oss men...

A: tror ikke de tenker at det er så normalt at menn er sånn#

D: det er jo mange gutter som går på helse og sosial

F: jeg er sikker på at de fleste vennene hadde ledd av meg (flirer)

D: ja det kommer an på hvem man går sammen med

F: mm

E: tror ikke jeg hadde fått lov av mine foreldre

(latter) (guttene fra byen)

Forutsetningene til deltakerne virker til å være forskjellige, og det ser ut til at mens en deltaker uttrykker at han kunne forventet en viss støtte, eller iallfall ikke å bli ertet, mener andre at de ville blitt ledd av eller tilsynelatende nekta av foreldre. Å risikere å bli sett på som unormal uttrykkes som problematisk. Som det ikke kommer frem i dette utdraget fra samtalen, sier «D» også at han tror at det i noen helse- og sosial-klasser er like mange jenter og gutter. Resten av gruppe reagerer på dette utspillet med latter. Når jeg deretter spør «D» hva slags linje han selv ville valgt dersom han skulle foretatt et kjønnsutradisjonelt yrkesvalg, svarte han fort og bestemt at noe sånt aldri ville skjedd, altså understreket han hvor utenkelig det ville vært. Atter en annen deltaker fra byen sier at han ikke akkurat tror at vennene hans hadde tenkt at det passet til han å velge et kvinnetradisjonelt yrke, og han begrunnet det med en aktivitet han dreiv med på fritiden, som hadde med kampsport å gjøre. Det å drive med kampsport og utøve et «kvinneyrke» ble for han dermed ansett som ganske uforenlig. Det har tradisjonelt vært slik at menn nettopp ble oppfordret til å konstruere sin identitet som maskuline subjekter gjennom yrkesrollen, og Bæck (2006) hevder at det fortsatt er slik også i dag, selv om forventninger til mansrollen er noe endret i løpet av de siste tiår. I tillegg Nielsen & Rudberg (1989) at det har vært vanlig for gutter å uttrykke sine fremtidsvisjoner

gjennom å fremskrive en hobby til en yrkeskategori, eller gjennom eksisterende yrkesbetegnelser, slik gutten fra byen ga uttrykk for å gjøre.

Også bygdeguttene hadde meninger om det å velge annerledes. Da jeg spurte gruppa om andre ville sett annerledes på dem om de hadde valgt utradisjonelt for sitt kjønn, var alle enige i at det er tilfelle, og det ble blant annet nevnt at folk ville blitt «forbauset» og potensielt mistenkt de for å være homo. Det er riktignok interessant å se hvordan flere i gruppa snur til å bli mer åpensinnede etter at «D» bemerker at en *vanlig* mann hypotetisk kan jobbe i utradisjonelt yrke uten å bli latterliggjort- på visse betingelser:

D: det kommer an på hvordan du steller deg selv holdt jeg på å si... hvis du... hvis du har den sveisen og...

C: sleiken

D: og går i stramme dongeribukser... så kunne de stempla deg... men går du i helt vanlig tøy så blir du ikke stempla

GL: så stilen har noe å si?

D: og du kan gå fint kledd fordi om du ikke er kledd som en...

C: soss?

D: soss eller femi eller homo eller hva en kaller det

GL: så da hadde ikke folk brydd seg så mye?

D: da tror jeg det hadde vært mye bedre

B: faktisk... da hadde ikke folk tenkt over det

D: nei

I guttegruppa fra bygda, la jeg merke til «D» var en innflytelsesrik person med sterke meninger som til tider overbeviste de andre deltakerne og til andre tider dro andre deltakere med i heftige forhandlinger. Her foreslår han at hvis en som gutt hadde «forsikret» seg å uttrykke mandighet og heteroseksualitet gjennom hår- og klesstilen sin, hadde ikke folk nødvendigvis reagert like negativt på det utradisjonelle yrkesvalget, slik at det hypotetisk sett kunne vært mulig for en mann å utøve et kjønnsutradisjonelt yrke uten å bli ansett som det gruppa ser ut til å frykte mest; homo, femi eller soss. Dette er i tråd med hva Illeris m.f. (2009) beskriver om jenter og gutter som krysser kjønnsgrenser. Selv om kjønnsrollene i dag er mindre detaljstyrte enn de har vært tidligere, og det er mer tillat som jente å gjøre ting som tradisjonelt har blitt forbundet med det maskuline, og omvendt med gutter, skal en likevel passe på å gjøre en overvekt av det som tradisjonelt har blitt forbundet med ens eget kjønn, da

det kan være en risikofull prosess å foreta seg hva som helst i forbindelse med at en kan bli stigmatisert.

Som en ser i utdraget fra samtalen, får «D» med seg andre deltakere på at det hypotetisk kunne vært akseptabelt å være mannlig frisør dersom en passer på å bevise gjennom stil at en er *vanlig*, og ikke går i trange dongeri og med sleik på hodet. Det er interessant at deltakere som innledningsvis har sagt at «gamlingen ville kastet meg ut» eller at andre ville sett på de som homo, avslutter samtalen med å være enige i at det muligens ville latt seg gjøre. Det at gutter risikerer å bli latterliggjort eller stigmatisert for å velge kvinnetradisjonelle yrker, var noe også jentegruppene nevnte da jeg spurte de om hvorfor de tror at det er så få jenter i klassene deres. Jentegruppa fra bygda la tydelig vekt på at en gutt fort kan bli stempla som homo på bygda. De påpekte imidlertid at dersom en *tydelig så at han er mann*, ville nok ikke faren for stempel være like stor, og det er i tråd med hva bygdeguttene selv fortalte.

6.3.4 «Mamma hadde falt i bakken»

Da jeg forhørte meg i jentegruppene om det var noe de anså som problematisk i det å vurdere et utradisjonelt yrkesvalg for sitt kjønn, kom det frem i begge jentegruppene hvorvidt menn kunne se ned på deres kompetanse, at de kunne blitt sett på som dumme, og om de reelt sett kunne mestret «mannlig» arbeid. Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 7. Da jeg gravde ytterligere hos bygdejentene om noen andre kunne reagert negativt på et potensielt utradisjonelt yrkesvalg, kom også andre tanker frem:

E: det har jeg faktisk tenkt på... hva foreldrene... for eksempel til noen av de jentene som har valgt å gå på tip... hva egentlig de tenker

D: mm

(noen ler)

A: jeg tror mamma hadde tatt tak i meg

B: (overlapping) det tror jeg mamma også hadde... jeg tror hun hadde falt ned i bakken

A: (overlapping) men det tror jeg ikke pappa hadde... jeg tror han mer hadde mer blitt... glad... hvis jeg hadde gått på noe sånt... jeg vet ikke

GL: men ikke din mor?

A: nei

B: nei

D: tror ikke hun hadde skjønt noen ting (ler)

C: men hvis du hadde likt det så hadde hun jo ikke blitt sur?

A: nei men jeg... jeg tror ikke hun... jeg vet ikke

B: tror ikke hun hadde forventet #

A: (overlapping) hun hadde ikke akkurat blitt sur på meg men...

E: hun hadde sikkert sagt «hææ»... liksom

B: de forventer liksom ikke at vi skal gå på tip på en måte

D: mm (jentegruppe fra bygda)

Flere i jentegruppen snakker om at foreldre, og i hovedsak mødrene, ville reagert negativt og blitt «slått i bakken» av overraskelse eller skuffelse. Det virket altså ganske utenkelig for disse jentene å velge utradisjonelt, og det at de innledningsvis nevner at de faktisk har tenkt på hva foreldrene til jentene som har valgt å gå på tip tenker, sier noe om hvor uforståelig et slikt valg kan virke for noen. At de nevner jentene fra tip som et eksempel er nok ikke tilfeldig, da de tidligere har nevnt jentene de vet om på denne linjen som de mest spesielle og rare de kan tenke seg av jentene på mannsdominerte linjer. Dette har de begrunnet hovedsakelig med at man blir så skitten på tip og at de som går på den linjen bryr seg mindre om hvordan de ser ut, og ikke er helt «ordentlige» jenter.

Når det gjelder byjentene nevnte disse ikke hovedsakelig foreldre, eller nærmere bestemt mødre, som så utslagsgivende for eget yrkesvalg. Dette kan selvsagt være tilfeldig eller preget av hvilken retning samtalene ble styrt i her- og nå-situasjonen, eller så kan det hende at jentene i byen var mindre opptatte av det enn bygdejentene. Det var riktignok ett tilfelle der en av byjentene kom inn på mors oppmuntring, og det var da byjentene diskuterte et bilde av en kvinnelig Rimi-ansatt. Byjenta forteller med et smil at hennes mor tidligere har «skremt» henne med sammenligninger; «vil du jobbe enten som dassvasker eller i kassa på Kiwi resten av livet, eller vil du bli sykepleier?» De to første eksemplene er tilsynelatende skrekkeksemplene, mens sykepleieryrket angivelig er det positive valget. Ingen av deltakerne i jentegruppene nevnte at foreldre på noe tidspunkt hadde snakket med de om å velge utradisjonelt for sitt kjønn.

Når det gjelder guttegruppene, var det ingen deltakere i disse som direkte nevnte at de var bekymret for hvordan deres mor ville reagert på at de hadde foretatt et kjønnsutradisjonelt yrkesvalg, men noen nevnte foreldre. I bygdegruppen ble far nevnt som retningsgivende for valg, og det vil jeg komme tilbake til i avsnitt 7.1.3.1.

6.3.5 «Det ser jo dumt ut»

Noe som altså slo meg i gruppens konklusjoner om hvem gruppene mente at kan/ikke kan jobbe i hvilke yrker og hvorfor, var hva de var vant til å se eller ikke vant til å se. Noe gruppene hadde til felles, var at de ofte ga uttrykk for at et yrke var litt eller veldig kjønnnet, og at det muligens passet litt bedre til ett kjønn, men at ingen samtidig kunne *nekte* begge kjønn å jobbe i yrket. For eksempel kom jentegrappa fra byen på et tidspunkt inn i en diskusjon som handlet om hvorvidt både gutter og jenter kan være hudpleier:

C: en gutt kan ikke være hudpleier

D: han kan jo

F: det kan han jo... alle kan jo

C: sitte og legge på gelenegler? (skeptisk tonefall)

F: alle kan

C: jaja men det ser jo dumt ut

GL: ja ville det se dumt ut

D: (overlapping) vi er ikke... vi er ikke vant til å se det

GL: så da blir det rart?

C: ja

B: mm (jenter fra byen)

Jentene forhandler her om en gutt kan velge et yrke som er svært utradisjonelt for sitt kjønn, og det nevnes at det på den ene siden er fritt frem å gjøre det- det er ingen som kan nekte ham. På den andre siden nevnes den uaksepten han kan risikere å møte dersom han faktisk gjør det. En gutt som utøver slike finmotoriske oppgaver, som i tillegg har å gjøre med skjønnhet, kan fort bli ansett som upassende eller umandig og vanskelig å plassere i den sosiale (kjønnede) orden. Det at de ikke har sett en gutt i det yrket før, nevnes som en grunn til skepsisen. Dette er i tråd med det Kimmel (2004) nevner om den kjønnede prosessen som foregår blant annet i barnehager; det er fritt frem for jentene og guttene å leke med fly, dukker eller verktøy, men samtidig er det noen usynlige grenser for hva som er « greit » eller ikke for kjønnene. For gutter har det vært ansett som særlig uakseptabelt å innta typiske kvinneegenskaper, i forhold til hva det har vært for jenter å innta typiske mannsegenskaper. Blant annet hevder Nielsen og Rudberg (1989) at fars oppmuntring til kjønnsstereotypisk atferd starter tidligere for gutten enn for jenta. Frykten for at gutten skal utvikle kvinnelige trekk, vil være tilstede hos far, og

negativ sanksjonering av kvinneaktige trekk hos sønnen kan komme som følge av fars følte ansvar for at gutten utvikler seg passende maskulint. Også Illeris m.fl. (2009) hevder at grensene for hva som er en «ekte» jente, ikke er like tydelige som den er for gutter i det å være «ekte» gutt. De begrunner det med at jenter historisk har vært i en underordnet samfunnsposisjon, og at de dermed har hatt mye å vinne på å innta arenaer som har blitt oppfattet som mannlige. For å bryte underordningsforhold, har jenter dermed i større grad prøvd å utfordre oppfattelsene av feminitet, mens menn derimot i større grad har prøvd å håndheve grensene. At gutter har et mindre fleksibelt forhold til det å bryte kjønnsbarrierer, kan dermed forklares med den stigmaen de kan oppleve ved å tre ut av deres historisk etablerte maktposisjon og nærme seg det feminine som gutter forventes å avgrense seg fra i sin posisjonering av det maskuline. Jeg kan relatere dette til egne funn der særlig guttene selv tar avstand til å gå inn i yrker de anser som kvinnelige, selv om det likevel også kunne varieres noe hvilke yrker gruppene anså som sterkt kjønn eller litt kjønn. Selv om det viste seg at guttene hadde et relativt lite fleksibelt forhold til det å bryte kjønnsbarrierer, var det tydelig at også jentene hadde et ganske lite fleksibelt forhold til det. Jeg vil komme nærmere inn på dette i kapittel 7.

6.4 Gutter, omsorg og seksualitet

Da følelser og omsorg har vært egenskaper som tradisjonelt har fremstått som kjønnete, i tillegg til at enkelte yrker anses som omsorgsjobber, var det noe jeg hadde lyst til å utforske nærmere i gruppene i forhold til deres tanker om hvorvidt begge kjønn kan ha følelser og vise omsorg. Noe jeg merket meg med i samtalen, var at gruppene var mer opptatte av å sette spørsmålsteget ved hvorvidt omsorg kunne være noe mannlige, fremfor å betegne omsorg som kvinnelig. En annen tendens jeg så, var at noen grupper kunne uttrykke at de synes både gutter og jenter er omsorgsfulle og at det kunne være individuelt hvem som er det, men når det kom til yrker assosiert de likevel omsorgsyrkene generelt som mer passende for kvinner. I de følgende avsnittene som handler om omsorg og homoseksualitet, vil guttene fra bygda være noe overrepresenterte i sitater, da de var en gruppe som var svært opptatte av å vise avstand til homofili i spørsmål om omsorg og følelser.

6.4.1 Mannlig pleie i omsorgsyrke

Jeg vil i dette avsnittet beskrive nærmere hvordan gruppene forholdt seg til ideen om mannlige sykepleiere. Mens tre av gruppene reagerte positivt eller nøytralt (med begrunnelse om at det har blitt mer vanlig å se) da jeg viste dem bilde av en mannlig sykepleier, reagerte guttegruppa fra bygda først positivt da de så det samme bildet og oppfattet han som en lege. Diskusjonen tok imidlertid en annen retning da jeg spurte hva de tenkte om mannlige sykepleiere. Først nevnte de at det er tryggere med «kvinnfolk», før det etter hvert kom frem en selvopplevd «skrekkhistorie»:

F: ja det var jo sånn når jeg også tok røntgen så var det en mann som gjorde det på meg... så smører han meg inn med det der...

A: «uurk» (lager grimaser)

(høy latter)

F: skulle ta røntgen vet du på beinet... så stod han der og gnidde inn den kremen og da...

C: (overlapping) det blir jo litt feil det

F: (overlapping) ja en mann står og (viser bevegelser med hånda)... gnidde den kremen på låret mitt... det var ikke helt..

(latter)

A: det var ikke en ønskelig situasjon

GL: ja var du redd for at han var homo?

(latter)

F: begynte å lure

A: kan aldri vite vet du (guttegruppe fra bygda)

Når «F» demonstrerer på en overdreven «sensuell» måte hvordan legen smurte krem på låret hans, uttrykker gruppa latterfull forståelse i det som blir sagt, og det ved sammen å ta avstand til den potensielt homofile sykepleieren. Frykten for homofili virket som om stakk ganske dypt i denne gruppa, og det viste seg også i andre samtaleemner. Når menn trer inn i yrker som domineres av kvinner har det vist seg at de kan risikere å møtes av overraskelse, avstand eller avsky fra andre menn, og i tillegg kan de risikere at andre stiller spørsmålsteget ved om de er «ekte» menn. En kulturell stereotypi har også forbundet mannlige sykepleiere med homoseksuelle, og der igjen «avvikere» (Dahle, 2005), noe bygdeguttene er inne på her.

Guttene fra byen uttrykket ikke den samme frykten eller assosiasjonene til homofili. En deltaker fra byen sa eksempelvis at det er positivt å få flere menn inn i det yrket. Da jeg spurte han om hvorfor det er positivt, nøyte han lenge, før han svarte at kanskje noen menn setter pris på at en av samme kjønn hjelper dem. Han ga dermed ikke uttrykk for den samme angsten for nærkontakt mellom menn i en pleier-pasient-kontekst. Selv om bygdegruppene lot til å være skeptiske til mannlige sykepleiere, må en ta i betraktning at de brukte svært mye humor seg imellom i gruppesettingen. Av og til virket det nesten som at de hadde glemt at jeg var der (avslappet stemning), og de kunne «fyr» hverandre opp litt med blant annet morsomme historier. Det er selvsagt sannsynlig at de overdreiv historiene sine for underholdningens skyld, og at «F» ikke egentlig opplevde at en mannlig sykepleier smurte krem på låret hans på en slik måte han viste. Det at guttene sammen tok avstand til antatte mannlige, homofile sykepleiere, kan gjerne ha vært en måte for guttene å bekrefte sin egen og hverandres maskulinitet og heteroseksualitet.

Når det gjelder måter å anse omsorg, viser Bronwyn Davies (2003a) til at det finnes to former for omsorg gjort av menn, der den første og avvikende formen, er menn som bidrar i typiske «feminin» omsorg. Disse mennene blir ansett som noen som i høy grad utøver omsorg. Menn som utøver «maskulin» omsorg slik som å redde noen svakere enn seg selv, blir gjerne sett på som en som ikke har utøvet noen omsorg. Dualisme-tankegangen holdes dermed i livet ved å overse individuelle forskjeller. Det Davies nevner stemmer til en viss grad med mine funn i undersøkelsen. For å vise til yrkene mannlig sykepleier og mannlig ambulansesjåfør som ble diskutert, var det sterkere reaksjoner, enten positive eller negative (avhengig av gruppe), rundt sykepleieren. Da gruppene diskuterte mannlig ambulanspersonell, var det derimot ingen som reagerte på disse som eksempelvis mindre mandige, og det var heller ingen som bemerket at det de utøver er omsorg. Det som var i fokus da de så bildet av mannlig ambulanspersonell, var jobben med å kjøre og bære, mens enkelte nevnte spesifikke omsorgsoppgaver i forbindelse med kvinnelige ambulansarbeidere (kvinnen bak med pasienten). Byjentene bemerket også nettopp det at gutter de visste om som har gått på helsefag, har søkt seg inn på ambulansfag. Det er velkjent at mange menn innen omsorgsykker, ender opp med ikke å ha de oppgavene som er «mest feminine». Ifølge Kimmel (2004) er det slik at i tillegg til at menn besitter sjefsstillingene i de mannsdominerte bransjene, har de også lettere enn kvinner for å stige i gradene og oppleve positiv diskriminering ved å bli ansatt i sjefsstillinger når de entrer kvinnedominerte arbeidsplasser. Mennene en finner i «damejobbene» blir ofte utsatt for stereotypiske karakteristikk som at de er homofile, pinglete eller feminine, og dermed kan

de føle behov for å ta avstand til de arenaer som anses som mest feminine, og stige opp i gradene til det som ses som et mer legitimt nivå for menn. Jeg vil i det neste avsnittet vise mer av hva jeg fant ut om gruppenes tanker omkring gutter, følelser og omsorg kamerater imellom.

6.4.2 Gutter, følelser og kameratslig omsorg

Da jeg snakket med guttene på bygda om gutter om følelser og omsorg, var de fleste raske med å konstatere, om enn på humoristiske måter, at omsorg er noe de naturligvis har i seg. Mens en gutt la til at han tror gutter er mer følsomme enn de selv tror, men at de bare ikke tør å vise det, bekreftet en annen dette og tilføyte at gutter er følsomme, men uten å prate om det. Bygdeguttene virket nokså enige i dette. Da bygdeguttene tidligere diskuterte påstanden «gutter har mye omsorg i seg», understreket flere av disse riktignok at det måtte en jente/kjæreste til for at de skulle vise omsorg:

GL: så de som har kjærester de har omsorg i seg?

A: (overlapping) ja men de... de vet litt mer om det

D: (overlapping) jeg tror alle har omsorg i seg men sånn at hvis...

C: (overlapping) men alle viser det ikke like mye

D: (overlapping) sånn som... «A»... «A».. (prøver å få kontakt med «A»)... hvis en kamerat står og skrur for harde livet for å rekke et billøp og du liksom sitter hjemme på sofaen... da viser du ikke omsorg men hvis du går ned og hjelper han...

A: (overlapping) åjajaja men sånn

D: (overlapping) men hvis du går ned og hjelper han

A: (overlapping) nei jeg er ikke sånn som sitter

D: (overlapping) nei nei men hør... hvis du går ned og hjelper han... da viser du jo litt omsorg... at du bryr deg litt ikke vel... da viser du jo på en måte litt omsorg for kameraten din (ivrig stemme) (guttegruppe bygda)

Det er interessant å se at «D» brukte et maskulint eksempel for å illustrere for «A» at også gutter kan vise omsorg for hverandre. Det virket som at han ønsket å understreke at omsorg menn imellom kan være heteroseksuelt, ved å referere til en typisk mandig aktivitet der en kan hjelpe kameraten, som igjen kan betraktes som omsorg. Omsorg som tradisjonelt blir sett på som feminint, balanseres dermed ut med den maskuline aktiviteten å skru, og med det kan en dermed unngå potensielt å få egen legning eller kjønnsidentitet «trukket i tvil».

Generelt fikk jeg et inntrykk av at det var viktig for flere av bygdeguttene å si at også de er følsomme, og begge guttegruppene konstaterte at de ikke kan vise følelser slik jenter kan. Bygdeguttene påpekte at det er fint å vise omsorg og følelser for kjærester og enkelte jenter som står de nær, og homofrykten lå som nevnt og ulmet i luften da det ble snakk om omsorg menn imellom. Guttene sa (ikke direkte) at det opplevdes som vanskelig og tabulagt å vise og håndtere følelser og omsorg, og især overfor andre gutter. At de viste det som så problematisk, er selvsagt relevant for deres frihet til å velge eller vurdere yrker som forbindes med omsorg eller nærkontakt. Det er naturligvis logisk å anta at de da syns yrker innen helsevesen eller frisør er vanskelig å forene med sin maskulinitet da disse yrkene innebærer enten å vise omsorg for andre, nærkontakt med andre, eller begge deler. Hva guttene selv sier om det å vise følelser og omsorg er i tråd med hva Seidler (1997) beskriver i forhold til den tradisjonelle maskuline identitet som har vært forbundet med det å være selvstendig og suksessfull. Historisk sett har det ikke vært stor aksept for intimitet, sårbarhet og det emosjonelle i den mannlige identitet, og siden oppveksten har mange gutter lært at følelser er noe feminint og «pysete», og noe de skal ta avstand fra. I tillegg til trusselen om å utforske egne følelser og «miste kontrollen», har det også vært en utbredt frykt og usikkerhet blant heteroseksuelle menn at andre skal se på en som homofil hvis en deler følelser med andre menn. Det å ha behov eller trenge noen andre, kan fremstå som skamfullt, særlig fremfor andre menn, og ofte har menn sagt at de eneste de kan snakke med er kvinner, ifølge Seidler. I kapittel 5, viste jeg til at enkelte grupper nevnte fotball og øl som det mandige å gjøre, og dette er også i tråd med hva Seidler hevder at er aksepterte for heteroseksuelle menn; nemlig å drikke alkohol eller å *gjøre* noe

Da jeg presenterte påstanden «jenter er mer følsomme enn gutter» til byggtene, var de nokså raskt enige i det. Det kom begrunnelser som at en ikke ofte ser gutter grine i løpet av en film som var litt romantisk, eller at jenter er mer dramatiske og uttrykker seg mer enn gutter. Da jeg spurte om gutter også er følsomme bare uten å uttrykke det så mye, bekreftet noen av dem det. Det er riktignok interessant at byggtene svarte ganske annerledes på påstanden «gutter har mye omsorg i seg». Her viste de en mer reflektert gjennomgang av påstanden, ved å argumentere med at det kommer an på person, hvilke venner en går med (at de kan påvirke) og at oppdragelse samt om foreldrene fulgte opp og brydde seg kan være utslagsgivende. Byggtene svarte dermed nokså stereotypisk på påstanden om at jenter er mer følsomme enn gutter, mens det ble gitt mer reflekterte svar på om gutter har mye omsorg i seg. Flere byggtene enn bygdegutter hevdet at jenter generelt er mer følsomme enn gutter.

6.4.3 Jenter på verkstedet: en trussel mot heteroseksualiteten?

Selv om gruppene, og helst jentegruppene, kunne stille spørsmål ved jenter i mannstradisjonelle yrker og deres (eventuelt manglende) femininitet, var det ingen grupper som stilte spørsmålstegn ved jenters heteroseksualitet i kjønnsutradisjonelt yrke. Guttegruppa fra bygda trakk riktignok en parallell mellom hvordan eventuelt jenter på deres mannsdominerte arbeidsplass kunne truet det heteroseksuelle fellesskapet på arbeidsplassen ved hjelp av noe så enkelt som en plakat:

D: (overlapping) tenk... tenk hvis de hadde hengt opp... menn-kalenderen

C: da hadde jeg revet den hardt ned

(utydelig snakk)

A: fytti katta... holdt på å spy da jeg så det... nei på (verksted) er det ei dame som er på... som er på delelageret... og hun hang opp en sånn gay-plakat...

C: æsj

(latter)

C: riv det ned og brenn det

A: (ler) holdt på å spy (guttegruppe bygda)

Denne samtalen forekom da guttegruppa snakket om at det er fint å få inn noen flere damer på jobb, men at de lurte på hvordan damene i så fall ville reagert på dame-kalenderen. Noen av deltakerne gir altså uttrykk for både å bli fysisk syke og at de ville brenne et bilde av en homofil mann. Ifølge Connell (2000) vil det være naturlig at gutter lærer maskulinitet ved aktivt å handle innenfor de krav som er å finne i de institusjonelle settingene, i tillegg til at det vil være sosiale relasjoner mellom ulike typer maskulinitet, der noen vil dominere mens andre er underordnet⁴. Hos bygdeguttene ville tydeligvis det å ha en plakat på veggen av en homofil

⁴ Connells (2000) betraktninger om (fire) maskuliniteter som plassert i relasjon til hverandre i et hierarki der en maskulinitet er hegemonisk, mens en annen er underordnet, er omdiskutert. Den hegemoniske maskuliniteten er den som har den ledende posisjonen i det sosiale system, ved å være betraktet som det mannlige idealet. En underordnet maskulinitetsposisjon, hevder Connell at er inntatt av homofile menn, som plasseres på bunnen av menns kjønns hierarki. Ikke bare homofili, men også femininitet («pingle», «mammass gullgutt»), vil utgjøre en underordnet maskulinitet. Lorentzen (2006) kritiserer riktignok at Connells maskulinitetskategorier ikke kan passe alle menn.

mann, bryte med bildet av den mannsdominerte arbeidsplassen som et sted der en dyrker heteroseksualiteten og mannsidealet og tar avstand til homofili.

6.4.4 Gutter har omsorg i seg under spesielle omstendigheter

Da jeg snakket med jentene fra byen om hvorfor de tenkte at det var så få gutter i helseyrker, nevnte de blant annet at det nok ikke er noe kult for gutter å være i slike yrker og at gutter vil vise mer muskler, i tillegg til at det kanskje er vanskeligere for menn å vise følelser, sympati og empati. De ga samtidig inntrykk av at det var positivt med menn i helseyrker blant annet fordi de da ville få høyere lønn som ei av jentene sa, og at de da ville «komme litt mer ned på jorda» som ei annen la til. Da jeg viste byjentene et bilde av en mannlig sykepleier ble det også nevnt av en deltaker at det stod det stor respekt av. Det viste seg litt utover i samtalen med byjentene å komme frem flere og mer stereotypiske betraktninger rundt gutter og omsorg, da jeg presenterte påstanden «gutter har mye omsorg i seg». Jentene svarte først både ja og nei, før de fortsatte:

E: jo... eller... kommer an på alderen

GL: å... er det unge eller eldre som har mest?

E: over 20

F: (overlapping) folk som har fått barn

E: eller... har hatt mange mindre søsken for eksempel

A: de som har opplevd litt

C: ikke enebarn (jentegruppe fra byen)

Byjentene er altså på en tid i samtalen positive til menn i omsorgsykker der det tross alt er en forutsetning å være omsorgsfulle, mens deres bilde av den omsorgsfulle gutt senere blir motarbeidet av spesifikke forklaringer på årsaker som kan føre til at gutter blir omsorgsfulle. Omsorg er altså ikke noe de i dette tilfellet ser på som naturlig i gutter, men heller noe som kan vekkes til liv i en spesiell livssituasjon eller omstendighet. Dette kan stemme overens med hva Dahle (2005) viser til i studier av mannlige sykepleieres erfaringer; at deres bidrag i omsorg blir devaluert av kvinnelig kollegaer, at de opplevde å bli ansett av kvinner som å mange relevant kompetanse, i tillegg til at kvinnene selv mente å kunne definere omsorgens

innhold og natur. Jentegruppa fra byen skilte seg dermed ut fra de andre tre gruppene som til sammenligning sa at gutter er omsorgsfulle, men at sosiale betingelser nok avgjør i hvor stor grad de tillates, ønsker eller klarer å vise det. Jeg vil likevel få med at jentegruppa fra byen svarte noe annerledes ved påstanden «jenter er mer følsomme enn gutter», der samtlige sa at gutter legger lokk på det og går hjem og slår i veggen, mens «vi griner på stedet». Altså svarte de også her stereotypisk, mens de samtidig fikk med seg at også gutter gjerne har følelser i seg. Jeg merket meg dermed at også spørsmålsformulering kunne ha betydning for hva slags informasjon gruppene ga meg. Likevel virket det som om jentegruppene generelt syntes det var mer morsomt eller rart å tenke på gutter som omsorgsfulle enn guttene selv syntes, da jentegruppene lo mer (bygdejentene) eller viste mer skepsis (byjentene) enn guttene selv da temaet kom opp.

6.5 Oppsummering

Innledningsvis i dette kapittelet presenterte jeg noen av gruppenes fortellinger om folk de anså som umandige eller ukvinnelige, enten på bakgrunn av å ha valgt et kjønnsutradisjonelt yrke, eller det å utfordre eksisterende normer for utseendemessig iscenesettelse, noe gruppene viste negative reaksjoner til. Andre ting som kom frem i dette kapittelet, var at gruppene uttrykket det som problematisk å skulle tre inn i yrker utradisjonelle for sitt kjønn. Noen av jentene vurderte hvorvidt et mannstradisjonelt yrke kunne passe inn i deres forestillinger av å jobbe med stor mage (graviditet) i tillegg til at det viste seg at noen jenter også tok hensyn til hvor deltidsvennlig et yrke var, samt at en ikke behøvet å være lenge borte fra familien. Andre barrierer som viste seg som åpenbare, var det å skuffe foreldre. Jentegruppa fra bygda diskuterte særlig hvor sjokkert mor ville blitt dersom de hadde valgt et «mannsyrke». Guttegruppene hadde også tendenser til å nevne at foreldre ville nekta de å velge utradisjonelt, eller til og med kasta de ut hjemmefra i tilfelle, noe de riktignok nevnte i en spøkefull tone. Guttegruppene la heller ikke skjul på at det å skulle foreta et kjønnsutradisjonelt valg var svært risikofullt i forhold til å bli latterliggjort av andre. Det å bli ansett som unormal fremstilte de som en trussel, og særlig hos bygdeguttene viste det seg en frykt for å bli ansett som homofil ved et potensielt utradisjonelt valg. Spesielt problematisk kom det frem at nærkontakt menn imellom vil være, i tillegg til det å bli ansett som femi eller soss.

7 Strukturelle føringer på kjønn

I dette kapitlet vil jeg få frem gruppedeltakernes tanker omkring kjønnes rollefordeling og eventuelle maktposisjon, både i forbindelse med et familieliv og yrkesliv. Jeg har i tillegg tatt med en egen del der jenters evner i mannstradisjonelle yrker blir diskutert, da dette kom opp som et sentralt tema i flere grupper. I bunn og grunn var noe av hensikten min i samtalen med gruppene å finne ut av om de anså tradisjonell arbeidsdeling i familie og jobb-sammenheng som retningsgivende, og om eventuelt ulikt arbeid menn og kvinner gjør vurderes som viktigere enn det andre.

7.1 I familien

I samtalen mine med gruppene var noe av hensikten min å få frem hva slags betingelser deltakerne la til grunn i forventninger til rollefordeling i et hjem. Dette ville jeg få frem hovedsakelig via påstander omkring familieliv, og om hvem som er forsørger, hvem som passer best til å ta seg av barn og så videre.

7.1.1 «damene kan jo ikke bare slappe av»

På enkelte temaer var deltakerne i gruppene moderne i sine syn på kjønn og likestilling («det bør være likt»), mens de samme deltakerne i neste samtaleemne kunne uttrykke tradisjonelle synspunkt med forslag om kjønnsdelte oppgaver. Meninger ble foreslått, irttesatt og sådd tvil om, og meningene kunne også forandre seg deretter. Da byguttene diskuterte påstanden «menn bør forsørge familien sin», innledet noen av deltakerne med å sammenligne hva som var vanlig før (mannen jobbet og kvinnen var hjemme og passet barn) med hva de anså som vanlig i dag (begge jobber og tjener penger). Da jeg fulgte opp dette med å spørre om de synt det burde være likt med forsørgeransvar, kom det noen tvilende svar («njaa») i tillegg til at deltaker «E» ga uttrykk for at kvinner skal være hjemme og vaske, mens menn jobber. Måten han sa dette på, og det at han flirte noe innimellom, gjorde at troverdigheten i det han sa ikke var så solid, men det kan likevel være at han stod inne for det fullt og helt, og bare ble litt brydd over å si det høyt. Vi kan se på hva enkelte av de andreguttene fra byen videre svarte i spørsmålet om menn bør forsørge familien sin:

B: det er jo nokså likt men... av og til er det kanskje menn siden de orker å jobbe mer liksom kanskje... men det burde jo egentlig være likt

GL: ok... er det noen grunn til at det burde være likt?

D: damer skal jo ikke bare få lov til å slappe av hele tiden

A: du jobber og de bruker pengene dine (spøkefull tone)

D: de er ute og shopper og du jobber for å tjene inn igjen det (spøkefull tone)

A: det føler jeg blir feil

D: (overlapping) dårlig kombinasjon

A: at du deler på ting det syns jeg er viktig (gutter fra by)

Selv om «D» er blant de som innledningsvis uttrykker skepsis til at en bør være femti-femti om forsørgeransvar i familien, ser han ut til å endre noe mening i tråd med at «A» tydelig gir uttrykk for at det bør være likt. Når jeg i tillegg spør hvorfor det bør være likt, besvarer han og «A» sammen hvorfor. Om enn noe spøkefullt, konstaterer de at kvinner tross alt ikke bare kan leve det gode liv og bruke penger som mannen tjener inn. «B» på den andre siden, hevder at det jo i utgangspunktet bør være likt, men at menn muligens «orke» å jobbe litt mer enn kvinner gjør. Hvorfor kvinner ofte jobber noe mindre enn menn, kan ha mange årsaker, og ofte vil det nok ikke handle om at de orker mindre, men heller om normer, tradisjonell rollefordeling eller menns høyere lønnsinntekt. Også guttene fra byga vekslet mellom å reflektere over hvordan det var før og hvordan de ser at det er vanlig i dag. Da de på et tidspunkt diskuterte et bilde av en kvinnelig Rimi-ansatt, var det for eksempel en av deltakerne («D») som foreslo at det er en jobb som passer best til kvinner fordi mannen skal ha en litt ordentlig jobb og tjene gode penger siden kvinnen skal «leve på han igjen». Han blir imidlertid konfrontert av flere av de andre deltakerne som gir uttrykk for at de syns det blir feil og at de heller syns det er naturlig at begge skal ha en «ordentlig» jobb.

Senere i gruppesamtalen når bygdeguttene diskuterer forsørgeransvar i en familie, presiserer «D» at han føler det er vanlig at ansvar fordeles likt i dag, men at det før var vanlig at mannen jobbet og at kvinnen var hjemme og laget mat og passet barn. Han ga dermed uttrykk for noe ulike holdninger på ulike steder i samtalen. Flere av de andre bygdeguttene uttrykket enighet i at dette er noe som bør være likt. Jeg opplevde det dermed som at alle gruppene vekslet litt mellom å reflektere over hvordan familierollene var før og hva de har observert at er vanlig i dag. Selv om flertallet i guttegruppene hovedsakelig var nokså innstilte på at en bør dele på

ting og at arbeidsfordeling egentlig burde være likt, vekslet uttalelser mellom å støtte opp om både det tradisjonelle og det moderne.

7.1.2 «har jo alltid vært sånn at pappaen jobbet og mammaen var hjemme»

Deltakere i guttegruppene vekslet altså mellom å tenke moderne og tradisjonelt i forhold til familiens rollefordeling. Jentene fra byen var derimot ei gruppe som bestod av deltakere som virket nokså enige om at «hvordan det alltid har vært», var en legitim grunn til kjønnsdelte oppgaver i en familie. Da jeg spurte dem om menn bør forsørge familien sin, var flere av byjentene tydelige på at det var helt nødvendig og naturlig. Begrunnelsene de ga for dette, var at menn må kunne klare å betale når kvinnene har mammapermisjon, og at det jo alltid har vært sånn at mammaen var hjemme og passet på ungene mens faren var ute og jobbet. Ingen protesterte på dette. Til tross for at byjentene var tydelige på at de syns det var naturlig med en slik rollefordeling med mannen som forsørger, la samtlige av dem også til at de ønsket å være selvstendige og tjene egne penger i tilfelle skilsmisse og faren for ikke å ha noe å leve for selv. De ga dermed uttrykk for en tradisjonell familiestruktur som retningsgivende, men tok i betraktning trusselen om å stå igjen med «ingenting» ved skilsmisse.

Bygdejentene var også inne på de samme tankene som byjentene om hva som er tradisjonell rollefordeling. Samtidig som bygdejentene ga uttrykk for at de syns det var naturlig at menn forsørger familien sin, mente flere av dem også i en annen diskusjon at kvinner og menn er like gode til å ta seg av barn, og dette anså jeg det dermed som nødvendig å konfrontere de med:

GL: men hvorfor tenker dere at det er mest naturlig at damer er hjemme og menn forsørger familien da? (hvis menn og kvinner er like gode til å ta seg av barn)

?: sånn er det bare

D: det er liksom bare sånn

F: mennene tjener bedre

C: jeg syns ikke det skal være sånn

F: ville du heller vært ute og jobbet så skulle mannen sittede hjemme? (ser på «C»)

C: trenger det å være noen som sitter hjemme? (jenter fra bygd)

Til å begynne med gir enkelte uttrykk for naturligheten over hvordan det «er», mens andre igjen protesterer på det og tar avstand til at de ønsker å ha det slik selv. Det er som nevnt

grunn til å tro at rollefordeling i familien legges til rette nettopp på grunn av tradisjoner og menns høyere lønn, og at dette ikke alltid nødvendigvis er det ønskelig for alle parter, noe en deltakere indikerer Samtalen fortsetter med forhandlinger, før den ender med at to deltakere går i spissen for at både kvinnen og mannen må kunne ha ganske like jobber uten at noen trenger «å sitte hjemme». «F» erkjenner avslutningsvis at det er en mulighet. Da jeg imidlertid spurte bygdejentene om de kunne se for seg en utradisjonell rollefordeling der kvinnen jobber og mannen sitter hjemme, virket dette som om det var langt mer utfordrende:

GL: men hadde det vært litt rart hvis damer hadde forsørget familien?

E: ja og mannen hadde vært hjemme

D: ja

E: det hadde vært rart

A: ja det hadde jo for så vidt det men (jentegruppe fra bygd)

Det jentene reflekterer over og sier, er i tråd med normen om at kvinner først og fremst er mor fremfor karrierekvinner, og omvendt med menn. Mens byjentene er nokså enige i at tradisjonell rollefordeling etter deres synspunkt er naturlig, vekket dette noen protester da det kom opp som tema hos bygdejentene. Selv om samtlige bygdejenter var innstilte på et «likestilt» familieliv, var det riktignok ikke så likestilt at de synes det hadde vært naturlig med en hjemmeværende mann og en arbeidende kvinne.

7.1.3 Å ta seg av barn

Ved å presentere påstanden «damer og menn er like gode til å ta seg av barn», var jeg også ute etter hva slags tanker jentene og guttene fra byen og bygda gjorde seg her, og om det var noen de anså som mer naturlig anlagt for slike oppgaver. Mens både jentegruppa- og guttegruppa fra bygda diskuterte at det kommer helt an på personene, diskuterte gruppene fra byen annerledes. At kvinner er nøye og menn mer slurvete, var noe byguttene uttrykket som sentralt også i forhold til barn, med henvisninger til at kvinner «duller» og «skal kle på ditt og datt», mens menn er mer slik at «ja vi tar noe i skuffen».

Byjentene var inne på noe av det samme som byguttene i forhold til det å være nøye eller slurvete:

GL: «damer og menn er like gode til å ta seg av barn»

C: ja

E: ja

D: nei... det ligger mye mer naturlig hos en kvinne

C: det gjør jo ikke det

D: hvorf... selvfølgelig gjør det det (hever stemmen)

F: (overlapping) de tenker ikke på alt

D: de tenker ikke på at... sånne småting... som at ungen løper løs og kan putte ting i munnen og svelge det liksom... men vi kan... så kanskje det der igjen at vi er litt for hysteriske igjen... at det er for... godt instinkt... holdt jeg på å si (jenter fra by)

Mens to i gruppa gir uttrykk for at de syns menn og kvinner er like gode til å ta seg av barn, er «D» uenig og begrunner det med det naturlige og instinktive i kvinne-barn-relasjonen. Senere i samtalen begrunner «C» hvorfor hun syns menn og kvinner er like flinke med at hun selv har skilte foreldre, og at hun da ser at ingen av foreldrene er dårligere enn den andre. «D» bekrefter dermed dette argumentet, og det virker på dette tidspunktet som om byjentene blir enige om at hvis en *må* ta ansvar helt alene, kan det vise seg at også fedre kan ta godt vare på barn. Både jentene og guttene fra byen plasserte dermed hovedansvaret i første rekke på kvinner. Det er lett å forstå hvorfor bygruppene diskuterer som de gjør, i og med at de en stort sett ser utøver offentlig omsorg i Norge i dag, fortsatt er kvinner. Eksempelvis er kvinner i majoritet av ansatte i barnehager og barneskoler, og det en utbredt forståelse at kvinner har et eget morsinstinkt.

Selv om begge bygruppene diskuterer hvorvidt kvinner egner seg best, er det likevel interessant at begge bygdegruppene virket nokså enige i at det er «ett fett» hvem som er hjemme med barn, og at det kommer an på person, og ikke kjønn, hvem som egner seg best til å ta seg av barn. Jeg vil i forlengelse av det presentere i følgende kapittel hvordan bygdeguttene i spørsmål om barneoppdragelse, trakk inn fars betydning for eget yrkesvalg.

7.1.3.1 «en mekanikersønn vil jo lære ungen opp til å bli som han selv»

Som nevnt tidligere, sa denne guttene fra bygda i likhet med bygdejentene at det er «ett fett» om kvinner eller menn tar seg av barn. I denne diskusjonen åpenbarte det seg samtidig et hensyn hos bygdeguttene til å «ordne opp etter gamlingen». Dette kom frem idet en deltaker forklarte at hvis en mann er mekaniker og har en sønn, så vil han jo alltid lære ungen opp til

å bli som han selv. Jeg fant det dermed naturlig å spørre gruppa om deres fedre jobbet med noe av det samme som de selv, og hele gruppa bekreftet det (praktisk arbeid), før noen yrker ble nevnt. Et relativt interessant poeng ved dette, er at hensyn til far/foreldre i eget yrkesvalg ikke tidligere ble nevnt av bygdegruppa idet jeg spurte de om årsaker til at de valgte den aktuelle yrkesveien. De ga på andre tidspunkt opp årsaker som god lønn, interesser eller «har alltid drevet med slikt», som jo er nokså standard svar fra gutter i begrunnelse av yrkesvalg eller fremtidsvisjoner (Nielsen & Rudberg, 1989; Bæck 2006). Da jeg også tidligere spurte de samme guttene om hvorfor de tror at det er så få jenter som velger mannstradisjonelle yrker, svarte den deltakeren som ga seg ut til å være en av de mest dominerende i gruppa, at jenter jo vil gå der alle venninnene går, altså at de har mer behov for å tilpasse seg. Ingen i denne gruppa nevnte på det tidspunkt at de selv ville velge det som kameratene valgte, eller at de direkte «tok hensyn» til noen andre i valget sitt. Det kom altså mer frem i diskusjon om barneoppdragelse og far-sønn-forholdet at bygdeguttene uttrykket det nærmest som et ansvar å «fikse opp etter far» Det å gå i fars fotspor ble ikke fremstilt som noe negativt i gruppa, men virket heller som om ble fremstilt med selvfølgelighet. Mor ble aldri nevnt i forbindelse med guttenes yrkesvalg, men gutter fra begge gruppene nevnte at de hadde vært med pappa og hjulpet han fra de var små, slik at en kunne forstå det som om de nærmest var blitt sosialisert inn i egen yrkesrolle.

7.1.4 «de har mer støv på hjernen enn menn»

Kjønnsloadede yrkestitler var noe gruppene av seg selv tok opp som enten indirekte eller direkte problematisk eller retningsgivende for yrkesvalg. Blant annet viste begge jentegruppene usikkerhet omkring uttalelse av yrkestittel da de snakket om en kvinnelig brannbetjent (og endte med å si brannmann), mens noen påpekte direkte yrkestitler som en kjønnet veileder, og det gjaldt særlig guttene fra byen. En av deltakerne fra byen kommenterte at hvem yrker passer for ligger jo i ordet, slik som brannmann og postmann og la til at «damer kan ikke være mann... går ikke». En annen deltaker bekreftet at slike yrker med kjønnsloadet yrkestittel var de yrkene det var mest unormalt å se begge kjønn i, og to deltakere til kommenterte at det er særlig merkelig med en mann som er «vaskedame» og driver og går rundt og vasker. Det at ord som «han» og «hun» legger føringer for atferd i dagliglivet, er noe Bronwyn Davies (2003) mener skjer fordi våre språklige praksiser tillater det. «Hun» og «han» og «mann» og «kvinne» er ord som hører sammen i en motsetningsfull pakke som

består av enten eller, og hun mener at en med denne motsetningsfulle tankegangen konstruerer en mannlig og en kvinnelig væremåte.

Renholdsarbeider var et yrkes som for gruppene fremstod som svært kjønnnet, og alle gruppene bekreftet at de ikke syns vasking er for (etnisk norske) menn. Jeg vil i dette kapitlet spinne noe videre på dette i forbindelse med renhold i hjemmet. Samtlige i guttegruppa fra byen begrunnet det at vasking er for damer, med at det å vaske er noe damene «skal være hjemme og gjøre» (deltaker «E»), mens en annen la til at damer har mer støv på hjernen enn menn. At kvinner er nøye, og at menn er slurvete, var også noe disse guttene flere ganger tok opp som en forskjell mellom kjønnene, og det kom særlig frem i tilknytning til hjemmet, rydding, renslighet og interiør. Det at de anså kvinner som med en sterkere tilknytning til hjemmet, kom også frem da deltakerne diskuterte hvilket kjønn som passer best til å være sjef i yrkessammenheng. Guttene fra byen uttrykket da enighet om at menn egner seg best og begrunnet det med egenskaper, mens en deltaker avslutningsvis la til at «kvinnene i hvert fall er sjefene hjemme».

Da bygdejentene diskuterte renholdyrket og vasking, ga også disse beskjed om at dette var en jobb de forbandt med kvinner, både norske og utenlandske. Da jeg spurte de om det er noen grunn til at ikke menn i like stor grad jobber som renholdspersonale, ga de uttrykk både for ikke å vite, at mennene tror at de ikke får til å vaske, eller at det ikke er et godt nok yrke for menn («de måtte sunket lavt»). At menn bør være noe overordnet kvinner, kom dermed litt frem i gruppenes tolkninger av vasking som «ikke godt nok» for menn. Ifølge Statistisk Sentralbyrå (2012) og Tidsbruksundersøkelsen for 2010 er det slik at fra 1971 og til 2010 så har menns bidrag i husholdsarbeid, slik som husarbeid, vedlikeholdsarbeid, handling av varer og omsorgsarbeid, økt med en gjennomsnittstid på omtrent tre kvarter, mens kvinnenes gjennomsnittstid har sunket med over to timer. Likevel viser statistikken at kvinner fortsatt er de som utfører mest husholdarbeid. I samme periode er det målt at husarbeid, slik som oppvask, rengjøring og matlaging, har gått ned blant kvinner, men det likevel er kvinner som gjør omtrent alle typer husarbeid, i tillegg til at jenter i større grad enn gutter gjør husarbeid.

7.2 På jobb

Når en ser rundt seg i samfunnet hvilket kjønn som er plassert hvor, så er det åpenbart at det i mange tilfeller er et system i dette. Hvis en vil forstå kjønnsforskjeller i utdannings- og yrkesvalg, må en ifølge Bæck (2006) utforske prosesser knyttet til kjønnskonstruksjon både i forbindelse med familie og utdanningssystem. De sosiale relasjoner og autoritetsstrukturer barn erfarer i sin sosialiseringssprosess, vil gjenspeile de som allerede finnes i fremtidige arbeidsplasser. Jeg vil i de neste avsnittene vise hva slags meninger gruppene delte omkring kjønnsroller- og forskjeller i arbeidsliv.

7.2.1 «Det er jo naturlig at menn er sjef»

Med bakgrunn i statistikk og undersøkelser jeg tidligere har lest der det kommer frem at gutter er mer opptatte av status og makt (Rossow 2003, Bæck 2006), var jeg også interessert i å komme litt nærmere inn på dette i gruppesamtalene. Jeg opplevde det at gruppene ga uttrykk for at de synes det er vanlig at menn er sjef, om enn på ulike måter og med ulike begrunnelser. Årsakene to av byjentene ga for at menn generelt egner seg best til å være sjef, var at de er mer overhoder og automatisk har mer ansvar siden de er menn, og i tillegg det at de vil kunne ha et forsørgeransvar for en familie. Menn ble også beskrevet som generelt mer ansvarsbevisste og dominerende i forbindelse med hvorfor det er naturlig at de er sjef, men det ble lagt til av en deltaker i jentegruppen fra byen at det kan komme an på personen.

Byguttene virket nokså enige om at menn egner seg best til å være sjef. Da vi kom inn på temaet, kom det kontant fra den deltakeren («E») som stakk seg ut i denne gruppa som tydelig konservativ, at menn skal være sjef og sånn er det bare. Jeg fulgte det dermed opp:

GL: hvorfor tenker du menn er bedre sjefer?

E: nei det vet jeg ikke... det er bare... sånn er det

GL: ja tenker du menn har noen bedre sjefeegenskaper eller sånn... lederegenskaper?

D: (bryter inn) tør å si hva du mener... litt strengere

En ser at «E» til å begynne med ikke har noen begrunnelser for hvorfor han så umiddelbart tenker at menn egner seg best som sjef. «D» foreslår så at menn tør å si hva de mener, og «E» begynner etter hvert å argumentere nokså likt:

E: damene skal liksom spise rundt grøten... mens menn bare

A: (overlapping) går rett oppi

GL: menn er direkte og jenter er litt mer...

D: forsiktige

A: ja

E: «hvis... om... at... dersom»... (gutter fra by)

Det er flere steder i samtalen med guttene fra byen, at det kommer frem ulike og stereotypiske karakteristikk av jenter som står litt i motsetning til hverandre. Ett sted i samtalen trekker de frem at jenter alltid skal diskutere og ha rett, et annet sted diskuterer de at kvinner er strenge og nøye, mens de her diskuterer at kvinner er mer forsiktige og «spiser rundt grøten». Det er riktignok ikke rart at guttene diskuterer dette, og forsøker å forklare hvorfor menn egentlig er de som passer best som sjef. Dersom en ser rundt seg hvem som besitter sjefs- og toppstillinger i Norge, så er det ingen tvil om at mannsdominansen er markert. Da Skjeie og Teigen (2003) kartla hvordan toppstillinger i Norge er fordelt mellom menn og kvinner, så de at mannsdominansen er så godt som total på en del elitenivå slik som politi- og påtalemyndighet, rettsvesen, forsvar, politikk, kirke og så videre. Det er dermed langt ifra en jevn fordeling av sjefsstillinger, og slik sett er kvinnelige sjefer heller unntaket enn regelen. Det blir stadig forsøkt å forklare hvorfor det er slik, og begrunnelsene kan variere, men en ser gjerne at det handler om kvinners manglende kompetanse eller generelle (naturlige eller sosialt lærte) egenskaper.

Også bygdejentene diskuterte de ulike arbeidsoppgaver- og posisjoner de mente at det er mest naturlig at menn og kvinner finnes i. Dette er blant det de svarte da jeg spurte de om hvilke yrker det eventuelt er mest naturlig at menn er sjef i:

F: viktige ting... sånn

E: sånn viktige... som de kan liksom (ler)

A: men jeg føler mer for eksempel jenter kan være sjef på sånn... butikker og sånn

D: (overlapping) butikker

A: mens gutter er mer #

E: kjøkkensjef

C: (overlapping) mens guttene er sjef for hele bedriften

A: ja

B: mm

GL: er det noen steder det er mest naturlig at damer er sjef... utenom butikker?

F: barnehage kanskje

Flere: mm

C: gamlehjem

Det jentene svarer som mest naturlig for menn og kvinner, er i tråd med tradisjonell arbeidsdeling og kanskje ikke så overraskende, men det er likevel en tankevekker at de nevner menn som sjef for «de viktige tingene» som det naturlige, og at de anser det som vanlig at kvinner kan være sjef noen steder (især i kvinnedominerte bransjer), men at menn er sjef for «hele bedriften» igjen. De uttrykker altså mannens overordnede posisjon i makthierarkiet som rimelig naturlig. Hva angår makt og ideen om hva det innebærer å være kvinne, hevder Davies (2003) at det er noe som fundamentalt sett står i kontrast til hverandre. Hun viser til idealismen om at det er noe umoralsk over det å være kvinne og ønske seg makt, og at det kan true den sosiale ordenen. Å ønske seg makt mener hun at anses som noe mannlig. Da bygdejentene videre diskuterte det med å være sjef, nevnte noen av deltakerne en mann de visste om som var sjef for et gamlehjem, og samtlige sa at de synes det var litt rart og unaturlig. De trakk så inn sin mannlige helsefaglærer i diskusjonen, og la til at en «sånn som han» heller hadde passet til å være sjef på et gamlehjem. De har tidligere beskrevet han som umandig og noe ynkelig, og som Kimmel (2004) hevder, så blir menn i typiske dameyrker ofte karakterisert på stereotypisk vis, slik som å bli kalt pyse, femi eller lignende.

I forbindelse med diskusjon av påstanden «det er mer naturlig at menn er sjef enn at damer er det», var flere av guttene fra bygda først og fremst opptatte av om jeg mente i bedrifter eller i hjemmet. Den ene deltakeren spurte spøkefullt sidemannen sin om «hvem som bestemte hjemme hos han», mens to andre deltakere uttrykket dette:

E: tenk hvis det er et kvinnfolk som starter et firma så er det jo hun som er sjefen

D: kommer litt an på yrke kanskje...i anlegg så er det ofte menn som er sjef... men i frisørsalonger og sånt... kafè kanskje... så er det damer

Det at en kvinne er sjef, viser seg altså som ganske rart for enkelte deltakere, og ingen av gruppene jeg snakket med, svarte at de synes det var vanlig at kvinner er sjefer, med unntak av i noen begrensede (kvinnedominerte) bransjer. Det med kjønnetes status, makt og inntekt i de ulike bransjene er noe jeg kommer nærmere inn på i neste avsnitt.

7.2.2 «på gamlehjemmene heller de ansatte kaffe og slapper av»

Da jeg spurte gruppene om de synes at det er naturlig at menn og kvinner tjener like mye, svarte et par av deltakerne fra guttegruppa i byen at de burde det hvis de har samme jobb, mens resten ikke sa noe. Fem av deltakerne i jentegruppa fra byen, uttrykket enighet om at det *burde* vært naturlig, men at det ikke er det. Begrunnelsen som ble gitt for at det er mer naturlig at menn tjener bedre, var at det alltid har vært sånn. Også jentegruppa fra bygda var opptatt av at det ikke er naturlig, men at det burde vært det, og de la til at de synes kvinner i helseyrker er underbetalte i alt de gjør, og henviste til en gutt i en typisk mannsjobb som «kun» har fagbrev, lett tjener mer enn ei jente i kvinnetradisjonell jobb med universitetsutdannelse. Begge jentegruppene syntet altså at det var vanlig at menn tjener mer enn kvinner, mens flere jenter protesterte på at det bør være slik. Da jeg snakket med guttegruppa fra bygda, uttrykket to av deltakerne at de synes det er naturlig at kvinner og menn tjener like mye, mens tre av deltakerne sa nei. Jeg innser imidlertid at svarene deltakerne har gitt, antakeligvis har vært med forskjellige tanker i bakgrunn; menn og kvinner pleier å tjene like mye, menn og kvinner bør tjene like mye, eller kvinner og menn bør tjene like mye hvis de har helt lik jobb. Samtlige av guttene fra bygda påpekte imidlertid at veldig mange jenter som jobber i typiske kvinneyrker, åpenbart ikke tjener like mye som menn i typiske mannsyrker, og jeg benyttet dermed muligheten til å utforske deres holdninger til dette nærmere:

GL: ja synes dere de som jobber på gamlehjem eller frisør... burde tjene like mye som en elektriker?

Flere: neei

A: det er ikke like... du trenger ikke like...

B: (overlapping) du risiker mer som elektriker

D: (overlapping) egentlig så er du bare med de og passer på de... du sitter bare og slapper av og prater litt med de og...

C: heller litt kaffe og...

A: men det er jo en jobb det også

D: det er en jobb

B: (overlapping) noen må gjøre det

D: (overlapping) men du gjør ikke noe sånn som en mekaniker som kanskje må skru natt og dag for å få anlegget i gang igjen (guttegruppe fra bygd)

Noen i gruppa uttrykker at de som har jobb på gamlehjem egentlig ikke jobber, mens en elektriker risiker mer, er produktiv og kanskje må skru dag og natt for å få anlegget i gang

igjen. I realiteten må en elektriker naturligvis ikke skru dag og natt, og hvor krevende en elektrikers jobb er blir dermed overdrevet. Det er ganske interessant at de overdriver elektrikerens krevende jobb, med tanke på at disse guttene ikke er elektrikere selv. Jobben de nevner at gjøres på gamle hjem, blir derimot undervurdert til å innebære vanlige og avslappede sysler. I realiteten er det mange tøffe tak og løft innen omsorgsyrkene med brukere som trenger hjelp, samt turnusarbeid der mange ansatte faktisk jobber «natt og dag» til tider. Likevel resonnerer noen av gruppedeltakerne seg frem til at elektrikerens skal tjene mer på bakgrunn av de nevnte argumentene. Det at kvinner «ikke egentlig jobber» er en forståelse Davies (2003b) mener at er utbredt, så lenge en anser kjønnsdelte oppgaver som motsetningsfulle, der kvinner tilhører den huslige sfæren og menn den offentlige. Hun viser til en samtale med skolegutten Zac som forklarer henne hvordan han og hans mor er vidt forskjellige, der hun er «det andre», mens han identifiserer seg med far, som egentlig ikke er så mye til stede i hjemmet. I denne samtalen påpeker Zac at mor ikke egentlig jobber, men at hun «hjelper til» hjemme, mens far er den som gjør det aktive arbeidet med å jobbe utenfor hjemme og tjene penger. Om denne samtalen kan sammenlignes med det bygdegruppen sier, kan diskuteres, men det er ingen tvil i at det er noen fellestrekk i det guttene sier med det som kommer frem i historien om Zac, nemlig det å anse kvinnes tradisjonelle arbeidsoppgaver som ikke egentlig arbeid. Jeg vil i det neste kapittelet se nærmere på noen gruppers synspunkt på kjønnsdelte oppgaver.

7.2.3 «damene kan gjøre det administrative så bygger mannen»

Siden kjønn er et system både av klassifisering og identitet, samt en struktur av maktrelasjon, er det også slik at nesten ethvert samfunn har en kjønn måte å dele opp arbeid (Kimmel, 2004). Kjønnsdelt arbeid var noe flere grupper foreslo enten som det mest passende, eller som hva som er mest vanlig, og om enkelte yrker, uttrykket noen grupper også noen like synspunkt på hva slags kjønnsdeling som kan være mest fordelaktig.

For eksempel nevnte to av byjentene at det er en fin kombinasjon med en kvinne og en mann som jobber sammen i en ambulanse fordi en da får *begges synspunkter*, som bygger på en forståelse av at kjønnene komplementerer hverandre. Det med at en mann jobber sammen med kvinnen, ble også nevnt av en annen jentedeltaker fra bygruppa som fordelaktig, da hun begrunnet det med at kvinner har det med å bli litt oppskaka, mens menn kan holde seg mer rolige og tenke klart. Det er i tråd med tanken om at kvinner styres av intuisjon og følelser,

mens menn er logiske og rasjonelle (Thurèn og Sundman, 1997), og gjenspeiler også byjentenes meninger om kvinner som psykisk svakere (kapittel 5). Byjentene var ikke de eneste som var inne på tanken om at det passer å ha en kvinne og en mann som jobber sammen i ambulansen. Også jentene fra bygda sa at de syns ambulanseryrket passet til «en av hver», slik at en kunne se ting fra begges sider, i tillegg til at kanskje en pasient ville foretrukket det ene eller det andre kjønnnet. Mens enkelte i guttegruppa fra byen påpekte at ambulansesjåfør muligens passet *litt bedre* til menn på grunn av menns fortrinn fysisk (bæring), sa to av guttedeltakerne fra bygda at det de anså som det vanlige, var at mannen kjører og at kvinnen er bak med pasienten. Det de sier, passer med de tradisjonelle forståelsene om kvinnen som omsorgsfull og den som tar vare på andre, mens mannen er mer «i action» og «viser muskler» ved å kjøre fort eller bære. Gruppene delte dermed opp det samme yrket (ambulansesjåfør) i noen feminine og maskuline oppgaver. Årsaken til at gruppene totalt hang seg mer opp i kjønnsdelte oppgaver, eller kjønn som noe relasjonelt, ved dette bildet enn andre, kan være fordi bildet viste to mannlige ambulansesjåførere. De andre bildene jeg viste til gruppene bestod av kun en kvinne eller en mann.

At noen grupper foreslo kjønnsdelte oppgaver, forekom imidlertid flere ganger. Da jeg viste bilde av en kvinnelig byggingeniør til guttegruppa fra byen, sa den ene deltakeren at byggingeniør nok er mer for menn, mens kjemiingeniør kan passe best for damer. Da jeg spurte hva en kjemiingeniør egentlig gjør, sukket han og ga uttrykk for ikke å vite, annet enn at det var om stoffer. Han oppga grunnen for at byggingeniør er mer for menn, med at fetteren jobbet som det, og at det ikke var vanlig med damer der. Også jentegruppa fra byen diskuterte bildet av den kvinnelige byggingeniøren og om hvorvidt hun kunne gjøre denne jobben, og et par av jentene foreslo at hun kunne gjøre det administrative og «styre på», men at de aldri ville sett for seg ei dame som stod og hamret i et bygg. Som tidligere nevnt betyr kjønnssegregering at kvinner og menn finnes i ulike jobber, industrier og hierarki på arbeidsplasser, og det begrunnes gjerne med at ulike posisjoner anses som mer passende for det ene eller det andre kjønnnet. Kjønnssegresjon i arbeidsmarkedet er så vanlig at det kan anses som naturlig og at kjønnene gjør det de fra naturens side kan best. Det har konsekvenser både for inntekt og erfaringer (Kimmel 2004)

7.2.4 «du har de kvinnelige lærerne på helsefagene og de mannlige lærerne på guttelinjene»

Når barn entrer klasserommet, og også før den tid, lærer de på hvilke måter en skal være gutt og jente. En ser rundt seg på skolen hvem som underviser i hva og hvordan de underviser, og i tillegg ser en hvordan skolen er organisert som institusjon (Kimmel, 2004). Deltakerne fra alle fire gruppene konstaterte også at det jo er slik at menn underviser på guttelinjene og at damer underviser på jentelinjene på yrkesfagene, da jeg spurte dem om det er noen fag de syns kvinner eller menn passer best til å undervise i. Jentegruppa fra bygda hadde riktignok en mannlige lærer som underviste i helsefag, men utover det fortalte gruppene hva de har observert rundt seg som de vanlige posisjonene menn og kvinner er plasserte i. Da guttegruppene fikk spørsmål om hva de hadde tenkt om de fikk noen kvinnelige lærere på «guttelinjene», var det noen som sa at det hadde vært litt rart, men at så lenge hun kunne gjøre jobben, så måtte det være greit. Deltakere fra byjentegruppa ga uttrykk for at de savnet mannlige lærere på helsefag, mens jeg tidligere har vist hvordan bygdejentegruppa har beskrevet sin mannlige klasseforstander. Alt i alt ga gruppene uttrykk for at de var fullstendig klar over hvor i systemet kvinnelige og mannlige lærere generelt havner. Det at en så tydelig kan observere hvilke kjønn som underviser på hvilke linjer, skal en ikke se bort ifra at er betydningsfullt for rekrutteringen til fagene. Det en ser rundt seg at menn og kvinner systematisk underviser i, vil naturligvis kunne sende signaler som bekrefter hvem faget egner seg til. Fagene kan også anses som å være i tråd med de tidligere nevnte tradisjonelle domenene som kjønnene har forholdt seg til, med mannen som en arbeider som produserer og oppnår resultater, mens kvinnen var knyttet til sfæren forbundet med omsorg (Thurèn og Sundman 1997).

Utover det at kvinnelige og mannlige lærere er plassert på hver sine linjer i yrkesfagene, var jeg interessert i hva slags tanker gruppene ellers gjorde seg om hvorvidt både menn og kvinner generelt egner seg til å undervise i alle fag. Deltakerne fra guttegruppene svarte at det kom helt an på hvor flink personen er til å undervise uavhengig av kjønn, selv om også en nevnte at han tidligere hadde hatt en kvinne i sløyd fordi skolen «ikke hadde råd til noe annet». Da jeg spurte jentegruppene om de syns ett kjønn passer bedre enn det andre til å undervise i ulike fag, diskuterte jentene fra bygda hva de anså menn som best i:

A: naturfag

Flere: mm

E: passer menn best til

GL: hvordan da tenker dere?

E: nei de er bare flinkest til det (ler)

D: de kan det... jeg vet ikke

GL: kan det bedre?

?: matte (jenter fra bygd)

En ser at jentene ikke helt vet hvorfor de tenker at menn passer best til å undervise i naturfag, men begrunner med at de bare er flinkest. Også enkelte byjenter nevner fag som mest egnet for menn, og mens en deltaker mener matte, engelsk og gym passer for menn å undervise i, med bekræftende nikk fra en annen, motsier en tredje deltaker dette med å foreslå at damer like gjerne kan undervise i matte og engelsk som en mann. Hva som anses som «mannlig» eller kvinnelig», tas ofte for gitt, og kjønnsforskjeller i egenskaper, stil eller evner er for mange noe naturlig (Bronwyn Davies, 2003a). I og med at naturfag og matte (real-fag) tradisjonelt har vært ansett som harde, maskuline fag, er det ikke rart at jentene assosierer disse fagene til det mannlige. Undersøkelser viser faktisk at gutter er mer positive enn jenter i sine vurderinger av mattekunnskaper, selv om karaktergrunnlaget er det samme. I språklige fag er det omvendt, der jentene har større tiltro til egne evner til tross for like karakterer som gutter. Dette betyr at jenter og gutter vurderer egne evner mer kjønnsstradisjonelt enn hva resultatene skulle tilsi, og nettopp mestringsfølelse vil kunne være en avgjørende faktor for faginteresse eller videre studievalg (St.Mld. 6, 2010-2011). Jeg vil legge til at selv om jentegruppene nevnte menn som bedre til å undervise i samtlige fag, var det ingen av gruppene som nevnte kvinner som best egnet til å undervise i noen fag (annet enn på «jentelinjene».

7.3 Jentenes evner i mannstradisjonelt yrke

Forestillingen om å ha flere jenter eller gutter i klassen, var noe alle gruppene diskuterte da jeg pratet med dem om å foreta kjønnsutradisjonelle yrkesvalg. Mens begge jentegruppene ga uttrykk for at de ønsket flere gutter i klassen, som de begrunnet med at ville blitt gøyere og stabilisert jentenes dramatendenser, ga guttene fra byen uttrykk for at de av samme årsak ikke ønsket noen jenter i klassen; jenters drama. Guttene fra bygda snakket positivt om det å få flere jenter inn i verkstedmiljøet. Mens gruppene i liten eller ingen grad diskuterte det

problematiske rundt om gutter kunne evnet like bra å gjøre en tradisjonell kvinnejobb, satte alle gruppene spørsmålstegn ved om jenter like bra kunne mestret en typisk mannsjobb.

7.3.1 «Det er bra med flere jenter på verkstedet... Men de kan ikke like mye»

Generelt nevnte jentegruppene at det kunne bli problematisk for dem å mestre kjønnsutradisjonelle yrker i forhold til selve arbeidsoppgavene og det å overbevise gutter om at de kan gjøre det like bra, noe jeg vil komme tilbake til i neste avsnitt. Interessant nok var det om jenter er flinke nok, også et tema hos guttene. Da jeg viste guttegruppa fra bygda et bilde av en kvinnelig mekaniker, sa de at de var positive til å få flere damer på verkstedet. Den ene deltakeren nevner også at han allerede har jobbet med kvinner, og at de var flinke. En annen deltaker spør om ikke det er flaut hvis de kan arbeidet mye bedre enn han, og førstnevnte deltaker bekrefter det, men forklarer videre sine erfaringer:

C: ja men de gjør jo det samme hele dagen... de har ikke sånn flere oppdrag de gjør den samme tingen hele dagen sånn som bytte register og...

A: å fysj

C: så de kan jo akkurat det de gjør

GL: har damene gjort litt annerledes ting da enn dere andre?

C: de damene som er der inne de... de har for eksempel... de gjør ikke sånn variert som de andre mekanikerne gjør der inne... de gjør bare det samme hele tiden

GL: litt enklere?

F: det er mye interiør

C: ikke kanskje enklere men bare det samme hele tiden... så de vet hva de skal gjøre

D: hvis du har gjort en ting ti ganger så vet du hvordan du skal gjøre det neste gang ikke vel... hvis du skal... den ganga da... så går det to år til neste gang du gjør det... så blir det verre å huske og... (gutter fra bygd)

Selv om deltaker «C» oppgir at jentene han har jobbet med er flinke, forenkler han samtiig kompetansen til de kvinnelige mekanikerne ved å påpeke at den begrenser seg. «D» støtter avslutningsvis opp om dette, og guttene påpeker dermed årsaker til at jentene i verkstedet er så flinke. Det at en jente skal kunne være flinkere enn dem selv, ligger i luften som noe litt rart, mens noen samtidig uttrykker positive holdninger til å jobbe med jenter.

Byguttene var inne på noe av det samme som bygdeguttene da de så bilde av en kvinnelig bilmekaniker. En av deltakerne fra byen nevnte at han tror det er flere jentemekanikere på

små personbiler enn på lastebil, mens det ble lagt til av en annen at det å være lastebilmekaniker er tyngre arbeid, at en er får mer erfaring av det, samt at det er lettere å komme ut i oljeindustrien slik at mulighetene er flere. I tillegg ble det nevnt av en deltaker at jenter egentlig ikke er skikkelig hekta på bil slik som gutter er, og at de egentlig ikke bryr seg så mye om bilen så lenge den er fin. Da jeg spurte om det dermed er mer tilfeldig hvor jentemekanikerne vil jobbe, bekreftet flere av deltakerne det. Selv om noen i guttegruppa fra byen jevnlig nevnte at alle må få gjøre hva de vil og at det er opp til en selv hva en vil jobbe med uavhengig av kjønn, så jeg likevel at de beskrev jentemekanikere som noe mindre målrettet enn gutter og ikke lidenskapelig opptatte av bil, men heller som opptatte av det estetiske rundt bilen («så lenge det er fin bil liksom»). Det er en velkjent myte at kvinner liker fine biler. Jeg opplevde dermed at guttegruppene i høy grad underdrev jenters interesse- og utviklingspotensial innen mekanikk, samtidig som det virket som om de opphøyet gutters kompetanse og anlegg for utvikling og variert arbeid. Ingen av guttene nevnte at kompetanse også gutter imellom, kunne variere.

7.3.2 «jeg hadde nok blitt sett på som den dumme»

Jenters kompetanse i mannsdominerte yrker var noe jentene selv kom inn på. Da jeg spurte gruppene om de kunne tenke seg noe som kunne være problematisk i forhold til det å velge utradisjonelt for sitt kjønn, svarte både byjentene og bygdejentene at det kunne bli problematisk at de kunne bli sett på som ikke like flinke som gutter. Mens noen av byjentene hevdet at en kunne få stempel på seg som dum hvis en kom inn på en mannsarbeidsplass som ei «berte med blondt hår», forhandlet bygdejentene om det kunne bli problematisk at en måtte ha bevist mer som jente i en slik jobb. Selv om enkelte av bygdejentene var uenige i at menn ville trodd dårligere om de, ga alle bygdejentene uttrykk for å være helt enige i at de ville blitt sett på som mindre kompetente dersom de skulle hatt høyere stillinger enn i en vanlig rørlegger- eller snekkerjobb i en mannsdominert bransje. Ifølge undersøkelser er det ikke typisk at kvinner stiger i gradene når de er i minoritet på arbeidsplasser. Det er tendenser til at menn vinner på det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet, ved at de innehar sjefsstillingene, både i de mannsdominerte- og i de kvinnedominerte bransjene (Kimmel, 2004). I tillegg til at jentene nevnte gutters skepsis til jenters evner, pekte enkelte byjenter også på hvordan folk generelt kunne stilt spørsmålsteget ved deres intensjon i yrkesvalget. Da vi begynte å snakke om det å være kvinnelig befal, sa en deltaker («C») at det virker kult, og at hun godt kunne

tenkt seg det. En annen deltaker («D») fulgte opp med å si «feltmadrass». Deltaker «C» la da til at en jo sikkert ville fått et rykte på seg hvis en er ei jente i militæret, og at det ville blitt litt sånn «jaja hvorfor skal du det... er det for å... ja...». Det å være kvinnelig befal ble i denne gruppa dermed koblet til seksualitet, og en risiko for at andre kunne betvilt en kvinnes intensjon ved et slikt valg.

Begge jentegruppene påpekte dermed at de kunne risikere å oppleve mindre respekt eller skepsis ved et utradisjonelt yrkesvalg for sitt kjønn. Det bekrefter også noe av det guttene sa, ved at enkelte gutter syns det kunne vært flaut med ei jente på arbeidsplassen som var bedre i jobben, eller at jenter generelt ikke mestrer eller interesserer seg for jobben på samme nivå som gutter. Hanne Haavind (1993) hevder at kjønn som splittelse i noe som er maskulint i motsetning til feminint, samtidig stiller det maskuline i den overordnede posisjonen i forhold til det feminine som underordnet. Også Rossholt (2009) sier om identiteter at de er oppdelt i ulike dikotomier slik som mann-kvinne, gutt-jente, hetero-homo og så videre, og begrepsparene står ofte i et hierarkisk forhold til hverandre. Ordet mann vil gi en annen mening enn ordet kvinne. Det er dermed rimelig å anta at når en arbeidsplass er bærer av tradisjonelle mannlige verdier, vil det som anses som mannlige egenskaper naturlig nok kunne bli ansett som de mest overlegne, mens kvinner i større grad må bevise at de egner seg. En skulle tro at kvinnedominerte arbeidsplasser som bærere av tradisjonelle kvinnelige verdier, kanskje da stilte krav til menn om å «bevise mer» for å bli ansett som profesjonell som kvinner. Paradoksalt nok viser det seg som nevnt at menn ofte i disse bransjene også er sjefene, og det igjen kan sende noen signaler om hvilket kjønn som har en «naturlig plass» hvor.

I tillegg til at jentene uttrykket en viss frykt for ikke å strekke til i mannstradisjonelle yrker og posisjoner, både i forhold til å overbevise mannlige kollegaer om at de hadde like gode evner som gutter, eller det å få til arbeidet i seg selv, kom også noen av jentene fra bygda inn på uroen om det å være i en fysisk svakere posisjon enn menn, og da i forhold til autoritet. Det å være i en svakere posisjon nevnte noen av bygdejentene i forbindelse med det å kunne slåss eller motverge et angrep. En frykt for å være lettere «å ta» var dermed noe to av jentedeltakerne fra bygda uttrykket som problematisk i forhold til å innta yrker som politi eller befal. Noen av deltakerne kommer her inn på det som har å gjøre med underlegenhet:

A: jeg tror alle damer har litt mindre respekt med seg enn det menn har #

D: (overlapping) for jeg tror ikke liksom en hadde blitt like redd en dame

E: nei

F: at da kunne en kanskje blitt litt mer... gjort narr av henne liksom

D: ja (jenter fra bygd)

Ifølge Connell (2002) har betydelsen av at kvinner og menn er født med ulike forplantningsorganer, til enhver tid vært omdiskutert. En innflytelsesrik forståelse av kjønn, er at de biologiske forskjellene legger premisser for *naturlige* forskjeller hos menn og kvinner, slik som for eksempel fysisk styrke, seksualdrift, aggressive menn og underdanige kvinner og så videre. Det å ha muskler og være fysisk sterk, blir fortsatt sett på som maskulint, og mediene dyrker også den muskuløse og sterke mannen som et ideal. Det er ikke mange år siden skiløperen Marit Bjørgen (Borud, 2012) fikk kritikk fordi hun gikk i en kjole der hun fikk vist frem de store musklene hun har i armene som følge av mye trening. Dette ble slått opp på avisenes forsider både i Norge og i utland, og i forlengelse av at bildene vakte sterke reaksjoner hos enkelte, gikk også en moteredaktør så langt som offentlig å råde Bjørgen til ikke å vise seg i kjole som fremhevet musklene hennes. Bjørgen svarte på reaksjonene med at hun neste gang ville kle på seg. Ingvild Reymert (2012) fra kvinnepolitisk utvalg i SV, skreiv i kjølvannet av dette et debattinnlegg som ble publisert i Dagbladet, der hun kritiserer hva slags signaler unge jenter får om at de ikke må bli for flinke i idrett. En reagerer tross alt ikke på at menn har for store muskler. Normen tilsier altså at gutter skal være sterkere enn jenter, og at jenter eventuelt kan være litt (men ikke for) sterke. Davies (2003) hevder nettopp at hvordan en fører kroppen, i stor grad handler om hvilket kjønn en er født som, og hvordan en lærer å bevege seg ut ifra om en er gutt eller jente. En ser at mens små gutter utfolder seg fritt, herjer og trener fysiske leker, som øver opp visse fordeler, blir små jenter blant annet med sine kjoler begrenset mer fysisk (må ikke vise trusa) og lært opp hvordan det passer seg å være jente i tråd med en mer forsiktig fremtoning. Også Connell (2002) beskriver at mens jenter oppmuntres til å være passive, magre og vakre, oppmuntres gutter til å være harde, konkurransedyktige og dominante. Dette mener han gjenspeiler seg også i yrker der en ser at det ofte er menn som har jobber der en utøver vold, slik som politi, vekter og militær. Jenter har på den andre siden typisk yrker som «reparerer» blant annet vold, slik som sykepleiere, psykologer og sosialarbeidere, noe som åpenbart kan stemme med forhold en ser rundt seg der ett kjønn dominerer et yrke. Jentegruppene sa nettopp til meg at en må være fysisk sterk for å innta visse yrkesposisjoner, mens de samtidig også uttrykte at en må være «barsk» eller «som en mann». Å skulle være fysisk sterk og samtidig kvinnelig, virket mer problematisk.

7.4 Oppsummering

Dette kapittelet delte jeg inn i tre deler. I første kapittel som tok for seg familie, viste det seg noen forskjeller i gruppene. Mens guttegruppene var mest opptatte av å sammenligne hvordan de har sett at det var vanlig at familien var organisert før kontra i dag, var jentegruppene mer preget av tradisjonelle forventninger og «hvordan det alltid har vært». Samtlige var inne på at kvinner har en sterkere tilknytning til hjemmet, da flere fra jentegruppen- og guttegruppen fra byen mente at kvinner egner seg best til å ta seg av barn. Guttene fra byen hevdet også at kvinner har mer støv på hjernen enn menn, og at de bryr seg mer om hjemmet, og begge guttegruppene foreslo at mens menn helst er sjefer for bedrifter, er kvinner sjefen hjemme. Også jentegruppene mente at det er mest naturlig at menn er sjefer i arbeidslivet, mens kvinnene kan være sjef for mindre og uviktige ting, som bygdejentene sa. At mannlig arbeid ble opphøyet, gjenspeilet seg i bygdeguttene forståelse av hva kvinnetradisjonelt arbeid innebærer. Jentegruppene selv hadde tendenser til å opphøye mannlig arbeid, og gruppene foreslo også kjønnsdelte arbeidsoppgaver ut ifra hvilket kjønn de tenkte passet best til oppgaven. Avslutningsvis i kapittel 7, presenterte jeg guttenes og jentenes tanker om jenter i mannstradisjonelt arbeid. Det viste seg tendenser til at guttene nedvurderte jenters kompetanse i arbeid med bil, i tillegg til at jenter selv fryktet å bli sett på som mindre kompetente av mannlige kollegaer dersom de hadde valgt et kjønnsutradisjonelt yrke. Ingen diskuterte hvorvidt gutter kunne strukket til i kvinnedominerte yrker, selv om jentegruppen fra byen stilte spørsmålsteget ved gutters generelle evner til å vise omsorg og empati. Som jeg var inne på i kapittel 5, var jentegruppene i tillegg opptatte av at flere gutter på arbeidsstedet, heller kunne ført med seg det positive ved at miljøet ble bedre og drama og intriger ble redusert.

8 Avslutning

I denne oppgaven har jeg reist spørsmålet om hvordan kjønnsforståelser henger sammen med valg av kjønnsstradisjonell yrkesopplæring. For å svare på det, har jeg snakket med elever som har valgt yrkesfag på Agder, både i bygd og by. Tema for gruppesamtalene jeg hadde med disse var kjønn og yrkesvalg, og samtalene ble gjennomført med et sosialkonstruksjonistisk utgangspunkt, der jeg ønsket å observere *hvordan* deltakerne kommuniserte i tillegg til *hva* de kommuniserte. Jeg ønsket også få en bedre forståelse av om gruppene hadde valgt i tråd med en tatt-for-gitt-holdning til kjønn, eller reflektert ytterligere rundt eget valg. Jeg visste på forhånd at arbeidsmarkedet er kjønnssegregert, selv om vi tilsynelatende bor i et av verdens mest likestilte land, som jeg løfter frem i kapittel 2. Jeg hadde også satt meg inn i tidligere undersøkelser som viste stereotypiske yrkespreferanser hos jenter og gutter⁵. Da Agder er kjent som en likestillingssinke, ville jeg i tillegg finne ut mer om tenkemåter på Agder, og hva som lå bak kjønnsforståelsene til elever som har valgt kjønnsstradisjonelt i denne landsdelen, i tillegg til å få noen indikasjoner på om elever fra bygda virket mer konservative enn elever i byen, som jo er hva jeg kunne forvente i henhold til Statistisk Sentralbyrå (2013) sin oversikt over hvilke kommuner som er mest og minst kjønnslikestilte på Agder. Det jeg fant ut i min studie, har jeg konkludert med i to avsnitt, der jeg i det ene tar opp det jeg anser som kjønnsstradisjonelle tendenser som viste seg, mens jeg i det neste viser hva jeg fant som peker mot endringer.

8.1 Kjønnstradisjonelle trekk

Det viste seg at gruppene typisk beskrev det mannlige og det kvinnelige i relasjon til hverandre. Dette fikk også konsekvenser i den forstand at gruppene gjerne beskrev kjønnene på stereotypiske og motsetningsfulle måter. Det vil si at de hadde tendenser til å sammenligne kvinner som det motsatte av menn, og gjerne på bekostning av det kvinnelige som generelt ble karakterisert mer negativt av alle gruppene. Guttene og jentene fra byen var de som i høyest grad beskrev det de anså som kvinnelige karakteristikk som negativt. Jeg vil videre gå punktvis gjennom andre tydelige tendenser jeg fant i gruppenes kjønnsforståelser.

⁵ Bæck, 2006; Rossow, 2009

Frykt for andres negative reaksjoner ved kjønnsutradisjonelt valg: I min undersøkelse viste det seg at det er overraskende mange barrierer i det å skulle foreta kjønnsutradisjonelle valg. Mens guttene nevnte latterliggjøring og det å få maskulinitet eller legning trukket i tvil, nevnte jentene den risiko å bli ansett som mindre feminin og å få egne evner og intensjoner trukket i tvil i et mannsdominert yrke. Jentene forestiller seg at mannlige kollegaer kunne betvilt deres evner, mens andre kunne vært generelt skeptiske til hvorfor de ville velge slik. Det å skuffe foreldre ble også nevnt, og dette virket særlig bygdegruppene opptatte av. Mens bygdejentene trakk frem risikoen å skuffe mor og bryte ved hennes forventninger, la bygdeguttene vekt på sitt ansvar om å gå i fars fotspor.

Status og makt som noe mannlig: Et annet hovedpoeng er at både gutter og jenter ga uttrykk for at de syns det å være sjef er mannlig, og også at det er normalt at menn tjener bedre enn kvinner. Mens jentene og guttene fra byen begrunnet dette med konkrete mannlige (og kvinnelige) egenskaper, sa noen av bygdejentene at menn passer til å være sjef for de viktige tingene, uten helt å gi uttrykk for å vite hvorfor menn passer best. Begge bygdegruppene forklarte også dette med hvor de selv har observert at kvinner og menn er sjef, med kvinner som sjef i de «mindre viktige» og mer begrensede bransjer, og de ga generelt uttrykk for at de anser det som vanlig at mannlig arbeid er plassert høyere oppe i hierarkiet enn tradisjonelt kvinnearbeid. Bygdeguttene ga i tillegg uttrykk for ikke å betrakte kvinnelig arbeid som egentlig arbeid. Disse tendensene gjenspeilet seg i hvordan jeg opplevde jentenes og guttenes egen selvtillit. Mens særlig jentene fra byen sterkt opphøyet det de anså som mannlige egenskaper og nedvurderte kvinnelige, beskrev bygdejentene tendenser de så rundt seg der menn er i «de viktigste» og overordnede posisjoner, i tillegg til at også de hadde tendenser til å nedvurdere antatte kvinnelige egenskaper eller evner. Begge jentegruppene betvilte også egne mestringsmuligheter idet de så for seg at de skulle jobbet i et typisk mannsyrke, og påpekte i tillegg hvordan andre menn kunne trukket jenters evner i tvil eller gjort narr av dem. Guttene viste langt større selvtillit enn jentene i forhold til egne (og menn generelt sine) evner, og guttene virket mer opptatte av å ta avstand til det feminine og kvinnedominerte yrker, enn av bekymringer om ikke å mestre

Rollemodeller: Forbilder viste seg å ha stor betydning i hva elevene anså som normale og unormale yrkesvalg. Begrunnelser som gikk igjen i gruppene for hva som var unormale yrkesvalg for et kjønn, handlet om ikke å kjenne eller kunne se for seg noen jenter/gutter i et bestemt yrke. Det er tydelig at de som har erfaring med eller har sett gutter/jenter i kjønnsutradisjonelle yrker, ofte er mer positive og åpne for det.

Yrkestitler: Noe så enkelt som ord, og kjønnede yrkestitler, kan være problematisk i forhold til inkludering av begge kjønn i yrker, og særlig i den forstand at flere yrkestitler slutter med «mann». Mens jentegruppene viste usikkerhet rundt hvordan de skulle uttale yrkestittelen dersom en kvinne inngikk i yrkene der tittelen slutter med «mann», påpekte deltakere i begge guttegruppene direkte at en jo *hører* hvem yrket passer for.

Å være maskulin og feminin på «riktig» måte: Forventninger til å ivareta et feminint utseende og tenke på hygiene, bekreftet mistanken om det generelle presset på jenter om å se vakre ut for andre. Bygdejentene nevnte det også som problematisk å forene dette med å velge et typisk mannsyrke, og jo mer skitten en ble i yrket, jo mer «mandig» virket det som om de synes det var. Også guttene henviste til jentene som langt mer bundet til forfengelighet enn dem selv, og at dette kan bidra til å stenge dem ute fra mannstradisjonelle yrker ved at de ikke kan risikere å forsømme utseendet. På samme tid som guttene kan risikere å få egen maskulinitet trukket i tvil ved å velge et typisk kvinneyrke (da de også så for seg at de måtte blitt mer forfengelige), kan også jenter risikere å få femininiteten sin trukket i tvil ved å inngå i «mandige» og «barske» yrkesposisjoner, eller ved å iscenesette seg selv på en utradisjonell måte. En av guttene fra bygda refererte nettopp til en kvinnelig, men «mandig», frisør han hadde møtt, som et monster.

Tabu rundt mannlig omsorg: Tabu og skam kan forklare hvorfor en ikke finner flere gutter og menn i omsorgsyrker. Begge guttegruppene erkjente at de har følelser og omsorg i seg akkurat som jenter, men at det for gutter er mer problematiske å snakke om og vise dette til andre, og spesielt til andre gutter. Særlig guttene fra bygda var opptatte av risikoen for å bli ansett som homofil i tilknytning til det å vise omsorg for andre, og de påpekte blant annet det «utrygge» og ubehagelige ved en mannlig sykepleiers berøring.

Hensyn til familievennlighet i yrker: Det er fortsatt forventet at kvinner skal ta hovedansvar for familie og barn. Dette gjenspeiler seg ikke kun i den nye Regjeringens kutt av pappaperm og indirekte oppfordring til at mødre tar ut mer permisjon, men også i holdningene til gruppene jeg snakket med. Mens jentene fra byen nevnte både stor mage (under graviditet) som begrensning i yrkesvalg, i tillegg til at de drøftet yrker de anså som deltidsvennlige, tok bygdejentene opp dette ved å ta avstand til yrker (trailersjåfør og nordsjøarbeider) der en gjerne må være borte fra familien i lengre tider av gangen. Guttene diskuterte familiehensyn og sitt ansvar i dette i svært liten grad.

8.2 Endring

Ønsker om likestilling i familien: Selv om gruppene ga uttrykk for en del tradisjonelle holdninger, eller viste til observasjoner om kjønnsdelt arbeid/ansvar, var også flere av gruppene opptatt av å forklare hvordan de har sett at tidene har forandret seg i dag, og at det er vanlig at særlig familieliv har blitt mer likestilt, ved at både kvinner og menn har en jobb og derav deler mer på generelt ansvar. Selv om jeg ikke diskuterte likestilling konkret og definert med gruppene, fikk jeg inntrykk av at tre av gruppene generelt synes det virket riktig at det bør være like muligheter for kjønnene, og at ingen bør «tvinges» inn i forhåndsbestemte roller. Byjentene skilte seg riktignok ut som helhetlig mer tradisjonelle i forventninger til et familieliv.

Ønsker om like muligheter i arbeidslivet: En av mine hensikter i undersøkelsen, var å finne ut om gruppene synes det var noen yrker det var upassende eller uaktuelt at begge kjønn utøvte. Generelt virket guttegruppa fra byen mer åpen enn de andre gruppene til at begge kjønn kan passe i alle yrker. Selv om guttegruppa fra byen var de som var mest negative til menn i kvinnedominerte yrker, var dette gruppa som samtidig virket aller mest positive til kvinner i mannsdominerte yrker. I relasjon til dette, var disse også de som i høyest grad oppga å ha jobbet sammen med kvinner selv, eller å ha sett kvinner i utradisjonelle yrker for sitt kjønn. Jentene fra bygda var langt mer positive enn jentene fra byen til at begge kjønn bør ha like muligheter, eller passer like bra, i yrker.

8.3 Diskusjon

Det jeg ønsket å finne ut av i dette prosjektet, var altså hvordan kjønnsforståelser henger sammen med valg av kjønnstradisjonelle yrkesfag på Agder. Jeg vil konkludere med at selv om gruppene ga uttrykk for at de ser at kjønnsroller endrer seg og er bevegelige, virket gruppene svært preget av hva som er «vanlig» måte å være jente og gutt på, og at det å krysse kjønnsgrenser kan resultere i negative følger som stigmatisering eller «straff». Det virket riktignok mer stigmatiserende for guttene å skulle velge et kvinnedominert yrke enn det virket for jentene å skulle velge mannstradisjonelt. Dette er i tråd med trenden en har sett i de senere år om at jenter i høyere grad enn gutter trår inn yrkesposisjoner som er utradisjonelle for sitt kjønn (St.Meld 6 2010-2011).

Stikk i strid med hva Statistisk Sentralbyrå (2013) sine likestillingsindikatorer viser, fant jeg også at jentene og guttene fra bygda generelt fremstod som mer likestillingsorienterte enn guttene og jentene fra byen. Det jeg i hovedsak bygger denne konklusjonen på, var at bygdegruppene sjeldnere karakteriserte kjønne på stereotypiske måter. Bygdeguttene gikk heller langt i å fremme at gutter og jenter egentlig ikke er så forskjellige med unntak av utseendet, og de støttet seg mer til at det er hva en har vokst opp med som gjerne styrer hva en interesserer seg for, fremfor at det biologiske kjønn er avgjørende for, og legitimerer, ulikhet. Gruppene fra byen var langt mer ivrige i å konkludere med kjønnes forskjeller som kroppslige og hormonstyrte, dermed deterministiske.

Mine tolkninger basert på gruppesamtalene med elevene på yrkesfag, er selvsagt ikke holdbare til å generalisere. De kan likevel vise noen tendenser og utfordringer, da jeg mener å ha avdekket at gruppenes tanker om å velge utradisjonelt, bryter med den rådende ideologien at alle har mulighet til å velge som de vil i dag. Det betyr selvsagt ikke at jentene og guttene jeg snakket med *ikke egentlig ville* velge kjønnsstradisjonelt, men jeg fant likevel at de anså det som problematisk å skulle velge utradisjonelt. Det virker dermed nødvendig å undersøke hvordan en kan legge til rette for større aksept og handlingsrom for å velge annerledes, og da særlig i forhold til gutter. Også jeg ser behovet for at «kvinneyrker», eller i det hele tatt «feminine verdier», får mer status før det kan skje en reell endring i holdninger. Først da vil en kunne unngå at gutter frykter latterliggjøring eller å «synke i status». En kan ikke si at jenter og gutter er frie til å velge, før de også kan gjøre akkurat det; velge nøyaktig hva de ønsker, uten å frykte de negative reaksjonene jentene og guttene jeg snakket med satte ord på.

Hvem er det så som bidrar til i så stor grad å begrense gutters og jenters handlingsrom? Det er et komplekst spørsmål, men det er ingen tvil om at både massemedier, foreldre og lærere bør ta et oppgjør med seg selv i forhold til stereotypiske signaler og tilbakemeldinger en sender ut til barn og unge, som naturligvis vil kunne bidra til å redusere deres handlingsfrihet ytterligere. En bør også absolutt undersøke videre det jeg anså som en tendens hos gruppene; at både guttene og jentene vurderte jenters antatte egenskaper og evner mer negativt enn gutters. Dersom dette er del av et større bilde, kan det betraktes som et direkte samfunnsproblem. Andre ting jeg vil konkludere med på bakgrunn av mine funn, er at dersom en ønsker å rekruttere mer kjønnsbalansert til yrker, må en aktivt gå inn for å vise jenter og gutter forbilder av begge kjønn i alle bransjer. Begrunnelser deltakerne ga for at noe ikke er normalt, var at de aldri hadde sett det, kunne se det for seg, eller kjente noen i den aktuelle

utradisjonelle posisjonen⁶. Dette viser absolutt hvor viktig det er med rollemodeller for å vise at det er legitimt med begge kjønn i yrker som tradisjonelt domineres av ett kjønn. Noe så enkelt som ord, og nærmere bestemt kjønne yrkestitler, viste seg i tillegg å legge føringer for hvem gruppene anså som passende i yrket. Yrkestitler som med andre ord slutter på «mann», «dame», «mor» eller «søster», vil med andre ord kunne motarbeide inkludering av begge kjønn i yrker.

Jeg vil avslutningsvis poengtere at selv om en på folkemunne sier at fedre og mødre er frie til å velge selv hvordan de vil fordele ansvar i familier, bør en ta i betraktning at jenter og gutter kan oppleve ulike forventninger på dette området, noe jeg også fikk bekreftet tendenser til i min undersøkelse der jentene viste seg som mer bundet til forventninger om å ta hovedansvar for en familie i fremtiden. Jentegruppene sa også rett ut at menns høyere lønn også vil legge føringer for rollefordeling i en familie, slik at de dermed bekrefter hvor viktig blant annet lønnsforventninger kan være for hvordan jenter og gutter forstår hva som blir «deres oppgaver» i livet.

⁶ Når stereotypiske forestillinger preger sammenheng mellom bestemte typer arbeid og biologisk kjønn, vil arbeidsoppgavene nettopp være kjønnspregede, og forestillingene vil igjen legge føringer for valg (Leseth & Solbrække, 2011)

BIBLIOGRAFI

- Aalen, R. (1996). Moderne biologis omforming av vårt menneskesyn. I O. Wormnæs, *Vitenskap - enhet og mangfold*. (ss. 340-355). Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Archer, L., Halsall, A., & Hollingworth, S. (2007, Mars). Class, gender, (hetero)sexuality and schooling: paradoxes within workingclass girls' engagement with education and post-16 aspirations. *British Journal of Sociology of Education Vol. 28, No. 2*, ss. 165-180.
- Askland, L. (2009a). Fra kjønnsosialisering til meningsskapning. I L. Askland, & N. Rossholt, *Kjønnsdiskurser i barnehagen: Mening, makt, medvirkning* (ss. 65-68). Bergen: Fagbokforlaget.
- Askland, L. (2009b). Fra to forskjellige planeter? I L. Askland, & N. Rossholt, *KJønnsdiskurser i barnehagen: Mening, makt, medvirkning* (ss. 87-89). Bergen: Fagbokforlaget.
- Bondevik, H., & Rustad, L. (2006). Humanvitenskapelig kjønnsforskning. I J. Lorentzen, & W. Mühleisen, *Kjønnsforskning: en grunnbok* (ss. 42-62). Oslo: Universitetsforlaget.
- Borud, E. (2012, Januar 16). VG. Hentet 2013 fra <http://www.vg.no/sport/ski/langrenn/artikkel.php?artid=10075651>
- Bourdieu, P., & Stene-Johansen, o. a. (2000). *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax.
- Brandth, B. (1996). Gruppeintervju: perspektiv, relasjoner og kontekst . I H. Holter, & R. Kalleberg, *Kvalitative metoder i samfunnsforskning* (ss. 145-166). Oslo: Universitetsforlaget.
- Burr, V. (1995). *An Introdcution to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Christensen, K., & Syltevik, L. J. (2009). Innroduksjon. I K. Christensen, & L. J. Syltevik, *Kvinnens arbeid* (ss. 9-31). Bergen: Unipub.
- Connell, R. (2000). *The men and the boys*. Berkeley, Calif.: University of California Press.
- Connell, R. W., & oversetter Hjukström, C. (2003). *Om genus*. Göteborg: Daidalos.
- Cummings, M. W. (2013). *Ungdom i et skjæringspunkt og yrkes- og utdanningsrådgivere i et minefelt : en kritisk diskursanalyse av hvordan rådgivere i ungdomsskolen forstår rådgiverrollen sett i forhold til deres perspektiver på ungdom og utdanningsvalg*. Kristiansand: M.W. Cummings.
- Dahle, R. (2005). Men, Bodies and Nursing. I D. Morgan, B. Brandth, & E. Kvande, *Gender, bodies and work* (ss. 127-139). Ashgate.

- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode : en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Davies, B. (2003a). *Frogs and snails and feminist tales : preschool children and gender*. Cresskill, N.J.: Hampton Press.
- Davies, B. (2003b). *Shards of glass : children reading and writing beyond gendered identities*. Cresskill, N.J.: Hampton Press.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2008). Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. I N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln, *The Landscape of qualitative research* (ss. 1-44). Thousand Oaks, California: Sage.
- Ellingsen, D. (2010/1, Mars 1). *Likestilling mellom kvinner og menn: Sørlandet fortsatt på etterskudd*. Hentet fra Samfunnsspeilet: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/sorlandet-fortsatt-paa-etterskudd>
- Ellingsen, D., & Lilleaas, U.-B. (2010). *Det gode liv på Sørlandet og tradisjonelle kjønnsroller*. Kristiansand: Universitetet i Agder.
- Francis, B., & Skelton, C. (2005). *Reassessing gender and achievement : questioning contemporary key debates*. London: Routledge.
- Gergen, K. J. (1985, Mars). The Social Constructionist Movement in Modern Psychology. *American Psychologist Vol. 40, No. 3*, ss. 266-275.
- Gergen, K. J. (1995). Social Construction and the Educational Process. I L. Steffe, & J. Gale, *Constructivism in education* (ss. 17-39). Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.
- Goode, E. (2011). *Deviant behaviour*. N.J.: Upper Saddle River.
- Grønmo, S. (1996). Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnæringer i samfunnsforskningen. I H. Holter, & R. Kalleberg, *Kvalitative metoder i samfunnsforskning* (ss. 73-109). Oslo: Universitetsforlaget.
- Haavind, H. (1993:19). *Køn i forandring: ny forskning om køn, sosialisering og identitet*. København: Hyldebjerg.
- Holter, H. (1996). Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning. I H. Holter, & R. Kalleberg, *Kvalitative metoder i samfunnsforskning* (ss. 9-25). Oslo: Universitetsforlaget.
- Illeris, K., Katznelson, N., Nielsen, J. C., Simonsen, B., & Sørensen, N. U. (2009). *Ungdomsliv: mellom individualisering og standardisering*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Johannessen, A., & Tufte, P. A. (2002). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt.

- Karlsen Bæck, U.-D. (2006, Februar 27). Kjønnforskjeller og yrkespreferanser: Opprettholdelsen av kvinners kulturelle mandat. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, ss. 47-66.
- Kimmel, M. (2004). *The gendered society*. New York: Oxford University Press.
- Knudsen, S. V. (2010). *Køn i skolen: Køn, pædagogik og pædagogiske tekster*. København: Frydenlund.
- Koldbye, C. (2008, Juni 13). *Forskning*. Hentet 2013 fra <http://www.forskning.no/artikler/2008/juni/184970>
- Kvale, S. (1997). *InterView: En introduktion til det kvalitative forskningsintervju*. København: Hans Reitzels Forl.
- Larsson, S. (2005). Om kvalitet i kvalitative studier. *Nordic Studies in Education*, ss. 1-22.
- Lea, A. (1990). Naturvitenskap er for jenter. I R. Haukaa, *Kvinnelig, mannlig viten og visjoner* (ss. 80-90). Friundervisningens Forlag.
- Leseth, A., & Nyheim, N. S. (2011). *Profesjon, kjønn og etnisitet*. Oslo: Cappelen akademisk.
- Lorentzen, J. (2006). Forskning på menn og maskuliniteter. I J. Lorentzen, & W. Mühleisen, *Kjønnforskning: en grunnbok* (ss. 121-133). Oslo: Universitetsforlaget.
- Magnussen, M.-L., Stalsberg, Mydland, T., & Kvåle, G. (2005). *Arbeid ute og hjemme: Sørlandske mødres valg og vurderinger : rapport fra prosjektet Likestilling og arbeidsliv på Agder*. Kristiansand: Agderforskning.
- Maynard, T. (2005). The Context: A problem of gender. I K. Topping, & S. Maloney, *The Routledge Falmer Reader in Inclusive Education* (ss. 83-95). London: Routledge Falmer.
- Michaelsen, I. (2011, November 25). *Fædrelandsvennen*. Hentet September 28, 2013 fra <http://www.fvn.no/lokalt/Kaller-Lysbakken-barne---og-familiefiendtlig-2163462.html>
- NESH. (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo: Den nasjonale forskningsetiske komitè for samfunnsvitenskap og humaniora.
- Nielsen, H. B. (1994). Forførende tekster med alvorlige hensikter. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, ss. 190-217.
- Nielsen, H. B., & Rudberg, M. (1989). *Historien om jenter og gutter : kjønnssosialisering i et utviklingspsykologisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nielsen, H. B., & Rudberg, M. (1989). *Historien om jenter og gutter: Kjønnssosialisering i et utviklingspsykologisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.

- NOU 2008 6. (2006). *Kjønn og lønn*. Oslo: Barne,- likestillings og-inkluderingsdepartementet.
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode : en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Reite, K. (2013, September 27). *Aftenposten*. Hentet September 27, 2013 fra <http://www.aftenposten.no/familie-og-oppvekst/--Det-er-naturlig-at-kvinner-velger-barn-fremfor-jobb-7322868.html>
- Reymert, I. (2012, Januar 18). *Dagbladet*. Hentet 2013 fra http://www.dagbladet.no/2012/01/18/kultur/debatt/debattinnlegg/kropp/min_mote/19840045/
- Rossholt, N. (cop. 2009). Hvordan læres sosiale praksiser? Analytiske redskaper. I L. Askland, & N. Rossholt, *Kjønnsdiskurser i barnehagen: Mening, makt, medvirkning* (ss. 91-100). Bergen : Fagbokforlaget.
- Rossow, I. (2003, Februar 17). Ungdommen nå til dags- tall fra "Ung i Norge 2002". *Tidsskrift for ungdomsforskning*, ss. 89-97.
- Seidler, V. J. (1997). *Man enough : embodying masculinities*. London: Sage.
- Skjeie, H., & Teigen, M. (2003). *Menn imellom : mannsdominans og likestillingspolitikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Solbrække, K. N. (2006). Kjønn og arbeid. I J. Lorentzen, & M. Wencke, *Kjønnsforskning : en grunnbok* (ss. 177-185). Oslo: Universitetsforlaget.
- St.meld. nr 6 (2010-2011). (2010). *Kjønnsdelte utdanningsvalg*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/stmeld/2010-2011/meld-st-6-20102011.html?id=625636>.
- Statistisk Sentralbyrå. (2012, Januar 18). *Tidsbrukundersøkelsen 2010*. Hentet fra <http://www.ssb.no/tidsbruk/>
- Statistisk Sentralbyrå. (2013, Mars 5). *Indikatorer for kjønnslikestilling i kommunene, 2011*. Hentet Mars 7, 2013 fra <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/likekom/aar/2013-03-05?fane=tabell#content>
- Statistisk Sentralbyrå. (2013, Mai 7). *Videregående opplæring og annen videregående utdanning, 2012*. Hentet 2013 fra <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/vgu/aar/2013-05-07?fane=tabell&sort=nummer&tabell=109472>
- Steen Jensen, R. (2004). *Sted, kjønn og politikk : kvinners veier inn i lønnsarbeid*. Oslo: Unipax.

- Sundman, K., & Thurèn, B.-M. (1997). Inledning. I K. Sundman, & B.-M. Thurèn, *Kvinnor, män och andra sorter: genusantropologiska frågor* (ss. 7-46). Stockholm: Carlsson.
- Søndergaard, D. M. (1996). Social konstruksionisme : et grundlag for at se kroppen som tegn. *Sosiologi i Dag 4*, ss. 5-27.
- Teigen, M. (2006:2). *Det kjønnsdelte arbeidslivet: En kunnskapsoversikt*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Vogt, K. C. (2007). *Gutter i mannsdominerte yrkesfag : valg av utdanning og arbeid*. Bergen: K.C. Vogt.
- Waterton, C., & Wynne, B. (2001). Can focus groups access community views? I R. S. Barbour, & J. Kitzinger, *Developing Focus Group Research* (ss. 127-143). Thousand Oaks, California: Sage.
- Wibeck, V. (2011). *Fokusgrupper : om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Økland, J. (2001). Rapport fra en helt vanlig fødsel. I H. Svare, & D. Ø. Endsjø, *Lei av kjønn? Nær-kjønn-opplevelser og andre beretninger fra virkeligheten* (ss. 11-23). Oslo: Cappelen.
- Østerud, S. (1998). Relevansen av begrepene "validitet" og "reliabilitet i kvalitativ forskning. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift 3*, ss. 119-130.

Vedlegg 1: Informasjon og samtykke

Forespørsel om å delta i gruppesamtale i forbindelse med masteroppgave

Hei!

Jeg heter Linda Velure, og jeg studerer pedagogikk ved Universitetet i Agder der jeg for tiden skal skrive en avsluttende masteroppgave med tema kjønn og yrkesvalg. Jeg er i den forbindelse interessert i å ha gruppesamtaler med elever som nå er under yrkesfaglig opplæring i videregående skole.

Grunnen til at jeg ønsker å ha med elever i gruppesamtale med meg, er at jeg har lyst til å finne ut litt om deres tanker om yrket dere har valgt, og jeg har også lyst til å høre deres tanker om ulike yrker generelt. Når det gjelder varighet for samtalen, vil det blir satt av omkring en times tid til den. Under gruppesamtalen kommer jeg ikke til å spørre om noen private eller sensitive opplysninger. Mens samtalen foregår, vil jeg skrive notater innimellom og også bruke båndopptaker sånn at jeg kan lytte til samtalen i etterkant. Informasjonen på båndopptakeren vil bli slettet når masterprosjektet er avsluttet i november 2013, og de som deltar i prosjektet vil være helt anonyme i oppgaven. Jeg kan tenke meg å gjennomføre gruppesamtaler høsten 2013, og hvis noen av dere har lyst til å delta i dette kan vi sammen bli enige om tid og sted vi møtes.

Det er helt frivillig å bli med på dette prosjektet, og hvis noen sier ifra om at de vil bli med, men ombestemmer seg, så er det bare å trekke seg når som helst. Om du lurer på noe som har å gjøre med dette, kan du gjerne ringe meg på tlf 977 46 507, eller sende en e-post til lindaveo@outlook.com. Om du ønsker kan du også kontakte min veileder Turid Skarre Aasebø ved institutt for pedagogikk på e-post turid.s.aasebo@uia.no.

Jeg håper noen av dere har lyst til å bli med på dette prosjektet! I så fall er det bare å skrive under på vedlagt samtykkeerklæring og levere til meg. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Med vennlig hilsen
Linda Velure
Vardåsveien 19
4637 Kristiansand

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt skriftlig informasjon og er villig til å delta i studien.

Signatur Telefonnummer

Vedlegg 2: Intervjuguide

Tema for oppgave med problemstilling:

På hvilke måter henger kjønnsforståelser sammen med elever fra Agder sitt valg av kjønnstradisjonell yrkesopplæring i videregående skole?

Navn

Navn og et par linjer om seg selv

Yrkesvalg

Hva er bra med yrkesfaget dere har valgt?

Hvordan fant dere ut at det var dette dere ville velge? Prosessen

Utradisjonelle yrkesvalg

Hvorfor tenker dere at det er så få/ingen jenter/gutter i klassen?

Bilde-øvelse: Vise bilder av damer og menn i tradisjonelle og utradisjonelle yrker. Tanker?

Frykt for å være umandig eller ukvinnelig?

Ville andre sett annerledes på dere om dere valgte jobb innen (utypisk for sitt kjønn)?

Ville det være problematisk om dere valgte en annen yrkesopplæring (utypisk for sitt kjønn)?
(Ville det vært problematisk for deg eller for andre?)

Hadde det forandret noe i forhold til deres personlighet eller stil utseendemessig om dere valgte en annen yrkesvei (utypisk for sitt kjønn)?

Om maskulinitet og femininitet

Påstandsovelse, eksempler:

«Gutter har mye omsorg i seg»

«Det er naturlig at gutter og jenter tjener like mye i en jobb»

«Det er mer naturlig at menn er sjef enn at damer er det»

«Gutter og jenter kan ha de samme jobbene»

«Jenter er mer følsomme enn gutter»

«Jenter og gutter er egentlig ikke så forskjellige»

«Gutter og jenter er veldig forskjellige»

«Menn bør forsørge familien sin»

«Damer og menn er like gode til å ta seg av barn»

Kjønns- og yrkesidentitet

Tavle-øvelse: Skrive ned ulike yrkestitler på ei tavle og høre hva de mener og vet om yrkene, ett for ett

Er det noen yrker som passer kun for menn? Kun for damer?

Hvilke jobber passer like bra både til jenter og gutter?

Avslutning

Noen som har lyst til å si noe mer om det vi har snakket om?

Vedlegg 3 NSD

Naturvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Turid Skarre Aasebø
Institutt for pedagogikk
Universitetet i Agder
Serviceboks 422
4604 KRISTIANSAND S

Vår dato: 22.04.2013

Vår ref:34125 / 3 / MSI

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 05.04.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

34125

Kjønn og yrkesvalg - gruppeintervjuer med elever som har valgt kjønnsstradisjonell yrkesfaglig opplæring

Behandlingsansvarlig

Universitetet i Agder, ved institusjonens øverste leder

Daglig ansvarlig

Turid Skarre Aasebø

Student

Linda Velure

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

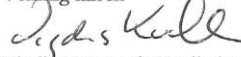
Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 10.11.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Marte Sivertsen

Marte Sivertsen tlf: 55 58 33 48

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Linda Velure, Vardåsveien 19, 4637 KRISTIANSAND S

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

